

કામગીરી અંદાજપત્ર

૨૦૨૧-૨૦૨૨

વન અને પર્યાવરણ વિભાગ

વન અને પર્યાવરણ વિભાગ
સચિવાલય, ગાંધીનગર.

ડૉ. રાજીવ કુમાર ગુપ્તા IAS
અધિક મુખ્ય સચિવ

આમુખ

નં.

ગુજરાત સરકાર

વન અને પર્યાવરણ વિભાગ

બ્લોક નં.૧૪, ૮મો માળ, સરદાર ભવન,

સચિવાલય, ગાંધીનગર - ૩૮૨ ૦૧૦

ફોન : +૯૧-૭૯-૨૩૨૫૧૦૫૧, ૨૩૨૫૧૦૫૩

ફેક્સ : +૯૧-૭૯-૨૩૨૫૨૧૫૬

E-mail : secfed@gujarat.gov.in

વહીવટી સુધારા કમિશને ભલામણ કરી હતી કે, વિકાસ કાર્યક્રમોનો સીધો હવાલો સંભાળતા ખાતા અને સંગઠનોએ કામગીરી અંદાજપત્ર પદ્ધતિ દાખલ કરવી. ગુજરાત સરકારે આ ભલામણ સ્વીકારી અમલમાં મુકેલ છે. જેના ભાગરૂપે વન અને પર્યાવરણ વિભાગ તેનું સને ૨૦૨૧-૨૦૨૨ નું કામગીરી અંદાજપત્ર રજૂ કરે છે.

આ વિભાગનું કામગીરી અંદાજપત્ર તૈયાર કરવા પાછળનો મુખ્ય ઉદ્દેશ વિભાગને સુપરત કરવામાં આવેલ પ્રવૃત્તિઓનો ચિતાર આપવાનો છે. તે સંદર્ભમાં રાજ્યમાં વન વિસ્તારમાં વૃદ્ધિ થાય, જંગલ અને જંગલ બહારના વિસ્તારમાં વૃક્ષાચ્છાદિત વિસ્તારનો વિકાસ થાય, સાથે સાથે હયાત વનો અને વૃક્ષાચ્છાદિત વિસ્તારોનું સંરક્ષણ અને વનપેદાશોનો વિકાસ થતો રહે, વન્યજીવન પ્રાણી સંરક્ષણ તેમજ પર્યાવરણની માવજત સાથે જૈવિકવિવિધતા જળવાઈ રહે તેનું જતન, રક્ષણ, સંરક્ષણ અને પર્યાવરણના રક્ષણ માટેના કાયદા દ્વારા લોકોમાં તેની અભિરુચિ વધે અને તેનું યોગ્ય પાલન થાય તે માટેની યોજનાઓની પ્રગતિ અને હવે પછી હાથ ધરવામાં આવનાર પ્રવૃત્તિઓની વિગતોનો આ કામગીરી અંદાજપત્રમાં સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે.

સરકાર દ્વારા રાજ્યના લોકોની પ્રકૃતિ પ્રત્યેની અભિરુચિ વધે તે માટેના મેળા, ઇકોફેર પ્રદર્શન, સ્પર્ધાઓ, કેમ્પ તેમજ યુવાવર્ગ- વિદ્યાર્થી જગતમાં પર્યાવરણ પ્રત્યે જાગૃતિ અને ચેતના વધે તેવા પ્રયત્નો વિવિધ યોજનાઓ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવે છે.

આ વિભાગમાં ઉક્ત વિષયોની નીતિનું ઘડતર તેમજ ખાતાના વડા, બોર્ડ, કમિશન, સંસ્થાઓ, વિવિધ એજન્સીઓ દ્વારા તેનું અમલીકરણ થાય તે માટેની કામગીરી વન અને પર્યાવરણ વિભાગને સોંપવામાં આવેલ છે.

રાજ્યમાં વન અને વન પેદાશોના તેમજ પર્યાવરણ જતન અને અભિવર્ધન માટે વિભાગ હેઠળના ખાતાના વડાઓ તેમજ બોર્ડ, કમિશન, સંસ્થાઓ અને વિવિધ એજન્સીઓ મારફત અમલમાં મૂકાયેલી યોજનાઓનો ૨૦૨૦-૨૧ નો અંદાજ, ૨૦૨૦-૨૧ના સુધારેલ અંદાજ તથા ૨૦૨૧-૨૨ની સૂચિત જોગવાઈનો સમાવેશ કરવામાં આવે છે. આ વિગતો વહીવટી તંત્ર હેઠળના ખાતાના વડાઓના સહયોગથી તૈયાર કરવામાં આવેલ છે.

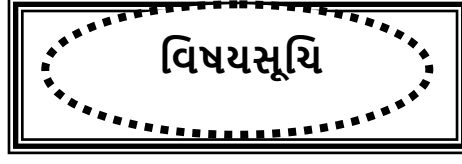
(ડૉ. રાજીવ કુમાર ગુપ્તા, IAS)

તારીખ: -03/03/2021

સબંધિત માંગણી નંબરો અને મુખ્ય સદરો.

<u>માંગણી</u> <u>નંબર</u>	<u>મુખ્ય વિભાગ</u>	<u>મુખ્ય સદર</u>
૨૫	વન અને પર્યાવરણ વિભાગ	૩૪૫૧ – સચિવાલય આર્થિક સેવાઓ
૨૬	વન	૨૦૪૯ – વ્યાજની ચુકવણી ૨૪૦૬ – વન નિર્માણ અને વન્યપ્રાણી જીવન ૪૪૦૬ – વન નિર્માણ અને વન્યપ્રાણી જીવન અંગે મૂડી ખર્ચ જોગવાઈ.
૨૭	પર્યાવરણ	૨૨૧૫ - પાણી પુરવઠો અને સ્વચ્છતા ૩૪૩૫ – પરિસ્થિતિ વિજ્ઞાન અને પર્યાવરણ
૨૮	વન અને પર્યાવરણ વિભાગને લગતું અન્ય ખર્ચ	૭૬૧૦ – સરકારી કર્મચારીઓ વગેરેને લોન, વગેરે
૯૫	ખાસ અંગભૂત યોજના	૨૪૦૬ - વન નિર્માણ અને વન્યપ્રાણી જીવન ૪૪૦૬ – વન નિર્માણ અને વન્યપ્રાણી જીવન અંગે મૂડી ખર્ચ જોગવાઈ.
૯૩/૯૬	આદિજાતિ વિસ્તાર પેટા યોજના	૨૪૦૬ – વનનિર્માણ અને વન્યપ્રાણીજીવન ૪૪૦૬ – વન નિર્માણ અને વન્યપ્રાણી જીવન અંગે મૂડી ખર્ચ જોગવાઈ. ૨૫૭૫ – અન્ય ખાસ વિસ્તાર કાર્યક્રમો

સને ૨૦૨૧-૨૦૨૨ના વર્ષનું કામગીરી અંદાજપત્ર

ક્રમાંક	વિભાગ/કચેરીનુંનામ	પાનાનં.
૧.	વન અને પર્યાવરણ વિભાગ (ખુદ)	૧
૨.	અગ્ર મુખ્ય વનસંરક્ષકશ્રીની કચેરી, ગાંધીનગર.	૫
૩.	ગુજરાત રાજ્ય વન વિકાસ નિગમ લિમિટેડ, વડોદરા.	૨૭
૪.	ગુજરાત બાયોડાયવર્સિટી બોર્ડ, ગાંધીનગર.	૩૩
૫.	ગુજરાત પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ, ગાંધીનગર.	૪૩
૬.	ગુજરાત ઇકોલોજી કમિશન, ગાંધીનગર.	૫૧
૭.	ગુજરાત પર્યાવરણ પ્રબંધન સંસ્થાન (ગેમી), ગાંધીનગર.	૬૧
૮.	ગીર ફાઉન્ડેશન, ગાંધીનગર.	૭૭
૯.	ગુજરાત કલીનર પ્રોડક્શન સેન્ટર, ગાંધીનગર.	૮૭

વન અને પર્યાવરણ વિભાગ (ખુદ)

સને ૨૦૨૧-૨૨ ના વર્ષનું કામગીરી અંદાજપત્ર

વન અને પર્યાવરણ વિભાગમાં રાજ્યનાં વન ખાતાને લગતી યોજનાકીય કામગીરી, વનો અને વન્યપ્રાણી જીવનને લગતા જુદા-જુદા કાયદાઓનું અમલીકરણ તેમજ મહેકમને લગતા અગત્યના નિર્ણયો લેવામાં આવે છે, તેમજ પર્યાવરણ અભિગમ અન્વયે તે અંગેના સર્વે, સંશોધન વગેરે બહુજન સમાજમાં પ્રણાલિગત કરવા અંગેનું માળખું કેવી રીતે તૈયાર કરવું તે અંગેની - પ્રાથમિક તબક્કાની વિચારણા તેમજ પ્રદુષણ નિયંત્રણ અંગેના અમલ માટે નીતિ-નિયમો ઘડવા વગેરે બાબતો હાથ ધરાય છે.

સરકારે નિયત કરેલ નીતિ અને હુકમો પ્રમાણે સંબંધિત ખાતાઓના વડા મારફત કામગીરી બજાવવામાં આવે છે કે કેમ, તે અંગે સમયાંતરે વિભાગના અધિક મુખ્ય સચિવશ્રી, અધિક સચિવશ્રી તેમજ સંયુક્ત/નાયબ સચિવશ્રીઓ સાથે વિભાગના વહીવટી નિયંત્રણ હેઠળના ખાતાના વડાઓની બેઠકો યોજવામાં આવે છે. જેમાં ખાતાઓના વડાઓ મારફતે થયેલ કામગીરી અને પ્રગતિની સમીક્ષા કરવામાં આવે છે તેમજ ખાતાઓના વડા મારફત રજૂ કરવામાં આવતાં પ્રશ્નો અંગે જરૂરી સૂચનો અને માર્ગદર્શન આપવામાં આવે છે. ખાસ કરીને તેમની કામકાજની પદ્ધતિ વધુ ને વધુ લોકાભિમુખ થાય તે માટે પણ જરૂરી સૂચનો કરવામાં આવે છે.

આ વિભાગ હેઠળ નીચે મુજબનાં ખાતાના વડા/બોર્ડ/કોર્પોરેશન તેમજ અન્ય સંસ્થાઓ કાર્યરત છે.

- (૧) અગ્ર મુખ્ય વન સંરક્ષકશ્રી અને હેડ ઓફ ફોરેસ્ટ ફોર્સ, ગુજરાત રાજ્ય, ગાંધીનગર.
- (૨) ગુજરાત રાજ્ય વન વિકાસ નિગમ લિ. વડોદરા.
- (૩) ગુજરાત પ્રદુષણ નિયંત્રણ બોર્ડ, ગાંધીનગર.
- (૪) ગુજરાત ઇકોલોજીકલ એજ્યુકેશન એન્ડ રિસર્ચ ફાઉન્ડેશન (ગીર ફાઉન્ડેશન), ગાંધીનગર.
- (૫) ગુજરાત ઇકોલોજી કમિશન, ગાંધીનગર.
- (૬) ગુજરાત પર્યાવરણ પ્રબંધન સંસ્થાન (ગેમી), ગાંધીનગર.
- (૭) ગુજરાત બાયોડાયવર્સિટી બોર્ડ, ગાંધીનગર.

વન અને પર્યાવરણ વિભાગનું વહીવટી માળખું

- ૧) અધિક મુખ્ય સચિવ (વન અને પર્યાવરણ વિભાગ)
- ૨) અધિક સચિવ (વન અને વન્યજીવ)
- ૩) સંયુક્ત સચિવ (સેવા)
- ૪) નાયબ સચિવ (બજેટ, મોનીટરીંગ, મહેકમ)
- ૫) નાયબ સચિવ (પર્યાવરણ, સંકલન)
- ૬) ઉપ સચિવ (વન અને વન્યજીવ)
- ૭) ઉપ સચિવ (સેવા)
- ૮) ઉપ સચિવ (બજેટ, મોનીટરીંગ, મહેકમ)
- ૯) ઉપ સચિવ (પર્યાવરણ, સંકલન)
- ૧૦) સેક્શન અધિકારી (અ)
- ૧૧) સેક્શન અધિકારી (અ-૧)
- ૧૨) સેક્શન અધિકારી (ઈ)
- ૧૩) સેક્શન અધિકારી (બ)
- ૧૪) સેક્શન અધિકારી (મ)
- ૧૫) સેક્શન અધિકારી (એફ)
- ૧૬) સેક્શન અધિકારી (ડબલ્યુ)
- ૧૭) સેક્શન અધિકારી (ડ)
- ૧૮) સેક્શન અધિકારી (ડ-૧)
- ૧૯) સેક્શન અધિકારી (ડ-૨)
- ૨૦) સેક્શન અધિકારી (ડ-૩)
- ૨૧) સેક્શન અધિકારી (ડ-૪)
- ૨૨) સેક્શન અધિકારી (ડ-૫)

અગ્ર મુખ્ય વન સંરક્ષકશ્રીની
કચેરી,
ગુજરાત રાજ્ય,
ગાંધીનગર

પ્રસ્તાવના

ગુજરાત રાજ્યમાં વન વિસ્તારનું પ્રમાણ કુલ વિસ્તારના ૧૧% જેટલું હોવા છતાં જૈવિક વિવિધતાની દ્રષ્ટિએ ગુજરાત આગવું સ્થાન ધરાવે છે. ગુજરાત રાજ્યના દક્ષિણ વિસ્તારમાં ૨૫૦૦ મી.મી. અને પશ્ચિમ વિસ્તારમાં આવેલ કચ્છના રણમાં ૨૫૦ મી.મી. સરેરાશ વરસાદ પડતો હોવા છતાં વનસ્પતિ, વનો અને વન્યજીવો અંગે ખૂબજ વિવિધતા જોવા મળે છે. સને ૨૦૨૦-૨૧ માટે કુલ જોગવાઈ રૂ.૧૭૪૩૬૦.૧૧ લાખ કરવામાં આવેલ. જે પૈકી સામાન્ય વિસ્તાર માટે રૂ.૧૩૮૭૪૧.૦૦ લાખ તેમજ આદિજાતિ વિસ્તાર પેટાયોજના હેઠળ રૂ.૩૦૨૧૧.૯૨ લાખ અને એસ.સી.એસ.પી. માટે રૂ.૫૪૦૭.૧૯ લાખની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ હતી. સને ૨૦૨૧-૨૨ માટે કુલ સુચિત જોગવાઈ રૂ.૧૭૭૮૯૭.૭૩ લાખ છે. સામાન્ય માટે રૂ.૧૩૪૦૩૫.૪૦ લાખ તેમજ આદિજાતિ વિસ્તાર પેટા યોજના હેઠળ રૂ.૩૮૪૫૫.૧૪ લાખ અને ખાસ અંગભૂત યોજના હેઠળ રૂ.૫૪૦૭.૧૯ લાખ સૂચિત જોગવાઈ છે.

વનોના સંરક્ષણ અને સંવર્ધનમાં વનોને સમૃદ્ધ કરી પર્યાવરણનું રક્ષણ કરવા માટે વન વિભાગે કરેલ પ્રયત્નોના પરિણામ ઘણા સારા છે. જેમાં સહભાગી વન વ્યવસ્થા મુખ્ય છે. છેલ્લા કેટલાક વર્ષોમાં થયેલા કામોને લીધે પ્રજાજનો અને અધિકારી-કર્મચારીઓ વચ્ચેના સંબંધ સુમેળભર્યા બન્યા છે. જેથી પ્રજાના સહકાર અને સુમેળભર્યા વાતાવરણમાં વનોને લોકો માટે અને લોકો વડે સમૃદ્ધ કરવાનું કામ થઈ શક્યુ છે. જેના પરિણામે ફોરેસ્ટ સર્વે ઓફ ઇન્ડિયા-૨૦૧૯ના અહેવાલ પ્રમાણે ગુજરાતમાં ભૌગોલિક વિસ્તારના ૧૧.૦૩% વૃક્ષાચ્છાદિત વિસ્તાર નોંધાયેલ છે.

❖ વન્યપ્રાણી

➤ વન્યપ્રાણી વ્યવસ્થા અને વિકાસ

ગુજરાત રાજ્ય જૈવિક વિવિધતાની દ્રષ્ટિએ ખૂબજ સમૃદ્ધ છે. ગુજરાત રાજ્યમાં ચાર રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનો અને ૨૩ અભ્યારણ્યોમાં રહેતા વન્યપ્રાણીઓના સંરક્ષણની કામગીરીને વેગ આપવા તેમજ વિશ્વ વિખ્યાત ગીર અભ્યારણ્ય તેમજ રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનો સાથે સંકળાયેલા આજુ બાજુના વિસ્તારના વિકાસ માટેના ગીર ઇકો ડેવલોપમેન્ટ પ્રોજેક્ટ તૈયાર કરવામાં આવેલ. આ યોજના હેઠળ ગીર અભ્યારણ્ય ફરતેના ગામોના કુટુંબો માટે માળખાકીય સુવિધાઓ જેવી કે કુવાઓ, ચેકડેમ, મેડિકલ કેમ્પ ઉદવહન સિંચાઈ તથા રાંધણ ગેસના જોડાણો આપવા જેવી કામગીરી કરવામાં આવેલ છે. આ ઉપરાંત વન્ય પ્રાણીઓના રહેઠાણ સુધારણા, વન્યપ્રાણીઓ દ્વારા થતા મારણ, વળતર, ઇજા વગેરેના વળતર ચૂકવણી, વન્યપ્રાણીઓના માટે ખોરાક-પાણીની વ્યવસ્થા, પાણી પોઇન્ટ રીપેરીંગ, સકકરબાગ ના વિકાસ અને જાળવણીની કામગીરી, કબીરવડ, વિક્ટોરીયા પાર્ક, દેવળીયા સફારી પાર્કની જાળવણી, કાંટાળા તારની વાડ બનાવવાની કામગીરી, ખુલ્લા કુવા ફરતે પેરાપીટ બાંધવાની કામગીરી, એનીમલ

કેર સેન્ટર, અમદાવાદની જાળવણીની કામગીરી વગેરે આ ઉપરાંત અભયારણ્ય અને રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનના વહીવટ, વિકાસ અને સંવર્ધનની કામગીરી, વેટલેન્ડ સંરક્ષણ તેમજ ઇકો ટુરીઝમ ની કામગીરી હાથ ધરવામા આવે છે.

વન્યપ્રાણીઓના સંરક્ષણ માટે સને ૨૦૨૦-૨૧માં કુલ રૂ.૨૫૭૨૮.૯૩ લાખની જોગવાઈ કરેલ. વન્યપ્રાણીઓના કામો માટે નીચે દર્શાવેલી યોજનાઓમાં સને ૨૦૨૧-૨૨માં ચાલુ બાબતમાં રૂ.૨૪૪૨૫.૧૧ લાખની સૂચિત જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.

૧. રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનો અને અરણ્યોની વ્યવસ્થા અને વિકાસ
૨. વન વિસ્તારની બહાર વન્ય સુષ્ટિનો વિકાસ
૩. ગીર ફાઉન્ડેશન અને ઇન્દોડા પાર્કને સહાય આપવાની યોજના
૪. પારિસ્થિતિકી વિષયક વિકાસ (ઇકો ડેવલોપમેન્ટ)
૫. પારિસ્થિતિકી વિષયક પ્રવાસન (ઇકો ટુરીઝમ)
૬. વન્ય પ્રાણી સંગ્રહાલય અને રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનોનો વિકાસ
૭. વાઇલ્ડ લાઇફ જીનોમીક્સ એન્ડ ડી.એન.એ.બેકિંગ ફેસિલીટીઝ યોજના
૮. બાયોડાયવર્સિટી બોર્ડ

❖ વન્યપ્રાણી યોજનાઓની સૂચિત નવી બાબતો

➤ ગ્રાન્ટ ઇન એઇડ ટુ કેવડીયા ડેવલોપમેન્ટ ઓથોરીટી (તમામ પ્રોજેક્ટ)

સરકારે કેવડિયા વિકાસ સત્તામંડળ હેઠળ ચાલી રહેલા તમામ વિકાસ કામો અને પ્રોજેક્ટ્સ લાવવાનો નિર્ણય લીધો છે. આથી કુલ રૂ.૮૦૦૦.૦૦ લાખની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે, જેમાંથી રૂ.૬૫૦૦.૦૦ લાખ કેવડીયા ખાતે આવેલા સરદાર ઝૂઓલોજિકલ પાર્ક, ચિલ્ડ્રન ન્યુટ્રિશન પાર્ક, બટરફ્લાય ગાર્ડન, વિશ્વ વેન, એકતા નર્સરી, કેક્ટસ ગાર્ડન, ફૂલોની ખીણ, એકતા ઝો ગાર્ડન, જરવાણી ઇકો-ટૂરિઝમ અને ખલવાણી ઇકો-ટૂરિઝમના વિકાસ, વિસ્તરણ અને જાળવણીના કામો માટે દરખાસ્ત કરવામાં આવી છે.

કેવડિયા ખાતે ૨,૦૦,૦૦૦ કમલમ ફળ (ફ્રેગન ફળ) ની નર્સરી બનાવવા અને ૨૦૦૦ રોપાઓ / ખેડૂત કમલમ ફળ (ફ્રેગન ફળ) ની વાવેતર કરવા માટે રૂ.૧૫૦૦.૦૦ લાખની દરખાસ્ત કરવામાં આવી છે. આ પ્રોજેક્ટમાં કેવડિયાથી ૫૦ કિ.મી.ના વિસ્તારમાં આવતા ગામોના ૧૦૦૦ લાભાર્થીઓને આવરી લેવામાં આવશે.

➤ પ્રોજેક્ટ લાયન

ભારત સરકાર દ્વારા ઘોષણા કરવામાં આવેલ પ્રોજેક્ટ લાયન અંતર્ગત પ્રથમ વર્ષ માટે રૂ.૧૧૦૦ લાખની દરખાસ્ત કરવામાં આવી છે. એશિયાઈ સિંહોના એકમાત્ર છેલ્લા નિવાસ સ્થાન ગીર નેશનલ પાર્ક અને અભયારણ્ય તથા તેની આજુબાજુના જુનાગઢ, ગીર સોમનાથ, અમરેલી, ભાવનગર અને બોટાદ જિલ્લાના મહેસુલી તથા વીડી વિસ્તાર જેવા કે વિચરતાં સિંહોના સંરક્ષણ અને સંવર્ધન માટે કામગીરી હાથ ધરવામાં આવશે.

➤ વ્હેલ શાર્ક કન્ઝર્વેશન એન્ડ ટુરીસ્ટ અવેરનેશ

રાજ્યના દરિયાકાંઠે વ્હેલશાર્ક ટુરીઝમનો પાયલોટ પ્રોજેક્ટની કામગીરી તથા તેનાથી સાગરખેડુભાઈઓને તેમજ અન્ય સ્થાનિક લોકોને રોજગારીની વધારાની તક ઉપલબ્ધ થશે આમ આ કામગીરી કરવા માટે રૂ.૧૦૦.૦૦ લાખની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.

➤ ગીર વિસ્તાર ક્વાર્ટર બાંધકામ મરામત

ગીર વિસ્તારના કાર્યરત મહેકમના જર્જરીત રહેઠાણના મકાનોનું નવીનીકરણ માટે રૂ.૩૦૦.૦૦ લાખની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.

➤ સાંભર બ્રીડીંગ સેન્ટર-ગીર નેશનલ પાર્ક અને સેન્ચ્યુરી

ગીર રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન અને અભયારણ્ય તથા બૃહદ ગીર વિસ્તારમાં આવતા સિંહોને ખોરાક વધારવા માટે (પ્રે-બેઝ) તૈયાર કરવા સાંભર બ્રીડીંગ સેન્ટર બનાવવાની કામગીરી માટે રૂ.૧૦૦૦.૦૦ લાખની જોગવાઈ.

➤ દિપડા મેગા રેસ્ક્યુ સેન્ટર

અમરેલી અને જાંબુઘોડા વિસ્તારમાં દીપડા જેવા હિંસક પ્રાણીઓથી થતું નુકશાન અટકાવવા માટે દીપડાનું મેગા રેસ્ક્યુ સેન્ટર બનાવવા રૂ.૭૦૦.૦૦ લાખની જોગવાઈ.

❖ વિકાસ અને વ્યવસ્થા

➤ વન વ્યવસ્થા અને વિકાસ

વન વ્યવસ્થા અને વિકાસ યોજના હેઠળ વિવિધ મોડેલોમાં વનીકરણ કરવામાં આવે છે. આ યોજના હેઠળ સને ૨૦૨૦-૨૧માં આ યોજના હેઠળ રૂ.૨૮૧૨૦.૪૦ લાખની નાણાંકીય જોગવાઈ સામે ૩૩૦૦૦ હેક્ટરના લક્ષ્યાંકની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ હતી. જેની કામગીરી પ્રગતિમાં છે. સને ૨૦૨૧-૨૨માં ચાલુ બાબત માટે આ યોજના હેઠળ રૂ.૨૮૫૭૭.૩૩ લાખની નાણાંકીય સુચિત

જોગવાઈ સામે સુચિત ૨૯૯૦૦ હેક્ટર વાવેતર તથા જુના વાવેતરની જાળવણીના લક્ષ્યાંકની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.

આ વિવિધ મોડેલો હેઠળ જે તે સ્થળ વિસ્તારને અનુરૂપ વિવિધ જાતના રોપાઓનું વાવેતર કરવામાં આવે છે. આ યોજનામાં યોગ્ય જાતનું વાવેતર કરીને સઘન ભૂમિ અને ભેજ સંરક્ષણ કામો હાથ ધરવા, રણની રેતીને આગળ વધતી અટકાવવા માટે રણના પવનોની સામે આડશ તરીકે કામ આવે તેવી રક્ષણપટ્ટી ઉભી કરવા, દરિયા કિનારા પાસેની સાંકડી પટ્ટી છુટી અને ખસતી રેતીની બનેલી છે. આ રેતના પટાને સ્થાયી કરવા અને જમીનને ખાસ પવનોથી રક્ષણ પુરૂ પાડવા, સૌરાષ્ટ્રમાં બોડા ડુંગરો અને ઉજજડ સમતલ અને કોતર જમીનમાં ટપક સિંચાઈ પદ્ધતિથી વાવેતર કરવા તથા ખૂબ માંગ હોય તેવી ગૌણ વન પેદાશોની ઉતારો આપતી જાતોનો ઉછેર કરી વાવેતર કરવાનું આયોજન છે. આ વાવેતરની યોજના છે. જેમાં ડેન્સ ફોરેસ્ટ વાવેતર, ગેપ ફોરેસ્ટ, વાવેતર રણકાંઠે વાવેતર, દરિયા કાંઠે વાવેતર, ટપક સિંચાઈ પદ્ધતિથી વાવેતર વિગેરે વિવિધ પ્રકારના મોડેલો હેઠળ વનીકરણની કામગીરી હાથ પર લેવામાં આવે છે.

➤ રસ્તા અને મકાનો

વન વિભાગમાં ચાલતાં તમામ કામો સમયસર થાય તે માટે હયાત વન રસ્તાઓને મરામત કરાવીને જરૂર જણાય ત્યાં નવા રસ્તા બનાવવાનું આયોજન છે.

મહત્વના વન રાજ્યના અંતરીયાળ વિસ્તારોમાં આવેલાં છે. જ્યાં રહેણાંકની કોઈ વ્યવસ્થા નથી. આવા સ્થળોએ કર્મચારી/અધિકારીના રહેણાંકના મકાનો, કચેરીના મકાનો, મકાનો રીપેરીંગ તથા ઘાસ અને અન્ય વનપેદાશોને એકઠું કરી સંગ્રહ કરવા ગોડાઉનની જાળવણી જરૂરી છે. જેના માટે સને ૨૦૨૦-૨૧ માં કુલ રૂ.૩૫૭૭.૦૦ લાખની જોગવાઈ કરેલ. જે પૈકી સામાન્ય વિસ્તાર માટે રૂ.૨૫૨૬.૦૦ લાખ અને આદિવાસી વિસ્તાર માટે રૂ.૧૦૫૧.૦૦ જોગવાઈ કરવામાં આવેલ. જ્યારે સને ૨૦૨૧-૨૨ ચાલુ બાબતમાં રૂ.૨૮૨૭.૦૦ લાખની જોગવાઈ સુચિત કરવામાં આવેલ. જે પૈકી સામાન્ય વિસ્તાર માટે રૂ.૧૯૨૬.૦૦ લાખ અને આદિવાસી વિસ્તાર માટે રૂ.૯૦૧.૦૦ જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.

➤ ચેર વિસ્તારના વ્યવસ્થાપન

સમગ્ર દેશમાં ગુજરાતમાં સૌથી લાંબો ૧૬૦૦ કી.મી.નો દરિયા કિનારો આવેલ છે. ગુજરાત રાજ્યમાં ૧૧૦૩ ચો.કીમી વિસ્તાર ચેર આચ્છદીત વિસ્તાર આવેલ છે. જે સમગ્ર દેશમાં સુંદરવન પછીના બીજા નંબરે આવે છે. ચેર વિસ્તાર ફોરેસ્ટર સર્વે ઓફ ઇન્ડિયાના-૨૦૧૯ રીપોર્ટ પ્રમાણે દેશભરમાં સૌથી વધારે ચેર આચ્છદીત વિસ્તારમાં ૩.૨૫ % (૩૭ વર્ગ કી.મી.) વૃદ્ધિ રાજ્યમાં નોંધાયેલ છે.

ચેરના વૃક્ષો વિશાળ માત્રામાં શ્વસન મુળ ધરાવે છે. જે દરિયાના કાંઠાળ વિસ્તારોના ધોવાણ સામે રક્ષણ આપે છે. ચેરના વૃક્ષો ભરતી ઓટના મોજાઓથી ધોવાણ અટકાવે છે. તેમજ ખાસ કરીને વાવઝોડા તથા સુનામી જેવી કુદરતી આફતોમાં કાંઠાળ વિસ્તારને મજબુત રક્ષણ આપે છે. ચેરના વૃક્ષો મત્સ્યોદ્યોગ માટે અત્યંત જરૂરી છે. તે માછલીઓ તથા અન્ય દરિયાઈ સમુદાયોને વિપુલ માત્રામાં ખોરાક અને આશ્રય સ્થાન પુરૂ પાડે છે. જમીનમાં ખારાશ આગળ વધતી અટકાવી રક્ષણ કરે છે. ચેરના વૃક્ષો અત્યંત ખારાશવાળા દરિયાઈ કાદવીયા વિસ્તારોમાં પણ ટકી શકે છે. ચેરના વૃક્ષો બારમાસી લીલા વૃક્ષો છે જે કાંઠાળા વિસ્તારના પશુધન માટે લીલોચારો પુરો પાડે છે. સ્થાનીક લોકોને રોજી અને બળતણ પુરૂ પાડે છે.

ચેરના જંગલો/વૃક્ષો જૈવિક વૈવિધ્યનો ભંડાર છે અને તે અનેક પ્રકારના જીવોને આશ્રય આપે છે. સદર યોજના હેઠળ સને ૨૦૨૦-૨૧ માં રૂ.૩૭૦.૦૦ લાખની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ હતી. જ્યારે સને ૨૦૨૧-૨૨માં રૂ.૩૭૦.૦૦ લાખની જોગવાઈ સુચિત કરવામાં આવેલ છે.

➤ ઘાસચારા વિકાસ (બન્ની પ્રોજેક્ટ)

કચ્છ અને સૌરાષ્ટ્રના બન્ની વિસ્તારમાં ઘાસ/વીડીની ઉત્પાદકતા વધારવા ઘાસ સુધારણા કાર્યક્રમ ઉપર વિશેષ ધ્યાન આપવામાં આવી રહેલ છે. જેમાં ઘાસ વાવેતર, એકત્રીકરણ, આયોજન કરવામાં આવે છે. સને ૨૦૨૦-૨૧ના વર્ષ માટે રૂ.૯૧૪૯.૫૬ લાખની જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી. અને સને ૨૦૨૧-૨૨ ચાલુ બાબતમાં માટે રૂ.૮૬૬૯.૫૦ લાખની સુચિત જોગવાઈ કરવામાં આવી છે તથા ૮૩૦૦ હેક્ટરમાં ઘાસ વાવેતર તથા જુના વાવેતરની જાળવણી માટે સુચિત જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

➤ ટીમ્બર ડેપોના આધુનિકરણ માટેની યોજના

વલસાડ તથા સુરત વર્તુળ હેઠળ આવેલ ટીમ્બર ડેપોનું આધુનિકરણ કરવાની કામગીરી, ડેપો ફરતે ફેન્સીંગની કામગીરી, રાત્રી સમયે ડેપોના લાકડાનારક્ષણ માટે સોલર સ્ટ્રીટ લાઇટ તથા સી.સી.ટી.વી. કેમેરાની જોગવાઈ વગેરે માટે સને-૨૦૨૦-૨૧માં રૂ.૧૫૦.૦૦ લાખની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે. જ્યારે સને ૨૦૨૧-૨૨માં રૂ.૧૫૦.૦૦ લાખની જોગવાઈ સુચિત કરવામાં આવેલ છે.

➤ ડાંગ વન વ્યવસ્થા અને વિકાસ

ડાંગ જિલ્લામાં આવેલ વનોનાં સંવર્ધન/સંરક્ષણ માટે સને-૨૦૨૦-૨૧ના વર્ષ માટે રૂ.૨૩૯૮.૮૭ લાખની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ હતી. જ્યારે સને-૨૦૨૧-૨૨ના વર્ષમાં ૪૦૦ હેક્ટરમાં વાવેતર તથા જુના વાવેતરોની જાળવણીની કામગીરી માટે રૂ.૨૪૨૦.૭૧ લાખની સુચિત જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.

➤ વન વિકાસ કાર્યક્રમ હેઠળ સહભાગી વન વ્યવસ્થા

વન સંવર્ધન તથા વન સંરક્ષણમાં લોકોને સહભાગી બનાવવાની યોજના, આજીવિકા વૃદ્ધિ અંગેના તજજ્ઞોની ટીમ મારફત સ્વસહાય જુથોના સભ્યોને જીવન ધોરણ સુધારવા માટેના વિકલ્પો પુરા પાડી તેમના દ્વારા થતા ઉત્પાદનો ગુણાત્મક વધારો કરી મૂલ્ય વર્ધન કરી આવકમાં ગુણાત્મક રીતે મોટી માત્રામાં વધારો થાય માટે સહભાગી વન વ્યવસ્થાપન મંડળી અને પરિસર વિકાસ મંડળીની નક્કી થયેલ માપદંડ મુજબ લાભાર્થીઓની પસંદગી કરી લોકોને સહભાગી બનાવવા માટે સને ૨૦૨૦-૨૧માં રૂ.૧૦૦૦.૦૦ લાખની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ હતી. જ્યારે સને ૨૦૨૧-૨૨માં રૂ.૧૦૦૦.૦૦ લાખની જોગવાઈ સુચિત કરવામાં આવેલ છે.

➤ વનસ્પતિ ઉધાન વધઘટના વિકાસની યોજના

રાજ્યમાં ડાંગ જિલ્લાના વન વિસ્તારમાં વનસ્પતિ ઉધાન વધઘટના વિકાસની કામગીરી કરવાના હેતુથી સને ૨૦૨૦-૨૧ના વર્ષ માટે રૂ.૧૩૩.૬૦ લાખની નાણાંકીય જોગવાઈ થયેલ છે. સને ૨૦૨૧-૨૨ના વર્ષ માટે રૂ.૧૩૩.૬૦ લાખની દરખાસ્ત રજુ કરેલ છે. જેમાં વધઘટ ખાતે આશરે ૧૦૦ કુળની ૧૦૭૭ પ્રજાતિઓની વનસ્પતિ જોવા મળે છે. જેમાં દુર્લભ લુપ્તપ્રાય પ્રજાતિ તેમજ સ્થાનિક પ્રજાતિ સંરક્ષણ, જૈવિક સંરક્ષણ, વિદ્યાર્થીઓ માટે અભ્યાસ/સંશોધન, મનોરંજનની સગવડતા સાથે પ્રવાસીઓ માટે વનસ્પતિ/પર્યાવરણ અંગે સમાનતા કેળવવી વગેરે હેતુ રહેલા છે.

❖ વિકાસ અને વ્યવસ્થાની સૂચિત નવી બાબતો

➤ વાંસ ઝુંડ વિકાસ

રાજ્યમાં આવેલ પુર્વપટ્ટીના વનોમાં વાંસઝુંડની વૈજ્ઞાનીક ઢબે માવજત, વાંસઝુંડોની ઉત્પાદકતા વધારવી, અંદાજીત ૩ લાખ માનવદિન રોજગારીની તકો ઉભી કરવી અને વનોમાં રહેતા આદિવાસી લોકો માટે વાંસની ઉપલબ્ધતા વધારવાના હેતુથી ૧૪ જીલ્લાઓમાં વાંસઝુંડ

સુધારણાની કામગીરી તેમજ ચાર આજીવિકા અને કૌશલ્ય વર્ધન કેન્દ્રોની સ્થાપના માટે રૂ.૧૨૦૦.૦૦ લાખની જોગવાઈ.

➤ કચ્છ ઘાસચારા સ્વાવલંબન યોજના (ઘાસ અને વાંસ)

રાજ્યમાં પશુધનના સંવર્ધન અને આદિવાસી લોકોની આજીવિકાની વૃદ્ધિ માટે વન વિસ્તારમાં “ઘાસ અને વાંસ” ના વિકાસ માટે ખાસ આયોજન કરવામાં આવેલ છે. કચ્છ જીલ્લામાં કચ્છ ઘાસચારા સ્વાવલંબન યોજના અંતર્ગત કુલ ૨૪૪૦ હેક્ટર ઘાસિયા મેદાનોને પુનઃજીવિત કરી ઘાસ ઉત્પાદન ક્ષમતા વધારવા માટે રૂ.૧૦૦૦.૦૦ લાખની સુચિત જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.

➤ ઘાસ ગોડાઉન બાંધકામ

રાજ્યમાં નવા ઘાસ ગોડાઉન બાંધવા તથા તેની જાળવણી ની કામગીરી કરવા માટે રૂ.૭૦૦.૦૦ લાખની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.

❖ પ્રોટેક્શન

➤ વન સંરક્ષણની યોજના

જંગલમાં ગેરકાયદેસર કપાણ ઉપર નિયંત્રણ લાવવા, વન વિસ્તારમાં જંગલોની હદ સહેલાઈથી જાણી શકાય તે માટે તથા અનઅધિકૃત અતિક્રમણ ન થાય તે માટે હદ નિશાન (બાણ) તૈયાર કરવા, જંગલોમાં દવ લાગતા અટકે તે માટે દવ ટુકડીની રચના કરવી, જંગલમાં એકબીજાનો સંપર્ક સાધવા વાયરલેસ સેટ તથા વોકી-ટોકીથી સજ્જ કરીને વન સંરક્ષણની કામગીરી સુદૃઢ બનાવવાનો આ યોજનાનો મુખ્ય હેતુ છે. વૃક્ષ છેદન અંગે લોકોની ફરિયાદો અંગે તપાસ કરવા અને જંગલ સંરક્ષણની કામગીરી પર ચાંપતી નજર રાખવા ખાતાની મુખ્ય કચેરીમાં પ્રોટેક્શન એકમની રચના પણ કરવામાં આવે છે. વૃક્ષ છેદન અટકાવવા તેમજ દવને કાબુમાં લેવા માટે સ્થાનિક લોકોનો સહકાર લેવામાં આવે છે. જંગલની હદ નક્કી કરવા માટે સીમાંકન અને બાણો બનાવવા પણ આ યોજનાનો હેતુ છે. આમ વન સંરક્ષણની કામગીરીને સુદૃઢ અને વેગવંતી બનાવવામાં આવે છે. આ કામગીરી માટે સને ૨૦૨૦-૨૧માં કુલ રૂ.૪૨૧૬.૫૪ લાખની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ. જ્યારે સને ૨૦૨૧-૨૨ ચાલુ બાબતમાં રૂ.૪૨૧૨.૭૨ લાખની જોગવાઈ સુચિત કરવામાં આવેલ છે.

❖ પ્રોટેક્શનની સૂચિત નવી બાબતો

➤ વન વિસ્તારનાં આધુનિક પદ્ધતિથી સવે અને ડિમાર્કેશન અને GIS Cell નું સુદ્રઢીકરણ

રાજ્યના વન વિસ્તારોને ડીફેન્સીઅલ ગ્લોબલ પોઝીશનીંગ સીસ્ટમ (DGPS) દ્વારા ડીજીટલ સર્વે કરી સદર વિસ્તારના જીઓ રેફરન્સ ડીજીટલ મેપ બનાવવાની કામગીરી, નવા વર્કિંગ પ્લાન કોડ ૨૦૧૪ પ્રમાણે વર્કિંગ પ્લાન અદ્યતન કરવા માટે રીમોટ સેન્સિંગ અને જીઆઈએસ થી કરવા માટેની વિગતો અરણ્યભવન ખાતે ઉપલબ્ધ જીઆઈએસ સેલ ખાતે કામગીરી આઉટસોર્સિંગના ધોરણે કરાવવા માટે રૂ.૩૦૦.૦૦ લાખની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.

❖ સામાજીક વનીકરણ યોજના

➤ સમુહ વન નિર્માણ સામાજીક વનીકરણ યોજના

સામાજીક વનીકરણ યોજના હેઠળ લોકોને બળતણ અને નાના ઇમારતી લાકડાની જરૂરીયાત તેમજ વૃક્ષ ઉત્પાદનથી લોકોને સહાયક રોજી અને આવક મળે તે હેતુથી યોજના અમલમાં છે. આ યોજના હેઠળ પટ્ટી વાવેતર, ગ્રામવન, જમીન વિહોણા ખેતમજૂરોની ભાગીદારીથી ફળાઉ વૃક્ષો વાવવા અને વન નિર્માણ હેઠળ વૃક્ષારોપણનું કાર્ય કરવાનું છે. સાથો સાથ વન મહોત્સવ અને વિકેન્દ્રીત નર્સરી અંતર્ગત વિભિન્ન ઉપયોગી રોપાઓ (જેવા કે, ફળાઉ ઔષધિયુક્ત, સુશોભન અને નાના ઇમારતી લાકડા) ઉછેરીને લોકોને વિતરણ તેમજ ઉર્જા બચાવના વૈકલ્પિક સાધનોની વહેંચણી, અનુસૂચિત જાતિઓ માટેની ખાસ અંગભુત યોજના હેઠળ, આર.ડી.એફ.એલ. પ્લાન્ટેશન શાળા, કિસાન નર્સરી, ફળાઉ રોપા ઉછેર તથા ખાસ ઔષધિય રોપાના વાવેતર કરવામાં આવે છે. આ યોજના હેઠળ વન વિસ્તાર બહાર વૃક્ષ ઉછેરની વિભિન્ન પ્રવૃત્તિઓ અને વિતરણ પ્રવૃત્તિઓ માટે વર્ષ ૨૦૨૦-૨૧માં કુલ રૂ.૨૮૪૪૦.૪૬ લાખની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ. જે પૈકી સામાન્ય વિસ્તાર રૂ.૧૮૨૦૪.૧૫ લાખ આદિવાસી વિસ્તાર માટે રૂ.૫૪૩૯.૫૩ લાખ અને એસ.સી.પી. વિસ્તાર માટે રૂ.૪૭૯૬.૭૮ લાખ જોગવાઈ કરવામાં આવેલ. જ્યારે વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨ ચાલુ બાબતમાં રૂ.૨૬૭૩૯.૨૧ લાખની સૂચિત જોગવાઈ જે પૈકી સામાન્ય વિસ્તાર રૂ.૧૬૯૫૬.૯૦ લાખ આદિવાસી વિસ્તાર માટે રૂ.૪૯૮૫.૫૩ લાખ અને એસ.સી.એસ.પી. વિસ્તાર માટે રૂ.૪૭૯૬.૭૮ લાખ જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.

➤ વૃક્ષ ખેતીની યોજના

વન બહારના વિસ્તારોમાં વૃક્ષ આચ્છાદિત વિસ્તારોમાં વધારા ઉપર ભાર મુકી પર્યાવરણ સ્થિરતા અને પરિસરિય સંતુલન જળવાઈ રહે તે માટે સ્થાપિત કરવામાં સફળતા મળી શકે તેમ છે. ભારત સરકારે પણ આ બાબતે મહત્વપૂર્ણ રાજ્યમાં વૃક્ષ આચ્છાદિત વિસ્તારમાં વધારો કરવા તેમજ ખેડૂતોની જમીનમાંથી લોકોને સારી આવક મળી રહે તે હેતુસર ગુજરાત સરકારે વૃક્ષ ખેતી યોજના અમલમાં મુકવા વિચારેલ છે. આ યોજના હેઠળ વન વિભાગ અને ખેડૂતોનો ફાળો મેળવી વૃક્ષઉછેર માટે કામગીરી હાથ ધરવામાં આવશે. જીવંત રોપાને આધારે ખેડૂતોને સહાય આપવા સૂચવવામાં આવેલ છે. આ યોજના માટે સને ૨૦૨૦-૨૧મા ૨૦૨૦-૨૧ના વર્ષ માટે સામાન્ય જોગવાઈ રૂ.૫૭૦.૪૪ લાખ આદિવાસી માટે રૂ.૨૮૧ લાખ તથા એસ.સી.પી. માટે રૂ.૧૮૫ લાખ મળી કુલ રૂ. ૭૫૫.૪૪ લાખની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે. જ્યારે સને ૨૦૨૧-૨૨ ૨૧ના વર્ષ માટે સામાન્ય જોગવાઈ રૂ.૫૭૦.૪૪ લાખ આદિવાસી માટે રૂ.૨૮૧ લાખ તથા એસ.સી.પી. માટે રૂ.૧૮૫ લાખ મળી કુલ રૂ. ૭૫૫.૪૪ લાખની જોગવાઈ સુચિત કરવામાં આવેલ છે.

➤ એગ્રો ફોરેસ્ટ્રી (કેન્દ્રિય પુરસ્કૃત યોજના ૬૦% ૪૦%)

સદરહુ યોજના સને-૨૦૧૭-૧૮ ના વર્ષથી ચાલુ થયેલ છે. જેમાં સને ૨૦૨૦-૨૧ના વર્ષ માટે સામાન્ય જોગવાઈ રૂ.૧૧૦૬.૦૦ લાખ આદિવાસી માટે રૂ.૨૬૦.૫૦ લાખ તથા એસ.સી.પી. માટે રૂ.૧૨૭.૮૭ લાખ મળી કુલ રૂ.૧૪૯૪.૩૭ લાખની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ હતી. જ્યારે સને ૨૦૨૧-૨૨ના વર્ષ માટે સામાન્ય જોગવાઈ રૂ.૧૧૦૬.૦૦ લાખ આદિવાસી માટે રૂ.૨૬૦.૫૦ લાખ તથા એસ.સી.પી. માટે રૂ.૧૨૭.૮૭ લાખ મળી કુલ રૂ.૧૪૯૪.૩૭ લાખની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે. જેમાં એગ્રો ફોરેસ્ટ્રીની કામગીરી હાથ ધરાનાર છે. જેમાં સામાન્ય યોજના માટે ૬૧૧૪ હેક્ટર તથા આદિવાસી માટે ૧૨૦૦ હેક્ટર અને એસ.સી.પી. માટે ૫૮૬ હેક્ટર ભૌતિક લક્ષ્યાંક સિધ્ધ કરવાનું આયોજન હાથ ધરવામાં આવેલ છે.

➤ નેશનલ બામ્બુ મિશન (કેન્દ્રિય પુરસ્કૃત યોજના ૬૦% ૪૦%)

સરકારી અને ખાનગી માલીકીની જમીનોમાં વાંસના વાવેતર હેઠળનો વિસ્તાર વધારવા ખેતીની આવકને પુરક બનાવવા અને આબોહવા પરિવર્તનની સ્થિતિ સ્થાપકતા તેમજ ઉદ્યોગોની ગુણવત્તા યુક્ત કાચી સામગ્રીની ઉપલબ્ધતા માટે ફાળો આપવા. વાંસના વાવેતરને મુખ્યત્વે ખેડૂતોના ખેતરો, મકાનો, સમુદાયની જમીનો, ખેતીલાયક બિન ઉપયોગી જમીન અને સિંચાઈ નહેરો, જળ સંસ્થાઓ વગેરેમાં પ્રોત્સાહન આપવામાં આવશે. ઉત્પાદન વિકાસને

પ્રોત્સાહન આપવા માટે, ભારતમાં અંડર વિકસિત વાંસ ઉદ્યોગને કાયાકલ્પ કરવો. ઉત્પાદન, બજારની માંગ સુધી વાંસ ક્ષેત્રના વિકાસ માટે કૌશલ્ય વિકાસ, ક્ષમતા નિર્માણ, જાગૃતિ પેદા કરવા માટે પ્રોત્સાહન આપવું. વાંસના ઉત્પાદનોની આયાત પરની નિર્ભરતા ઓછી થઈ શકે. ઉદ્યોગ માટે ઘરેલું. કાચા માલની અનુત્પાદકતા અને યોગ્યતા, જેથી વૃદ્ધિ થાય.

જેમાં સને ૨૦૨૦-૨૧ના વર્ષ કુલ રૂ.૧૨૭૫.૩૭ લાખની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ. જે પૈકી સામાન્ય જોગવાઈ રૂ.૭૬૫.૨૨ લાખ, આદિવાસી માટે રૂ.૩૮૨.૬૧ લાખ તથા એસ.સી.પી. માટે રૂ.૧૨૭.૫૪ લાખ જોગવાઈ કરવામાં આવેલ હતી. જ્યારે સને ૨૦૨૧-૨૨ના વર્ષમાં ચાલુ બાબતમાં કુલ રૂ.૧૨૭૫.૩૭ લાખની જોગવાઈ. જે પૈકી સામાન્ય વિસ્તાર માટે રૂ.૭૬૫.૨૨ લાખ, આદિવાસી વિસ્તાર માટે રૂ.૩૮૨.૬૧ લાખ તથા એસ.સી.પી. વિસ્તાર માટે રૂ.૧૨૭.૫૪ લાખ જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.

❖ સામાજિક વનીકરણ યોજનાની સૂચિત નવી બાબતો

➤ પ્લેટીનમ વન

ગુજરાત રાજ્યમાં આઝાદીના ૭૫ મી વર્ષગાંઠની ઉજવણી માટે વન વિભાગ દ્વારા “પ્લેટીનમ વનનું” બનાવવું આયોજન કરવા માટે રૂ.૧૦૦.૦૦ લાખની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.

➤ સાંસ્કૃતિક વનનું નવીનીકરણ

રાજ્યમાં સને ૨૦૦૪ થી દર વર્ષે સાંસ્કૃતિક વન બનાવવામાં આવેલ છે. જે અન્વયે આજ સૂધી ૨૦ સાંસ્કૃતિક વન બનાવવા આવ્યા છે. સાંસ્કૃતિક વનોની જાળવણીની કામગીરી માટે રૂ.૧૦૦૦.૦૦ લાખની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.

➤ રેપીડ એક્શન કીટની ખરીદી

કુદરતી વાવાઝોડા તથા અતિશય વરસાદના કારણે ઉથલી પડેલા, પરીપક્વ થયેલા વૃક્ષો તેમજ કુદરતી નાશ પામતા વૃક્ષો દુર કરવા માટે અદ્યતન સાધનો વસાવવા માટે રેપીડ એક્શન કીટ ખરીદી નંગ-૧૭ (રક્ષાત્મક ડ્રેસ, હેડગ્લોઝ, સેફ્ટી બુટ, હેલ્મેટ, ગોગલ્સ, જે કેટ, પાવરચેઇન શો, બ્રશકટર મશીન, રસ્તો, AT Work ના બેરીયર વગેરે ખરીદી) વગેરેની ખરીદીની કામગીરી કરવા માટે રૂ.૧૦૦.૦૦ લાખની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.

➤ પવિત્ર ઉપવન (બિન આદિવાસી)

રાજ્યમાં ધાર્મિક સાંસ્કૃતિક માન્યતાઓ સાથે સંકળાયેલી જાતોના વૃક્ષો વાળા ૧૦ જેટલા પવિત્ર ઉપવન બનાવવાની કામગીરી માટે રૂ.૧૦૦.૦૦ લાખની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.

➤ ડીવીઝન કચેરી અને મકાનોનું બાંધકામ

રાજ્યમાં વનવિભાગની વલસાડ ક્ષેત્રિય કચેરીના નવા મકાનનું બાંધકામ અને કવાટર્સ બાંધકામની કામગીરી માટે રૂ.૧૫૦.૦૦ લાખની સૂચિત જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.

❖ સંશોધન અને તાલીમ

➤ પ્રકૃતિ શિક્ષણ

પ્રકૃતિ શિક્ષણની પ્રવૃત્તિ રાજ્યના વન વિભાગ દ્વારા નેચર કલબો, પ્રકૃતિ મંડળો, વર્લ્ડ વાઈલ્ડ લાઈફ ફંડ જેવી સ્વૈચ્છિક સંસ્થાઓ તથા ગીર ફાઉન્ડેશન સાથે રહીને ચલાવવામાં આવે છે. વન વિભાગે કિસાનોને વૃક્ષ ઉછેર માટે પ્રેરિત કરવા કિસાન શિબિર, નવી પેઢીને પ્રકૃતિ પ્રેમ જગાડવા પર્યાવરણ પ્રકૃતિ શિક્ષણ શિબિર, રાજ્યના આગેવાનો, પર્યાવરણવાદીઓ, નિર્ણયકર્તાઓ તથા પ્રોફેસરોને માહિતગાર કરવા સંસ્કરણ અભ્યાસક્રમો અને વન ખાતાના સ્ટાફને લોકાભિમુખ અભિગમ કેળવવા તેમજ તાંત્રીક બાબતોથી માહિતગાર કરવા કિસાન શિબિર, પ્રાકૃતિક શિક્ષણ શિબિર યોજવામાં આવે છે.

➤ સંશોધન અને તાલીમ યોજના

વન ખાતાની ઘણી યોજનાઓના અમલ અને પ્રવૃત્તિઓના સંચાલન માટે તાલીમબદ્ધ કર્મચારીઓની જરૂર હોય છે. તાંત્રીક લાયકાત ધરાવતા કર્મચારી વર્ગ સિવાય વન વિકાસ અને વ્યવસ્થા અંગેની યોજનાઓ સફળ બનાવવી મુશ્કેલ બની જાય છે. આથી કર્મચારી વર્ગની તકનીકી તાલીમ માટેની યોજના મંજૂર થઈ છે. આ યોજનાનો ઉદ્દેશ વન ખાતાના કર્મચારી વર્ગને તાલીમ આપવાનો છે.

સંશોધન એ વિજ્ઞાન અને વિકાસનો પાયો છે. વન વિસ્તારની ઉત્પાદકતા વધારવાના માર્ગ શોધી કાઢવા વન નિર્માણનું સંશોધન કરાવવું જરૂરી છે. તેમજ સંશોધનની અનેક વિવિધ રીતોથી જંગલ ઉછેરની વિવિધ યોજનાઓમાં મદદરૂપ થવાનો હેતુ છે. આ યોજના હેઠળ સને

૨૦૨૦-૨૧ના વર્ષમાં રૂ.૪૩૮૪.૪૦ લાખની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ હતી. સને ૨૦૨૧-૨૨ના વર્ષ માટે કુલ રૂ.૪૪૯૭.૧૦લાખની સુચિત જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.

➤ વન સંશોધન યોજના

નાયબ વન સંરક્ષકશ્રી પ્રકાશન અને સંપર્ક વિભાગ ધ્વારા વન સંશોધન સંકુલ, ગાંધીનગર હસ્તકના કેમ્પ સાઇડ ખાતે રાષ્ટ્રીય કક્ષાનું ઇન્ટરપ્રીટેશન સેન્ટર બાંધવા માટે સને ૨૦૨૧-૨૨ ના વર્ષ માટે રૂ.૨૨૩.૭૪ લાખની સુચિત જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.

❖ સંશોધન અને તાલીમ સૂચિત નવી બાબતો

➤ ટ્રેનીંગ સેન્ટર સુદ્રઢીકરણ

ગુજરાત રાજ્યમાં દર વર્ષ દરમ્યાન વિવિધ તાલીમ કાર્યક્રમો, પ્રચાર અને પ્રસાર, આઇ.ટી., વિવિધ દિવસોની ઉજવણી અદ્યતન ટેકનોલોજી ધ્વારા કરવા, આઉટસોર્સિંગથી મેનપાવર, માટે તાલીમ કેન્દ્રનું સુદ્રઢીકરણની કામગીરી કરવા માટે રૂ.૯૪.૨૦ લાખની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.

❖ જે.બી.આઇ.સી.

➤ ગુજરાત વાનીકી વિકાસ પરિયોજના ફેઝ-૨

વર્ષ ૨૦૦૭-૦૮ થી જાપાન ઇન્ટરનેશનલ કો-ઓપરેશન એજન્સી સહાયિત ગુજરાત વાનીકી પરીયોજના (જી.એફ.ડી.પી) ગુજરાત રાજ્યમાં અમલમાં મુકાયેલ છે. આ પ્રોજેક્ટનો સમયગાળો વર્ષ ૨૦૦૭-૦૮ થી ૨૦૧૪-૧૫ સુધી કુલ આઠ (૮) વર્ષનો હતો. આ પરિયોજનાની કુલ જોગવાઈ રૂ.૮૩૦૨૭.૦૦ લાખની હતી. વૈશ્વિક વિનિમય દરના કારણે રહેતી બચતમાંથી રૂ.૧૭૯૫૦.૦૦ લાખની વધારાની મંજૂર થયેલ કામગીરી સાથે પ્રોજેક્ટ માર્ચ-૨૦૧૭ સુધી લંબાવવામાં આવેલ છે. આ પરિયોજનાઓ મુખ્ય ઉદ્દેશ્ય પાંખા થયેલા વનોને પુનઃસ્થાપિત કરવાનું તેમજ વન ઉપર આધારિત લોકોની આજીવિકામાં ટકાઉ વન વ્યવસ્થાપન દ્વારા વધારો/સુધારો કરવાનું અને તેઓને સશિક્તિકરણ કરી, પર્યાવરણમાં સધારો તેમજ ગરીબી દુર કરવાનો છે. વર્ષ ૨૦૦૭-૦૮ થી જાપાન ઇન્ટરનેશનલ કો-ઓપરેશન એજન્સી સહાયિત ગુજરાત વન વિકાસ પરિયોજના મારફત સંયુક્ત વન વ્યવસ્થાપન સંશોધન અને વિકાસને આંતરમાળખાકીય સગવડો પુરી પાડીને જંગલ તથા બિનજંગલ વિસ્તારમાં જુદા જુદા વાવેતરના મોડેલો હેઠળ ૧૭૨૪૫૬ હેક્ટરના વિસ્તારમાં વાવેતર કરવાનો, વન્યપ્રાણી સંરક્ષણ અને વિકાસ તેમજ સામુહિક આદિવાસી વિકાસ માટેનો પરિયોજનાનો મુખ્ય હાઈ છે. આ પ્રોજેક્ટ

હેઠળ વર્ષ ૨૦૧૬-૧૭ સધી ૧૭૨૪૫૬ હેક્ટર વાવેતરો થયેલ છે તથા પરિયોજના અંતર્ગત વર્ષ ૨૦૧૬-૧૭ ના હિસાબ ખર્ચ ભૌતિક/નાણાંકીય સિધ્ધી તેમજ સને-૨૦૧૭-૧૮, સને-૨૦૧૮-૧૯, સને ૨૦૧૯-૨૦. સને ૨૦૨૦-૨૧ની જોગવાઈ તથા સને ૨૦૨૧-૨૨ની સુચિત જોગવાઈ નીચે મુજબ છે.

(રૂ.લાખમાં)

વર્ષ	નાણાંકીય જોગવાઈ	થયેલ ખર્ચ	વાવેતર લક્ષ્યાંક(હે)	સિધ્ધી (હે)
૨૦૧૬-૧૭	૭૫૯૧.૧૧	૩૯૦૯.૪૮	૧૦૮૧૦	૧૦૮૧૦
૨૦૧૭-૧૮	૪૬૨૦.૦૭	૨૩૨૨.૪૨	૧૭૨૪૫૬ હે. ની જાળવણી	
૨૦૧૮-૧૯	૧૪૧.૧૦	૧૩૫.૮૭	જાળવણી	
૨૦૧૯-૨૦	૧૩૮.૦૦	૫૩.૧૨	જાળવણી	
૨૦૨૦-૨૧	૮૩૫.૦૦	૫૫.૭૭ (૦૧/૨૦૨૧)	જાળવણી	
૨૦૨૧-૨૨	૯૨૭.૦૦	સુચિત	જાળવણી	

❖ જે.બી.આઇ.સી.ની સૂચિત નવી બાબત

➤ JICA પ્રોજેક્ટ

મેન્યુવ અને દરિયાકાંઠાના આશ્રય સ્થાનોના વિકાસ ઘાસના મેદાનો, ભેજવાળી જમીન અને જંગલોની પુનઃસ્થપના, માનવ વન્યપ્રાણી સંઘર્ષનું સંચાલન અને સંસ્થાકીય મજબુતીકરણ દ્વારા ઇકો-સિસ્ટમ સેવાઓ પુનઃસ્થાપિત કરવાની કામગીરી માટે બાહ્ય સહાયિત પ્રોજેક્ટ- PERG. અંતર્ગત કુલ ૯ (નવ) વર્ષના સમયગાળા માટે રૂ.૧૦૭૧૯૪ લાખનું આયોજનના ભાગરૂપે પ્રથમ વર્ષ માટે રૂ.૧૫૦૦.૦૦ લાખની જોગવાઈ. આ પ્રોજેક્ટ હેઠળ રાજ્યના કુલ ૨૧ જિલ્લામાં કામગીરી થવાની છે.

❖ જમીન

➤ વળતર વનીકરણ :

સને-૧૯૮૦ પહેલાના ૨૧૦૮૨.૩૩ હેક્ટર જંગલ જમીન પરના બિનઅધિકૃત ખેડાણો નિયમીત કરવા ભારત સરકારશ્રીએ આપેલ મંજૂરીની શરત મુજબ રાજ્ય સરકારશ્રી ધ્વારા ૨૯૯૭૦ હે. જંગલ વિસ્તારમાં પાંચ વર્ષમાં વળતર વનીકરણની કામગીરી પુર્ણ કરવાની રહેતી હતી.

મંજૂરીની શરતો મુજબ સને ૧૯૯૫-૧૯૯૬ થી શરૂ કરીને ૨૦૧૪-૧૫નાં વર્ષ સુધીમાં કુલ ૨૯૭૭૦ હેક્ટર વિસ્તારમાં વળતર વનીકરણની કામગીરી પુર્ણ કરવામાં આવેલ છે. સને ૨૦૨૦-૨૧ માટે રૂ.૨૦૦.૦૦ લાખની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ હતી. જ્યારે સને ૨૦૨૧-૨૨ માટે રૂ.૨૦૦.૦૦ લાખની સુચિત જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.

➤ ગુજરાત સ્ટેટ કેમ્પા પ્રોજેક્ટ

ગુજરાત સ્ટેટ કેમ્પા પ્રોજેક્ટની કામગીરી સને ૨૦૨૦-૨૧ના વર્ષમાં શરૂ કરવામાં આવેલ. આ પ્રોજેક્ટ દ્વારા પર્યાવરણમાં સુધારો, વનોની જાળવણી, ભુર્ગભ જમીનમાં પાણીના સ્ત્રોતમાં વધારો કરવાની જેનાથી ભેજ ટકી રહેવાથી જંગલને ફાયદો થશે. વન્યજીવોની સુરક્ષા, અંતરિયાળ વન વિસ્તાર તથા અન્ય સ્થળે ફરજ બજાવતા અધિકારી/કર્મચારીઓને રહેઠાણની સુવિધા મળશે. પર્યાવરણમાં સુધારો, વિસ્તારના લોકોને રોજગારી મળતા સ્થળાંતરમાં ઘટાડો, વન-ગુનાઓમાં ઘટાડો વગેરે પ્રકારની કામગીરી કરવા માટે સને ૨૦૨૦-૨૧ માટે રૂ.૨૫૦૦૦.૦૦ લાખની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ હતી. જ્યારે સને ૨૦૨૧-૨૨ માટે રૂ.૧૮૨૦૦.૦૦ લાખની સુચિત જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.

❖ રદ થયેલ વાહન સામે નવા વાહનની ખરીદી

જુના વાહનો રદ કરી નવા વાહન ખરીદવા માટે સને ૨૦૨૧-૨૨માં રૂ.૨૭૯.૦૦ લાખની નવી બાબતની સુચિત જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે. જેમા રદ બાતલ વાહનો સામે નવા વાહનોની ખરીદી કરવામાં આવશે.

વન ખાતાનું વહીવટી માળખું

- અગ્ર મુખ્ય વન સંરક્ષક અને હેડ ઓફ ફોરેસ્ટ ફોર્સ, ગુજરાત રાજ્ય, ગાંધીનગર.
- અગ્ર મુખ્ય વન સંરક્ષક, વન્ય પ્રાણી, ગુજરાત રાજ્ય, ગાંધીનગર.
- અધિક અગ્ર મુખ્ય વન સંરક્ષક, વિકાસ વ્યવસ્થા, ગુજરાત રાજ્ય, ગાંધીનગર.
- અધિક અગ્ર મુખ્ય વન સંરક્ષક, વહીવટ અને આઇ.ટી., ગુજરાત રાજ્ય, ગાંધીનગર.
- અધિક અગ્ર મુખ્ય વન સંરક્ષક, સામાજિક વનીકરણ, ગુજરાત રાજ્ય, ગાંધીનગર.
- અધિક અગ્ર મુખ્ય વન સંરક્ષક, નાણાંકીય વ્યવસ્થાપન, ગુજરાત રાજ્ય, ગાંધીનગર.
- અધિક અગ્ર મુખ્ય વન સંરક્ષક, જમીન, ગુજરાત રાજ્ય, ગાંધીનગર.
- અધિક અગ્ર મુખ્ય વન સંરક્ષક, સંશોધન અને તાલીમ, ગુજરાત રાજ્ય, રાજપીપળા.
- અધિક અગ્ર મુખ્ય વન સંરક્ષક, મોનીટરીંગ અને ઇવેલ્યુશન, ગુજરાત રાજ્ય, ગાંધીનગર.
- અધિક અગ્ર મુખ્ય વન સંરક્ષક, મનરેગા, ગુજરાત રાજ્ય, ગાંધીનગર.
- અધિક અગ્ર મુખ્ય વન સંરક્ષક, પી.એમ.યુ., ગુજરાત રાજ્ય, ગાંધીનગર.
- મુખ્ય વન સંરક્ષક, તકેદારી, ગુજરાત રાજ્ય, ગાંધીનગર.
- મુખ્ય વન સંરક્ષક, આયોજન, ગુજરાત રાજ્ય, ગાંધીનગર.

અગ્ર મુખ્ય વન સંરક્ષક, વન્ય પ્રાણી, ગુજરાત રાજ્ય, ગાંધીનગર.

- અધિક અગ્ર મુખ્ય વન સંરક્ષક વન્ય પ્રાણી, ગુજરાત રાજ્ય, ગાંધીનગર.
- વન સંરક્ષક, વન્યપ્રાણી, કાઇમ સેલ, ગાંધીનગર.
- વન સંરક્ષક, વન્ય પ્રાણી, ગાંધીનગર.

મુખ્ય વન સંરક્ષક, વન્ય પ્રાણી વર્તુળ, જુનાગઢ.

- નાયબ વન સંરક્ષક, ગીર (પશ્ચિમ) વિભાગ, જુનાગઢ.
- નાયબ વન સંરક્ષક, ગીર (પૂર્વ) વિભાગ, ધારી.
- નાયબ વન સંરક્ષક, વન્ય પ્રાણી વિભાગ, સાસણ.
- નાયબ વન સંરક્ષક, પોરબંદર.
- નાયબ વન સંરક્ષક, ગીર વન્ય પ્રાણી ટાસ્ક ફોર્સ, જુનાગઢ.
- નાયબ વન સંરક્ષક, શેત્રુંજી-પાલીતાણા.
- નિયામક, સકકરબાગ પ્રાણી સંગ્રહાલય, જુનાગઢ.
- મદદનીશ વન સંરક્ષક, વેળાવદર કાળીયાર રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન, ભાવનગર.

મુખ્ય વન સંરક્ષક, મરીન નેશનલ પાર્ક, જામનગર.

- નાયબ વન સંરક્ષક, મરીન નેશનલ પાર્ક, જામનગર.

વન સંરક્ષક, વન્ય પ્રાણી વર્તુળ, ગાંધીનગર.

- નાયબ વન સંરક્ષક, બનાસકાંઠા વિભાગ, પાલનપુર.
- નાયબ વન સંરક્ષક, ધુડખર અભ્યારણ્ય, ધાંગધ્રા.
- નાયબ વન સંરક્ષક, નળસરોવર પક્ષી અભ્યારણ્ય, સાણંદ.
- અધિક કલેક્ટર, ધુડખર અભ્યારણ્ય (સર્વે અને સેટલમેન્ટ), સુરેન્દ્રનગર.

વન સંરક્ષક, વન્ય પ્રાણી વર્તુળ, કેવડીયા.

- નાયબ વન સંરક્ષક, નર્મદા વન વિભાગ, રાજપીપળા.
- નાયબ વન સંરક્ષક, વન્ય પ્રાણી વિભાગ, વડોદરા.
- નિયામક, જંગલ સફારી પાર્ક, કેવડીયા.

અધિક અગ્ર મુખ્ય વન સંરક્ષક, વિકાસ અને વ્યવસ્થા, ગુ.રા., ગાંધીનગર.

- મુખ્ય વન સંરક્ષક ફોરેસ્ટ પ્રોટેક્શન, ગાંધીનગર.
- વન સંરક્ષક, વિકાસ અને વ્યવસ્થા, મુખ્ય મથક, ગાંધીનગર.
- નાયબ વન સંરક્ષક, પ્રોટેક્શન ગાંધીનગર.
- મદદનીશ વન સંરક્ષક, પ્રોટેક્શન, ગાંધીનગર.

મુખ્ય વન સંરક્ષક, વન વર્તુળ, ગાંધીનગર.

- નાયબ વન સંરક્ષક, ગાંધીનગર
- નાયબ વન સંરક્ષક, સાબરકાંઠા વિભાગ, હિમંતનગર.
- નાયબ વન સંરક્ષક, અરવલ્લી વિભાગ, મોડાસા.

મુખ્ય વન સંરક્ષક, વન વર્તુળ, જુનાગઢ.

- નાયબ વન સંરક્ષક, જુનાગઢ.
- નાયબ વન સંરક્ષક, જામનગર.
- નાયબ વન સંરક્ષક, ભાવનગર.
- નાયબ વન સંરક્ષક, સુરેન્દ્રનગર.
- નાયબ વન સંરક્ષક, મોરબી.

મુખ્ય વન સંરક્ષક, વન વર્તુળ, કચ્છ-ભુજ.

- નાયબ વન સંરક્ષક, પુર્વ વિભાગ, કચ્છ-ભુજ.
- નાયબ વન સંરક્ષક, (પશ્ચિમ) વિભાગ, કચ્છ-ભુજ.
- નાયબ વન સંરક્ષક, સામાજિક વનીકરણ વિભાગ, કચ્છ-ભુજ.
- નાયબ વન સંરક્ષક, પાટણ.
- નાયબ વન સંરક્ષક, બન્નીગ્રાસ લેન્ડ, કચ્છ-ભુજ.

મુખ્ય વન સંરક્ષક, વન વર્તુળ, વડોદરા.

- નાયબ વન સંરક્ષક, બારીયા.
- નાયબ વન સંરક્ષક, છોટાઉદેપુર.
- નાયબ વન સંરક્ષક, મહિસાગર વન વિભાગ, લુણાવાડા.
- નાયબ વન સંરક્ષક, ગોધરા.
- નાયબ વન સંરક્ષક, કેવડીયા.

મુખ્ય વન સંરક્ષક, વન વર્તુળ, વલસાડ.

- નાયબ વન સંરક્ષક, ડાંગ (ઉત્તર), આહવા.
- નાયબ વન સંરક્ષક, ડાંગ (દક્ષિણ), આહવા.
- નાયબ વન સંરક્ષક, વલસાડ (ઉત્તર), વલસાડ.
- નાયબ વન સંરક્ષક, વલસાડ (દક્ષિણ), વલસાડ.

મુખ્ય વન સંરક્ષક, વન વર્તુળ, સુરત.

- નાયબ વન સંરક્ષક, સુરત.
- નાયબ વન સંરક્ષક, વ્યારા.
- મદદનીશ વન સંરક્ષક, પેટા વિભાગ ભરૂચ.

અધિક અગ્ર મુખ્ય વન સંરક્ષક, સામાજિક વનીકરણ, ગુ.રા., ગાંધીનગર.

- વન સંરક્ષક, સામાજિક વનીકરણ, ગુ.રા., ગાંધીનગર.

વન સંરક્ષક, સામાજીક વનીકરણ વર્તુળ, અમદાવાદ.

- નાયબ વન સંરક્ષક, સામાજીક વનીકરણ વિભાગ, અમદાવાદ.
- નાયબ વન સંરક્ષક, સામાજીક વનીકરણ વિભાગ, નડિયાદ.
- નાયબ વન સંરક્ષક, સામાજીક વનીકરણ વિભાગ, સુરેન્દ્રનગર.
- નાયબ વન સંરક્ષક, સામાજીક વનીકરણ વિભાગ, આણંદ.

વન સંરક્ષક, સામાજીક વનીકરણ વર્તુળ, ભરૂચ.

- નાયબ વન સંરક્ષક, સામાજીક વનીકરણ વિભાગ, ભરૂચ.
- નાયબ વન સંરક્ષક, સામાજીક વનીકરણ વિભાગ, નવસારી.
- નાયબ વન સંરક્ષક, સામાજીક વનીકરણ વિભાગ, સુરત.
- નાયબ વન સંરક્ષક, સામાજીક વનીકરણ વિભાગ, નર્મદા-રાજપીપળા.
- નાયબ વન સંરક્ષક, સામાજીક વનીકરણ વિભાગ, વલસાડ

વન સંરક્ષક, સામાજીક વનીકરણ વર્તુળ, રાજકોટ.

- નાયબ વન સંરક્ષક, સામાજીક વનીકરણ વિભાગ, દેવભુમિ દ્વારકા-જામખંભાળીયા.
- નાયબ વન સંરક્ષક, સામાજીક વનીકરણ વિભાગ, બોટાદ.
- નાયબ વન સંરક્ષક, સામાજીક વનીકરણ વિભાગ, રાજકોટ.
- નાયબ વન સંરક્ષક, સામાજીક વનીકરણ વિભાગ, અમરેલી.
- નાયબ વન સંરક્ષક, સામાજીક વનીકરણ વિભાગ, ગીર સોમનાથ-વેરાવળ.

વન સંરક્ષક, સામાજીક વનીકરણ વર્તુળ, મહેસાણા.

- નાયબ વન સંરક્ષક, સામાજીક વનીકરણ વિભાગ, મહેસાણા.
- નાયબ વન સંરક્ષક, સામાજીક વનીકરણ વિભાગ, બનાસકાંઠા-પાલનપુર.
- નાયબ વન સંરક્ષક, સામાજીક વનીકરણ વિભાગ, સાબરકાંઠા-હિમંતનગર.

વન સંરક્ષક, સામાજીક વનીકરણ વર્તુળ, ગોધરા.

- નાયબ વન સંરક્ષક, સામાજીક વનીકરણ વિભાગ, વડોદરા.
- નાયબ વન સંરક્ષક, સામાજીક વનીકરણ વિભાગ, ગોધરા.
- નાયબ વન સંરક્ષક, સામાજીક વનીકરણ વિભાગ, દાહોદ.

અધિક અગ્ર વન સંરક્ષક, સંશોધન અને તાલીમ, ગુ.રા., રાજપીપળા.

- વન સંરક્ષક, સંશોધન, ગાંધીનગર.
- વન સંરક્ષક, સિલ્વા, રાજપીપળા.
- પ્રિન્સિપાલશ્રી, GFRC રાજપીપળા.
- નાયબ વન સંરક્ષક, સંશોધન, ગાંધીનગર.
- નાયબ વન સંરક્ષક, પી.એલ.ઓ, ગાંધીનગર.
- નાયબ વન સંરક્ષક, તાલીમ, ગાંધીનગર.
- નાયબ વન સંરક્ષક, પ્રસારણ, ગાંધીનગર.
- નાયબ વન સંરક્ષક, F.T.C. કાકરાપાર.

વન સંરક્ષક, સિલ્વા, રાજપીપળા.

- નાયબ વન સંરક્ષક, વન વિજ્ઞાન તાલીમ કેન્દ્ર, કાકરાપાર.

અધિક અગ્ર મુખ્ય વન સંરક્ષક, વહીવટ અને આઇ.ટી., ગુ.રા., ગાંધીનગર.

- નાયબ વન સંરક્ષક, વહીવટ, ગાંધીનગર.
- મદદનીશ વન સંરક્ષક, વહીવટ, ગાંધીનગર.
- નાયબ નિયામક, આઇ.ટી., ગાંધીનગર.

અધિક અગ્ર મુખ્ય વન સંરક્ષક, નાણાંકીય વ્યવસ્થાપન, ગુ.રા., ગાંધીનગર.

- વન સંરક્ષક (હિસાબ), ગાંધીનગર.
- કાર્યપાલક ઇજનેર, (વન), ગાંધીનગર.

અધિક અગ્ર મુખ્ય વન સંરક્ષક, મોનીટરીંગ અને ઇવેલ્યુશન, ગુ.રા., ગાંધીનગર.

- વન સંરક્ષક, મોનીટરીંગ, ગાંધીનગર.
- નાયબ વન સંરક્ષક, મોનીટરીંગ, ગાંધીનગર.
- નાયબ વન સંરક્ષક, મોનીટરીંગ અને ઇવેલ્યુએશન, ગાંધીનગર.
- નાયબ વન સંરક્ષક, પીપીએમઇ, ગાંધીનગર.
- નાયબ નિયામક, આંકડા, ગાંધીનગર.

અધિક અગ્ર મુખ્ય વન સંરક્ષક, જમીન, ગુ.રા., ગાંધીનગર.

- નાયબ વન સંરક્ષક, જમીન, ગાંધીનગર.

અધિક અગ્ર મુખ્ય વન સંરક્ષક, પી.એમ.યુ., ગુ.રા., ગાંધીનગર.

- નાયબ વન સંરક્ષક, પી.એમ.યુ. ગાંધીનગર.

મુખ્ય વન સંરક્ષક, આયોજન, ગુ.રા., ગાંધીનગર.

- મુખ્ય વન સંરક્ષક, આયોજન વર્તુળ, સુરત.
- મુખ્ય વન સંરક્ષક, આયોજન વર્તુળ, વડોદરા.
- વન સંરક્ષક, આયોજન વર્તુળ, જુનાગઢ.
- મદદનીશ વન સંરક્ષક, જી.આઇ.એસ.સેલ, ગાંધીનગર.

મુખ્ય વન સંરક્ષક, તકેદારી, ગુ.રા., ગાંધીનગર.

- વન સંરક્ષક, તકેદારી, ગુ.રા., ગાંધીનગર.

ગુજરાત રાજ્ય વન વિકાસ
નિગમ લિમિટેડ,
વડોદરા

ગુજરાત રાજ્ય વન વિકાસ નિગમ લિમિટેડ, વડોદરા

૭૮, “વનગંગા”, અલકાપુરી, વડોદરા.

પ્રસ્તાવના:

ગુજરાત રાજ્ય વન વિકાસ નિગમ લિમિટેડ તેની કામગીરીનું ૪૪મું વર્ષ ૩૧-૦૩-૨૦૨૧ના રોજ પુરૂ કરશે. અંદાજો મુજબ ગત વર્ષ ૨૦૧૯-૨૦ના રૂ ૩૪૦.૦૩ લાખના નફા સામે વર્ષ ૨૦૨૦-૨૧માં નિગમનો નફો રૂ. ૩૭૪.૦૩ લાખનો થવાનો અંદાજ છે. જ્યારે વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨ દરમિયાન રૂ. ૪૧૧.૪૪ લાખનો નફો થવાની ધારણા છે. અનુસૂચિત વિસ્તારની ગૌણ વન પેદાશની કામગીરી ગ્રામ પંચાયતો વતી સને ૨૦૦૬ ના વન અધિકાર કાયદા તથા પેસા નિયમો-૨૦૧૭ અનુસાર નિગમ આ કામગીરી કરી રહેલ છે. તેમજ પાનમ નીલગીરી કલોનલ વાવેતર, ધનવતરી બ્રાન્ડ હેઠળ મધ તથા આયુર્વેદીક ઔષધિનું સરકારી ખાતા તથા અર્ધ સરકારી વિભાગોમાં ઈન્ટીરીયર, ફર્નિચર કામોની પ્રવૃત્તિને કારણે નિગમની આર્થિક સધ્ધરતામાં નોંધપાત્ર વધારો થયો છે અને નિગમ ફરીથી ઉત્તરોત્તર પ્રગતિ કરી રહેલ છે.

નિગમ દ્વારા નીચે મુજબની પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરવામાં આવે છે.

૧. સહકારી સંસ્થાઓ / આદિવાસીઓને પ્રોત્સાહન / સીધા ખરીદ કેન્દ્રો મારફતે ગૌણ વન પેદાશોના એકત્રીકરણ, સંગ્રહ અને નિકાલની વ્યવસ્થા

વનવાસીઓને તથા સમાજના નબળા વર્ગને શોષણમુક્ત કરવા અને ગૌણ વન પેદાશના વ્યાપારમાંથી ખાનગી વ્યાપારીઓને દૂર કરવા એ નિગમના ઉદ્દેશો છે. નિગમ આશ્રમશાળાઓ, સહકારી સંસ્થાઓ અને જે.એફ.એમ.સી./ એસ. એચ. જી. ગ્રુપ / સખી મંડળને એકત્રીકરણ માટે રાખવા માટે કાર્યવાહી હાથ ધરેલ છે. આદિવાસી અંતરીયાળ ગામોમાં ભરવામાં આવતા હાટમાં નિગમે “મારી દુકાન” હેઠળ પોતાના સીધા એકત્રીકરણ કેન્દ્રો શરૂ કરીને પણ એકત્રીકરણ ક્ષેત્રે સંચયકારોને તેઓની મહેનતનું પુરેપુરું વળતર મળી રહે તે પ્રમાણે કાર્યકરી રહેલ છે. હાલ સખી મંડળનો-૯ અને ૨૫ સહભાગી વન વ્યવસ્થા મંડળો કાર્યરત છે. નિગમે ૧૬ જેટલા પોતાના એકત્રીકરણ કેન્દ્રો શરૂ કરીને પણ એકત્રીકરણ વ્યવસ્થા ગોઠવેલ છે. તેમજ આગામી સમયમાં એમ. એફ. પી ટુ એમ. પી. હેઠળ ૪૫ જેટલા સીધા ખરીદ કેન્દ્રો ઊભા કરવાનું આયોજન કરેલ છે.

૨. ધનવંતરી પ્રોજેક્ટ:

નિગમ ધ્વારા એકત્ર કરવામાં આવતી ગૌણ વન પેદાશોનો ઉપયોગ કરી “ધનવંતરી” બ્રાન્ડ હેઠળ આયુર્વેદીક દવાઓ બનાવવાનો પ્રોજેક્ટ પોર (તાલુકો વડોદરા) મુકામે શરૂ કરવામાં આવેલ છે. આ પ્રોજેક્ટ હેઠળ આયુર્વેદીક ઔષધોના ઉત્પાદન ઉપરાંત સ્વયં સંચાલિત મધ પ્રોસેસીંગ તથા બોટલીંગ પ્લાન્ટમાં મધનું પ્રોસેસીંગ તથા પેકીંગ કરવામાં આવે છે. ઉપરોક્ત વેલ્યુ એડેડ બનાવટોને જનતા તરફથી સારો પ્રતિસાદ સાંપડી રહ્યો છે. ગૌણ વન પેદાશ તેમજ મધ વિગેરેના લેબોરેટરી ટેસ્ટીંગ માટે લેબ સ્થાપિત કરવામાં આવેલ છે. સને ૨૦૨૦-૨૧માં વિવિધ આયુર્વેદીક ઔષધીઓ બનાવવાનું આયોજન છે.

૩. પ્રદર્શન અને છુટક વેચાણ:

ગૌણ વન પેદાશ તેમના ઉપભોક્તાઓની વ્યાજબી ભાવે મળી રહે તેમજ આ પેદાશો અને તેના ઉપયોગથી શહેરી જનતાને માહિતગાર કરવા માટે નિગમે ગૌણ વન પેદાશોનું પ્રદર્શન અને છુટક વેચાણ ચાલુ રાખેલ છે. વડોદરા, ગાંધીનગર, અમદાવાદ, અંબાજી, જુનાગઢ, જામનગર, રાજકોટ, સુરત, ગોધરા, વાંસદા ખાતેના વેચાણ કેન્દ્રો તેમજ નિગમની વિભાગીય કચેરીઓથી છુટક વેચાણ ધ્વારા ઉપભોક્તાઓને ગૌણ વન પેદાશ પહોંચાડવાનું કાર્ય નિગમે ચાલુ રાખેલ છે. છુટક વેચાણ પ્રત્યે જનતાનો પ્રતિભાવ ઉત્સાહજનક છે. વડોદરા છુટક વેચાણ કેન્દ્ર ખાતે ખ્યાતનામ ચિકિત્સક ધ્વારા વિના મુલ્યે રોગ નિદાન તથા સલાહ જાહેર જનતાને પુરી પાડવામાં આવે છે.

૪. વનિલ ઉદ્યોગ:

નિગમ ધ્વારા મુખ્યત્વે બીનસાગી લાકડાનો વપરાશ તેમજ આદિવાસીઓને રોજી મળી રહે તે ઉદ્દેશથી નવસારી જીલ્લાના વાંસદા તાલુકાના નવતાડ મુકામે પછાત વિસ્તારમાં સને ૧૯૮૦-૮૧માં વનિલ ઉદ્યોગની સ્થાપના કરી છે. સદર યુનિટની લાકડુ વહેરવાની ક્ષમતા ૨૦૦૦ ઘ.મી. ની છે. પુરતી ક્ષમતાએ કામ કરવા સદર યુનિટને મોટા ઓર્ડરની જરૂર છે. પર્યાવરણ જાળવવાના હેતુસર સરકારી વિભાગોમાંથી ઉત્તરોત્તર લાકડાની ખરીદી ઓછી કરી અન્ય વૈકલ્પિક વસ્તુઓ જેવીકે પ્લાસ્ટીક, લોખંડ વિગેરેના ઉપયોગ પર ભાર મુકવામાં આવે છે જેના પરિણામે પણ સરકારી વિભાગો તરફથી મળતા ઓર્ડરમાં ઘણો ઘટાડો થયેલ છે. આ એકમ દ્વારા સરકારી તથા બિન- સરકારી કચેરીઓના રીનોવેશન, ઇન્ટીરીયર ડેકોરેશન તથા ફર્નિચર પુરી પાડવાની કામગીરી પર વધુ ધ્યાન

આપવામાં આવી રહ્યું છે. ઉપરોક્ત તમામ પ્રવૃત્તિઓને કારણે વનિલ ઉદ્યોગની નફાકારકતા વર્ષ ૨૦૨૦-૨૧માં જળવાઈ રહેશે. તદ્દઉપરાંત નિગમના આ એકમ દ્વારા અન્ય ફર્નિચર, બારી-બારણાં પુરા પાડવાની કામગીરી પણ હાથ ધરવામાં આવી રહેલ છે.

૫. પાનમ સિંચિત વાવેતર યોજના:

આ પ્રોજેક્ટમાં પંચમહાલ જીલ્લાના શહેરા અને ગોધરા તાલુકાના કુલ ૫૫૮૮ હેક્ટર વિસ્તારનો સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે. આ પ્રોજેક્ટના મુખ્ય ઉદ્દેશો નીચે પ્રમાણે છે.

- (ક) વનોના ધનિષ્ઠ વિકાસ અને ઉચ્ચ જાળવણી દ્વારા વનોની ઉત્પાદકતા વધારવી તેમજ પર્યાવરણની સમતુલા જાળવવામાં મદદરૂપ થવું.
- (ખ) પ્રોજેક્ટ સમાવિષ્ટ સમગ્ર વિસ્તારમાં પાંચ વર્ષના સમયગાળા દરમિયાન ઝડપી ઉગી શકે તેવી વન્ય પેદાશો ઉગાડવી.
- (ગ) જમીનનો મહત્તમ ઉપયોગ કરી પછાત વિસ્તારમાં રોજગારીની તકો પ્રતી પાડવી. સને ૨૦૨૦-૨૧માં આ વિભાગ દ્વારા રૂ. ૧૦૦૦ લાખનું વેચાણ થવામાં અંદાજ છે.

૬. ઇકો-ટુરીઝમ (સરદાર સરોવર નૌકા વિહાર) :

નાણાકીય વર્ષ ૨૦૧૯-૨૦ દરમિયાન નિગમે ફેરી બોટ સેવાનું નવીન સાહસ શરૂ કરેલ છે. ઇકો-ટુરીઝમના ભાગ રૂપે કેવડીયા ખાતે સરદાર સરોવરના ડાઇક-૩ અને ૪માં ફેરી બોટ સેવા ચલાવવા સરદાર સરોવર નર્મદા નિગમ લિ. પાસેથી મળેલ મંજૂરીથી નિગમે આ યોજના આવકની વહેંચણીના ધોરણે ચલાવવા મે.યુનિફેરી સર્વિસીસ પ્રા.લિ. ગોવા સાથે એક કરાર કરેલ છે. આ યોજના ઓક્ટોબર-૨૦૧૯માં શરૂ કરવામાં આવી છે અને તેને કેવડીયા ખાતે સ્ટેચ્યુ ઓફ યુનિટીના સ્થળે આવતા પ્રવાસીઓનો ઘણો સારો પ્રતિસાદ મળી રહ્યો છે. આ પ્રવૃત્તિ દ્વારા રૂ.૯.૩૫ લાખના ચોખ્ખા નફા સહિત રૂ.૪૬.૬૨ લાખની ચોખ્ખી આવક થયેલ છે.

ગુજરાત રાજ્ય વન વિકાસ નિગમ લિ.વડોદરા
સંપૂર્ણ નિગમની પ્રવૃત્તિ સને ૨૦૨૦-૨૧ કામગીરી અંદાજપત્ર (અંદાજીત)
(રૂ.લાખમાં)

		<u>વિગતો</u>		
		૨૦૧૯-૨૦	૨૦૨૦-૨૧	૨૦૨૧-૨૨
		(ઓડીટેડ)	(પ્રોવિઝનલ)	(પ્રોવિઝનલ)
૧.	કુલ આવક	૨૪૩૪.૬૪	૨૬૭૮.૧૦	૨૯૪૫.૯૧
૨.	કુલ ખર્ચ	૨૦૯૪.૬૧	૨૩૦૪.૦૭	૨૫૩૪.૪૮
૩.	નફો/(નુકશાન)	૩૪૦.૦૩	૩૭૪.૦૩	૪૧૧.૪૪

ગુજરાત બાયોડાયવર્સિટી
બોર્ડ,
ગાંધીનગર

ગુજરાત બાયોડાયવર્સિટી બોર્ડ, ગાંધીનગર

પ્રસ્તાવના:

ઘટતી જતી જૈવિક વિવિધતાની જાળવણી અંગે જૂન, ૧૯૯૨માં બ્રાઝિલનાં રીયો-ડી-જાનેરો ખાતેના અર્થ સમીટ દરમિયાન ભાગ લેનાર દેશો દ્વારા કન્વેન્શન ઓન બાયોડાયવર્સિટી (CBD) કરાર ઉપર હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા. આ કન્વેન્શનમાં ૨૯/૧૨/૧૯૯૩ થી અમલમાં આવ્યું. ૧૯૯૪ માં ભારત આ કન્વેન્શનમાં જોડાયું.

કન્વેન્શનનાં મુખ્ય ઉદ્દેશો:

- જૈવિક વિવિધતાની જાળવણી કરવી.
- જૈવિક વિવિધતાનાં ઘટકોનો સાતત્યપૂર્ણ ઉપયોગ કરવો.
- જૈવિક વિવિધતાનાં ઉપયોગથી મળતા લાભોની ન્યાયપૂર્ણ અને સપ્રમાણ વહેંચણી કરવી.

જૈવિક વિવિધતા કન્વેન્શનને ધ્યાને રાખી તથા હિત ધારકોને સાંકળતી બાહ્ય અને આંતરિક ચર્ચા વિચારણાની પ્રક્રિયા બાદ, ભારત સરકારે બાયોલોજીકલ ડાયવર્સિટી એક્ટ, ૨૦૦૨ની અને બાયોલોજીકલ ડાયવર્સિટી રૂલ્સ, ૨૦૦૪ની સ્થાપના કરી.

મુખ્ય ધ્યેય

- ૧૦૦% જૈવ વિવિધતા વ્યવસ્થાપન સમિતિઓ (Biodiversity Management Committee –BMCs) રચવી અને ૧૦૦% લોકોના જૈવ વિવિધતા રજીસ્ટરો (People Biodiversity Registers) બનાવવા.
- જૈવ વિવિધતા વ્યવસ્થાપન સમિતિઓમાં જાગૃતિ લાવવી અને સશક્તિકરણ કરવું.
- ગુજરાત રાજ્યમાં લાભ વહેંચણીના પારદર્શક, અસરકારક અને કાર્યક્ષમ તંત્રની રચના અને સ્થાપના કરવી.

ઉદ્દેશ્યો

- અધિનિયમ/નિયમોની જોગવાઈઓનો અમલ કરવો અને લાગતા વળગતા તમામને માર્ગદર્શન પૂરું પાડવું.
- તાંત્રિક સહાય જુથ (Technical Support Group-TSG) ને સામેલ કરીને ૧૦૦% જૈવ વિવિધતા વ્યવસ્થાપન સમિતિની રચના કરવી તથા ૧૦૦% લોક જૈવ વિવિધતા રજીસ્ટરો તૈયાર કરવા.ગુજરાત માટે ખાસ કરીને આજોડ / સ્થાનવર્તી હોય અને રાષ્ટ્ર માટે ખુજ મહત્વ ધરાવતી જૈવ વિવિધતાની વસ્તુઓ અને જોખમમાં આવેલી પ્રજાતિની ઓળખ કરવી અને જૈવ વિવિધતા વારસાનાં સ્થળો જાહેર કરવા અને મુકરર કરવા.
- ટેકનીકલ અને આંકડાકીય કોમ્પ્યુટર આધારિત ડેટાબેઝ વિકસાવીને, મેન્યુલ, સંહિત, માર્ગદર્શક પુસ્તકો અને જૈવ વિવિધતાના જુદા-જુદા; પાસાં અંગે પુસ્તકો પ્રકાશિત કરીને તે દ્વારા સમાજમાં ચોકકસ કક્ષા સુધીની જાગૃતતા લાવવી તથા તેની (જૈવ વિવિધતા) અગત્યતા અને સમાજ ઉપયોગીતા અંગેની જાણકારી થાય, તેના વ્યવસ્થાપનમાં કૃતણ્તા અને ભાગીદારી વધુ સારી રીતે થાય તે માટે તમામ કક્ષા સુધીની તાલીમો / કાર્યશિબિરો યોજવી તેમજ પ્રતિબદ્ધતા અને તેની વ્યવસ્થામાં ભાગીદારી વધારવી.
- જૈવ વિવિધતા સાથે જોડાયેલ જૈવ સંસાધનો અથવા તેની સાથે જોડાયેલ જાણકારીનું નિયમન કરવું અને લાભો વહેંચણીનીની પ્રક્રિયાને પ્રોત્સાહન આપવું
- ગુજરાતના જૈવિક સંસાધનો અને તેની સાથેજ જોડાયેલ જાણકારી પર આઇપીઆર (IPR) ની યાદી તૈયાર કરવી અને તેના રક્ષણ માટે પ્રયત્નો કરવા.
- ૨૦૦૫ની રાજ્ય જૈવ વિવિધતાની વ્યુહ અને યોગ્ય કાર્ય યોજનાની (State Biodiversity Strategy and Action Plan –SBSAP) સમીક્ષા અને સુધારણા હાથ ધરવી. પ્રાપ્તિ અને અવરોધનું પૃથ્થકરણ કરીને ખામી દુર કરવા અંગેની ભલામણ કરવી.
- બોર્ડને આપેલા કાર્યો અને જવાબદારીઓના પ્રમાણમાં બોર્ડનું સંગઠન, આધાર માળખાની સગવડો અને શક્તિ નિર્માણની બ્લયુ પ્રિન્ટ તૈયાર કરવી.
- રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય દાતા એજન્સીઓનાં નાણાં સહિત કેન્દ્ર સરકાર અને રાજ્ય સરકાર તરફથી મળતા ભંડોળનું કન્વર્ઝન્સ નિશ્ચિત કરવું.

વ્યૂહ રચના

- ૧૦૦% જૈવ વિવિધતા વ્યવસ્થાપન સમિતિઓ અને ૧૦૦% લોકજૈવ વિવિધતા રજીસ્ટર માટે સ્થાનિક સંસ્થા સુધી પહોંચવું.
- જૈવ વિવિધતા વ્યવસ્થાપન સમિતિની રચના તથા લોકોના જૈવ વિવિધતા રજીસ્ટર બનાવવા.
- તાંત્રિક સહાય જૂથની પસંદગી
- જૈવ વિવિધતા વ્યવસ્થાપન સમિતિ અને તાંત્રિક સહાયજૂથ (TSG) નું સશક્તિકરણ
- તમામ પ્રકારના જૈવ વિવિધતાનું દસ્તાવેજીકરણ
- જૈવ વિવિધતાનાં મહત્વના ઉદ્દેશ જાહેર કરવા
- લોક જાગૃતિ, વિજાણું ડેટાબેઝ, આંતર ક્રીયાસમ વેબસાઈટ અને પ્રચાર સાહિત્ય
- લાભોની વહેંચણીમાં પ્રવેશ તંત્ર અંગેના માળખાનું તંત્ર
- સંબંધિત ખાતાઓ સાથે સંકલન
- રાજ્યજૈવ વિવિધતાવ્યૂહ અને કાર્ય યોજના સુધારવી
- માનવ સંસાધન અને માળખાકીય સુવીધામાટે ભાવી વિસ્તરણ યોજના
- નાણાકીય જરૂરિયાતો અને નાણાનાં સ્ત્રોત.

જૈવિક વિવિધતા અધિનિયમ માટેની સંસ્થાઓ:

૧. નેશનલ બાયોડાયવર્સિટી ઓથોરીટી:

બી.ડી. એક્ટ, ૨૦૦૨ના અમલીકરણ માટે રાષ્ટ્રીય કક્ષાએ, રાજ્ય અને સ્થાનિક કક્ષાએ અલગ અલગ જૈવિક વિવિધતાની નિયમન સંસ્થાઓની રચના કરવામાં આવેલ છે. રાષ્ટ્રીય કક્ષાએ ભારત સરકાર દ્વારા ઓક્ટોબર, ૨૦૦૩માં ચેન્નાઈ ખાતે નેશનલ બાયોડાયવર્સિટી ઓથોરીટીની સ્થાપના કરવામાં આવી છે.

૨. ગુજરાત બાયોડાયવર્સિટી બોર્ડ:

બાયોલોજીકલ ડાયવર્સિટી એક્ટ-૨૦૦૨ ની કલમ-૨૨ પ્રમાણે ગુજરાત સરકારના વન અને પર્યાવરણ વિભાગના જાહેરનામા નંબર:જીપીએન/ ૨૦૦૬/ ૮/ ડબલ્યુએલપી/ ૨૦૦૩/ ૧૭૭૭/ જીઆઈ તા.૧૧/ ૦૫ / ૨૦૦૬ થી ગુજરાત રાજ્યમાં "ગુજરાત બાયોડાયવર્સિટી બોર્ડ"ની રચના કરવામાં આવે છે.

ગુજરાત બાયોડાયવર્સિટી બોર્ડનાં કાર્યો:

- જૈવિક વિવિધતા સંરક્ષણને લગતી બાબતો, જૈવિક સંસાધનોનો સાતત્યપૂર્ણ ઉપયોગ તથા જૈવિક સંસાધનોનાં ઉપયોગથી મળતા લાભોની ન્યાયપૂર્ણ અને સપ્રમાણ વહેંચણી થાય તે બાબતમાં કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા જાહેર કરેલ માર્ગદર્શક નીતિ મુજબ રાજ્ય સરકારને સલાહ આપવી.
- ભારતીયો દ્વારા જૈવિક સંસાધનોનાં વાણિજ્ય ઉપયોગ, જૈવિક વિવિધતાના સંરક્ષણ, મોજણી અને જૈવિક ઉપયોગીતા માટેની પ્રક્રિયાનું નિયમન કરવું.
- બી.ડી. એક્ટ, ૨૦૦૨માં કરેલ જોગવાઈઓનાં અમલ કરવા માટે તથા રાજ્ય સરકાર દ્વારા નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવે તે અંગે જરૂરી તમામ કાર્યો કરવા.

ગુજરાત બાયોડાયવર્સિટી બોર્ડ દ્વારા કરવામાં આવેલા કાર્યો

- જૈવવિવિધતા અધિનિયમ ૨૦૦૨ના મુખ્ય ઉદ્દેશો મુજબ ગુજરાત બાયોડાયવર્સિટી બોર્ડમાં નીચે મુજબના કામો થઈ રહેલ / થઈ ગયેલ છે.

૧. જૈવ વિવિધતાના પરિવર્તનો અને સંરક્ષણ:

- હાલ સુધીમાં કુલ- ૧૩,૦૭૬ બોર્ડ દ્વારા જૈવવિવિધતા વ્યવસ્થાપન સમિતિ(બીએમસી)ની રચના થયેલ છે અને હાલમાં ગુજરાત સરકાર દ્વારા BMC ની રચના કરવા બાબત એક ઠરાવ તા ૨૬-૦૪-૧૮ના રોજ ઠરાવવા માં આવેલ છે. જેનું કાર્ય પ્રગતિમાં છે.
- હાલ સુધીમાં કુલ ૧૮૨૫ લોકવિવિધતાનું રજીસ્ટર (PBR)ને મંજૂરી આપવામાં આવેલ છે જ્યારે ૨૨૨ લોકવિવિધતાનું રજીસ્ટર (PBR)નું કાર્ય પ્રગતિ માં છે. જેથી ગામના સ્થાનિક લોકો જૈવવિવિધતાથી સુપરિચિત થાય.
- BHS - રાજ્ય માં જોવા મળતી વિશિષ્ટ જૈવવિવિધતા ના વરસના સ્થળો તરીકે ૦૨ સ્થળો ને જાહેર કરવાનું કાર્ય પ્રગતિ માં છે.

1. ઇનલેન્ડ મેન્ગ્રુવ, ગુનેરી લખપત કચ્છ

2. નેચરલ મેંગો ફોરેસ્ટ ચીંચલી, ડાંગ

- કાર્યશાળાઓ: લોકોમાં જૈવવિવિધતાના સંરક્ષણ અને જાગૃતિ આવે તે હેતુસર હાલ આ સુધીમાં કુલ ૫૮ કાર્યશાળાઓ ગુજરાતના જિલ્લાઓમાં/તાલુકા/સ્થાનિક ગ્રામપંચાયત ખાતે યોજવામાં આવેલ છે.

- પ્રકાશનો :જૈવિકવિવિધતાના પ્રચાર અને પ્રસાર માટે ૧૦ પત્રિકાઓ, ૧૪ વાર્ષિક અહેવાલો, ૧૨ પુસ્તિકાઓ, ૦૨ પુસ્તક, ૦૨ પ્રોસિડિંગ પ્રકાશિત કરેલ છે.
- ગુજરાત બાયોડાયવર્સિટી બોર્ડ દ્વારા સ્ટેટ બાયોડાયવર્સિટી એક્શન પ્લાન ૨૦૧૬ને સરકાર દ્વારા મંજૂરી લેવામાં આવેલ છે
- પીર ટૂ પીર લર્નિંગ હેઠળ કુલ ૦૬ મુલાકાતો - ૦૪ રાજ્યમાં અને ૦૨ રાજ્ય બહાર કરવામાં આવેલ છે
- બોર્ડ દ્વારા રાજ્ય ની ૧૬ વનસ્પતિ ની જાતોને અને ૦૮ પ્રાણી ની જાતોને ભયગ્રસ્ત જાહેર કરવામાં આવેલ છે.
- ગુજરાતના જૈવિક વિવિધતાના દસ્તાવેજીકરણ માટે ૦૮ વનસ્પતિઅને ૦૫ પ્રાણીઓના સંશોધન પ્રોજેક્ટ યુનિવર્સિટી અને રીસર્ચ કરતી સંસ્થાને આપેલ છે.

૨.પરિસ્થિતિકીય સ્ત્રોતોના ઉપયોગોથી ઉદ્ભવતા લાભોની યોગ્ય તથા સમાન ભાગે વહેંચણી.

- જૈવિકવિવિધતાના વ્યવસાયિક ધોરણે ઉપયોગ કરતા એકમો/કંપનીઓ કુલ-૧૨૨ વિવિધ કંપનીઓ/એકમોએ બોર્ડ માં નોંધણી કરાવેલ છે, જેમાંથી ૬૭ કંપનીઓ/એકમો સાથે એબીએસ માટે કરારો (MOU) નેશનલ બાયોડાયવર્સિટી બોર્ડ, ચેન્નઈ એ ઈશ્યુ કરેલ ગાઇડલાઇન પ્રમાણે કરવામાં આવેલ છે
- કંપની / એકમો જે જૈવિક સ્ત્રોતોનું વ્યવસાયિક ધોરણે ઉપયોગ કરતા હોય તેને ઓળખી લેવામાં આવ્યા છે.

ચાલુ નાણાંકીય વર્ષ ૨૦૨૦-૨૧ ની ભૌતિક સિધ્ધીઓ.

ચાલુ નાણાંકીય વર્ષમાં માંગણી નંબર-૨૬, મુખ્ય સદર ૨૪૦૬-વન નિર્માણ અને વન્ય પ્રાણી જીવન, પેટા સદર: ગુજરાત બાયોડાયવર્સિટી બોર્ડ ગ્રાન્ટ ઇન એઇડ જનરલ ટુ અધર્સ હેઠળ વિભાગ-૨ ચાલુ બાબત હેઠળ રીવાઇઝડ એસ્ટીમેટ બાદ રૂ. ૪૯૮.૦૯ લાખની બજેટ જોગવાઈ મંજૂર થયેલ છે. સદર નાણાંકીય જોગવાઈમાં વહિવટી સ્ટાફનો પગાર, કચેરી ખર્ચ, વાહન ખર્ચ તેમજ બોર્ડની અન્ય પ્રવૃત્તિઓ માટેની રકમનો પણ સમાવેશ થાય છે. સદર મંજૂર થયેલ નાણાંકીય જોગવાઈ અન્વયે હાંસલ કરવામાં આવેલ મુખ્યત્વે ભૌતિક સિધ્ધીઓની વિગત નીચે મુજબ છે.

- 1) જૈવ વિવિધતા વ્યવસ્થાપન સમિતિઓ (Biodiversity Management Committee – BMCs) બનાવવાનાં કુલ ૧૭૫ ભૌતિક લક્ષ્યાંકઅન્વયે આ અંગેની કાર્યવાહી ગતિમાં છે.
- 2) લોકોના જૈવ વિવિધતા રજીસ્ટરો (People Biodiversity Registers) બનાવવાના કુલ ૫૦ ભૌતિક લક્ષ્યાંક અન્વયે આ અંગેની કાર્યવાહી ગતિમાં છે.

નાણાંકીય વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨ના વર્ષ દરમિયાન હાથ ધરાનારી અગત્યની પ્રવૃત્તિઓ.

આગામી નાણાંકીય વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨ માટે માંગણી નંબર-૨૬, મુખ્ય સદર ૨૪૦૬-વન નિર્માણ અને વન્ય પ્રાણી જીવન, પેટા સદર : ગુજરાત બાયોડાયવર્સિટી બોર્ડ ગ્રાન્ટ ઇન એઇડ જનરલ ટુ અધર્સ હેઠળ વિભાગ-૨ ચાલુ બાબત હેઠળ રૂ.૧૧૭૯.૨૯ લાખની નાણાંકીય જોગવાઈ આગામી બજેટમાં કરવા માટે દરખાસ્ત સાદર કરવામાં આવેલ છે.

સૂચિત પ્રવૃત્તિઓ

ચાલુ બાબત હેઠળના સૂચિત ભૌતિક લક્ષ્યાંકો

- નવી જૈવવિવિધતા વ્યવસ્થાપન સમિતિની (BMC)ની રચના કરવા બાબત. ૪૦૦
- રાજ્યમાં આવેલ સ્થાનિક સંસ્થાઓમાં ૫૦૦ ગ્રામ પંચાયતોમાં લોકોનું જૈવવિવિધતા પત્રક
- (PBR) તૈયાર કરવા અંગેની કામગીરી
- જૈવિક વિવિધતા અધિનિયમ ૨૦૦૨, તેમજ જૈવિક વિવિધતા સંરક્ષણ, ટકાઉ ઉપયોગ અને ABS અંગે ટ્રેનીંગ/વર્કશોપનું આયોજન કુલ ૦૫
- જૈવિક વિવિધતા Critically endangered / endemic / extinctની સંરક્ષણ સંવર્ધન Strategy તૈયાર કરવા માટે
- રાજ્યમાં વિવિધ સ્થળોમાં ૨ (બે) નવી બાયોડાયવર્સિટી હેરિટેજ સાઈટબનાવવાની કામગીરી,
- રાજ્યમાં બનાવેલ બાયોડાયવર્સિટી હેરિટેજ સાઈટના વિકાસની કામગીરી,

૧. ઈનલેન્ડ મેન્ગ્રૂવ, ગુનેરીતા.લખપત,જિ.કચ્છ

૨. નેચરલ મેન્ગ્રોફોરેસ્ટ, ચીયલી જિ.ડાંગ

- રાજ્યમાં જૈવિક વિવિધતા જાગૃતિ લાવવા અંગે અને પ્રચાર સાહિત્ય રીપોર્ટસ, તૈયાર કરી છપાવવાની કામગીરી
- જૈવિક વિવિધતાના અધિનિયમ અને નિયમો, બીએમસી. પીબીઆર, બીએચએસ, વિલુપ્ત થતી પ્રજાતિઓ ઇત્યાદિ બાબતેપ્રચાર માધ્યમો દ્વારા પ્રચાર પ્રસાર અને લોકજાગૃતિ તેમજ બાયોડાયવર્સિટી ક્ષેત્રે ઉત્તમ કામગીરી બદલ સંસ્થાઓ/વ્યક્તિઓને ઇનામ આપવાની કામગીરી.

જૈવ વિવિધતા બોર્ડની ભાવી યોજના:

- બોર્ડ ને આપેલ કાર્યો અને જવાબદારીઓનાં પ્રમાણમાં બોર્ડની સંગઠન રચનામાં ભાવી વિસ્તરણ યોજના ઘડવી.
- બોર્ડને તાંત્રિક સહાય પૂરી પાડવા માટે નિશ્ચિત સમય માટે વૈજ્ઞાનિક સ્ટાફ અને વિશિષ્ટ નિષ્ણાંત સલાહકારને સામિલ કરવાની યોજના.
- બોર્ડના કાર્યો અસરકારક રીતે કરવા માટે જગ્યાઓ (મહેકમ) (કાયમી/હંગામી) ઉભી કરવા માટે અને પ્રાદેશિક અને જીલ્લા કક્ષાના સંગઠન એકમોને ક્રમશઃ સ્થાપવા માટે સરકારને ભલામણ કરવી.
- જૈવવિવિધતાના સંરક્ષણ અને તેના ઘટકોના નિરંતર ઉપયોગ માટે કાર્યક્રમમાં રોકાયેલ અથવા રોકાવાના સમભાવ હોય તેવા કર્મચારી વર્ગને સશક્તિકરણ કરવા અને તેમને તાલીમ આપવા માટે યોજના કરવી.
- સ્વતંત્ર આધાર માળખા/કચેરી સંકુલ/ જૈવવિવિધતા ભવનની યોજના ઘડવી
- ગુજરાતમાં કૃષિ જૈવવિવિધતા કેન્દ્ર, વન્યજૈવવિવિધતા પાર્ક અને જૈવવિવિધતા મ્યુઝિયમ સ્થાવાની યોજના
- અપેક્ષિત પરિણામ પ્રાપ્ત કરવા માટે પુરતા ફંડની વ્યવસ્થા કરવા રાજ્ય સરકાર, કેન્દ્ર સરકાર અને અન્ય નાણાકીય સંસ્થાઓને દરખાસ્ત કરવી.

ગુજરાત પ્રદૂષણ નિયંત્રણ
બોર્ડ,
ગાંધીનગર

ગુજરાત પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ,
ગાંધીનગર

જોડાણ ૦૧
બોર્ડનું વહીવટી માળખું
બોર્ડના એકમના વડા
અધ્યક્ષ
સભ્ય સચિવ

વડી કચેરી, ગાંધીનગર.

(જાન્યુઆરી ૨૦૨૧ની સ્થિતિએ)

૧	ગાંધીનગર	૨૦	મહેસાણા	૩૯	તપાસ એકમ
૨	અમદાવાદ ગ્રામ્ય	૨૧	સુરેન્દ્રનગર	૪૦	આરટીઆઇ પ્રથમ એપેલેટ
૩	રાજકોટ	૨૨	રાજકોટ	૪૧	કાયદા શાખા
૪	નવસારી	૨૩	ભાવનગર	૪૨	આઇટી શાખા
૫	જુનાગઢ	૨૪	પોરબંદર	૪૩	ઓડીટ શાખા
૬	નડીયાદ	૨૫	જામનગર	૪૪	પી૧, પી૨, પી૩
૭	અમદાવાદ પૂર્વ	૨૬	કચ્છ	૪૫	ઇ-વેસ્ટ
૮	અમદાવાદ શહેર	૨૭	હિંમતનગર	૪૬	બાયોમેડીકલ વેસ્ટ
૯	વડોદરા	૨૮	આર એન્ડ ડી શાખા	૪૭	મ્યુનિસિપલ સોલીડ વેસ્ટ
૧૦	સુરત	૨૯	પ્લાસ્ટીક વેસ્ટ	૪૮	યુનિડો પ્રોજેક્ટ
૧૧	જેતપુર	૩૦	વહીવટી શાખા	૪૯	ટ્રેનીંગ
૧૨	અંકલેશ્વર	૩૧	હેઝાર્ડસ શાખા	૫૦	લાયબ્રેરી
૧૩	વાપી	૩૨	આઇસીઝેડએમ	૫૧	એન્વાયરો. ઓડીટ
૧૪	સરીગામ	૩૩	વિજીલન્સ	૫૨	એન્વાયરો. સ્ટેટસ

૧ ૫	ભરૂચ	૩૪	મહેકમ શાખા	૫૩	એન્વાયરો. ક્લીનિક
૧ ૬	ગોધરા	૩૫	પાણી ઉપકર શાખા	૫૪	રીવર એક્શન પ્લાન
૧ ૭	આણંદ	૩૬	મધ્યસ્થ પ્રયોગશાળા	૫૫	ટેકનીકલ કમીટી મીટીંગ
૧ ૮	મોરબી	૩૭	હિસાબી શાખા		
૧ ૯	પાલનપુર	૩૮	આઇએસઓ		

(બ) બોર્ડની પ્રાદેશિક કચેરીઓ.

ક્રમ	પ્રાદેશિક કચેરી	ક્રમ	પ્રાદેશિક કચેરી	ક્રમ	પ્રાદેશિક કચેરી
૧	અમદાવાદ શહેર	૧૦	જામનગર	૧૯	પાલનપુર
૨	અમદાવાદ ગ્રામ્ય	૧૧	જેતપુર	૨૦	ગોધરા
૩	અમદાવાદ પુર્વ	૧૨	જુનાગઢ	૨૧	પોરબંદર
૪	આણંદ	૧૩	કચ્છ પુર્વ	૨૨	રાજકોટ
૫	અંકલેશ્વર	૧૪	કચ્છ પશ્ચિમ	૨૩	સરીગામ
૬	ભરૂચ	૧૫	મહેસાણા	૨૪	સુરત
૭	ભાવનગર	૧૬	મોરબી	૨૫	સુરેન્દ્રનગર
૮	ગાંધીનગર	૧૭	નડિયાદ	૨૬	વડોદરા
૯	હિંમતનગર	૧૮	નવસારી	૨૭	વાપી

(ક) તકેદારી કચેરી.

૧.	વિજીલન્સ ઓફીસ, વડી કચેરી, ગાંધીનગર. ટીમ. ૧ અને ૨.
----	---

પરિસર હવાની ગુણવત્તાનું મોનીટરીંગ યોજના:

પરિસર હવાની ગુણવત્તાના મોનીટરીંગ (એમ્બિયન્ટ એર ક્વોલિટી મોનીટરીંગ) યોજના હેઠળ બોર્ડ દ્વારા અમદાવાદ, વડોદરા, સુરત, વાપી, ભરૂચ અને રાજકોટમાં પરિસર હવાની ગુણવત્તાના મોનીટરીંગની યોજના ચાલુ છે.

પરિસર હવાની ગુણવત્તા લેવા માટેના સેમ્પલ્સ પરિસર હવા ગુણવત્તાના સ્ટાન્ડર્ડ નોર્મ્સ મુજબ લેવામાં આવે છે. પૃથ્થકરણ વખતે માપવામાં આવતાં પરિમાણોમાં PM10, PM2.5, SO2, NOX, NH3, O3, CO, Lead, Arsenic, Nickel, Benzene અને Benzo-A-Pyrene નો સમાવેશ થાય છે. પરિસર હવાના હવાશાસ્ત્રને લગતી માહિતી નિયમિત રીતે સીપીસીબી (કેન્દ્રીય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ)ને રિપોર્ટના સંકલન અને તૈયાર કરવા માટે મોકલવામાં આવે છે. પરિસર હવાની ગુણવત્તાના મોનીટરીંગ યોજના હેઠળ બોર્ડ દ્વારા પરિસર હવાની ગુણવત્તાના મોનીટરીંગ માટે રાજ્યમાં વિવિધ યોજનાઓ જેવી કે SAMP, NAMP, એર એક્શન પ્લાન વગેરે દ્વારા કરવામાં આવે છે.

નેશનલ એર ક્વોલિટી મોનીટરીંગ પ્રોગ્રામ (એનએએમપી):

કેન્દ્રીય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ, નવી દિલ્હી દ્વારા નાણાંકીય મદદ મળ્યાથી રાજ્યના ૩૮ સ્ટેશનોમાં આ યોજના હેઠળ પરિસર હવાની ગુણવત્તાનું મોનીટરીંગ કરવામાં આવે છે. સીપીસીબી દ્વારા નિર્દેશ કરાયેલા પરિસર હવાની ગુણવત્તાના સ્ટાન્ડર્ડ નોર્મ્સ મુજબ પરિસર હવાની ગુણવત્તા માપવા માટે સેમ્પલ્સ લેવામાં આવે છે. પૃથ્થકરણ વખતે માપવામાં આવતાં પરિમાણો PM10, PM2.5, SO2, NOX, NH3, O3, CO, Lead, Arsenic, Nickel, Benzene અને Benzo-A-Pyrene નો અને હવાશાસ્ત્રની માહિતી પણ અમુક જગ્યાઓ પર મોનીટર કરવામાં આવે છે. પરિસર હવાની ગુણવત્તામાં લેવામાં આવતી માહિતી નિયમિત રીતે સીપીસીબી (કેન્દ્રીય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ) ને રિપોર્ટના સંકલન અને તૈયાર કરી મોકલવામાં આવે છે.

સ્ટેટ એર મોનીટરીંગ પ્રોગ્રામ (એસએએમપી):

આ યોજના હેઠળ ૨૪ સ્ટેશનોમાં હવા પરિસર ગુણવત્તા મોનીટરીંગ કાર્યક્રમ રાજ્યમાં કરવામાં આવે છે. સીપીસીબી દ્વારા નિર્દેશ કરાયેલા પરિસર હવાની ગુણવત્તાના સ્ટાન્ડર્ડ નોર્મ્સ મુજબ પરિસર હવાની ગુણવત્તા માપવા માટે સેમ્પલ્સ લેવામાં આવે છે. પૃથ્થકરણ વખતે માપવામાં આવતાં પરિમાણો PM10, PM2.5, SO2, NOX, NH3, O3, CO, Lead, Arsenic, Nickel, Benzene અને Benzo-A-Pyrene નો અને હવાશાસ્ત્રની માહિતી પણ અમુક જગ્યાઓ પર મોનીટર કરવામાં આવે છે.

વોલેટાઇલ ઓર્ગેનીક કમ્પાઉન્ડ (વીઓસી) મોનીટરીંગ:

વોલેટાઇલ ઓર્ગેનીક કમ્પાઉન્ડ (વીઓસી) તેમની High Vapour Pressure ની લાક્ષણિકતાને કારણે સામાન્ય તાપમાનમાં ખૂબ જ નોંધપાત્ર જથ્થામાં બાષ્પીભવન થઇ વાતાવરણમાં ભળીને હવા, જમીન તથા પાણીને નુકશાન પહોંચાડી શકે છે. આવા વોલેટાઇલ ઓર્ગેનીક કમ્પાઉન્ડના મોનીટરીંગ માટે બોર્ડ દ્વારા સાર યોજના હાથ ધરવામાં આવેલ છે આ યોજનાનો ઉદ્દેશ્ય હવા ગુણવત્તા સુધારણા માટે જરૂર પડતે વ્યહાત્મક આયોજન કરી કાર્ય યોજના ઘડી શકાય તથા નાવા વિકાસ માટેની યોજના નક્કી કરતી વખતે સરકારશ્રીને જરૂર પડતે માર્ગદર્શન આપી શકાય તે હેતુથી ગુજરાત પ્રદુષણ નિયંત્રણ બોર્ડ દ્વારા ગુજરાતના ૨૫ કલ્સ્ટરમાં ૨૪ કલાક માટે માસિક એક વખત કેન્દ્રીય પ્રદુષણ નિયંત્રણ બોર્ડની માર્ગદર્શિકા મુજબ VOC નું મોનીટરીંગ કરવામાં આવે છે.

દરિયાકાંઠા વિસ્તારના મોનીટરીંગ પ્રોગ્રામ:

ગુજરાત પાસે આશરે ૧૬૦૦ કીમી. લાંબો દરિયા કિનારો આવેલો છે. નદીઓ મારફત દરિયાઈ વિસ્તારમાં આવેલ ઉદ્યોગોમાંથી ઉત્પન્ન થતું ગંદુપાણી અને દરિયાઈ વિસ્તારમાં રહેણાંક વિસ્તારોના વિકાસ અને ત્યા દરિયાઈ વિસ્તારમાં વિકાસ પામેલ મોટા શહેરો અને નગરપાલીકાઓનું ધરગથ્થુ ગંદુપાણી દરિયાઈ વિસ્તારમાં છોડવામાં આવે છે. દરિયાના પાણીની ગુણવત્તા ચકાસવા ગુજરાત પ્રદુષણ નિયંત્રણ બોર્ડ દ્વારા અમુક મથકોની માસિક ધોરણે દરિયાના પાણીની ગુણવત્તાની ચકાસણી કરવામાં આવે છે.

જેમ્સ પરિયોજના:

કેન્દ્રીય પ્રદુષણ નિયંત્રણ બોર્ડ દ્વારા વૈશ્વિક પર્યાવરણ મોનીટરીંગ પરિયોજના (જેમ્સ-ગ્લોબલ એવિરોમેન્ટલ મોનીટરીંગ સિસ્ટમ) આ બોર્ડને સોંપવામાં આવી છે. આ પરિયોજનામાં રાજ્યની મોટી નદીઓ જેવી કે, નર્મદા, તાપી, મહી અને સાબરમતી નદીઓના પાણીની ગુણવત્તાના મૂલ્યાંકન અંગેની કામગીરી આવરી લેવામાં આવી છે.

કેન્દ્રીય પ્રદુષણ નિયંત્રણ બોર્ડની માર્ગદર્શક સૂચનાઓ મુજબ આ માટે કુલ ૯ મથકો નક્કી કરવામાં આવ્યા છે. જે પૈકી ૭ મથકો જમીનની સપાટી પરના પાણીની ગુણવત્તાના મોનીટરીંગ માટે અને બાકીના મથકો ભૂગર્ભ પાણીની ગુણવત્તાના મોનીટરીંગ માટે નક્કી કરવામાં આવ્યા છે. આ યોજના હેઠળના મોનીટરીંગના અહેવાલો કેન્દ્રીય પ્રદુષણ નિયંત્રણ બોર્ડ, દિલ્હી ખાતે મોકલવામાં આવે છે.

મિનાર્સ પરિયોજના:

નદીઓમાં ગંદાપાણીનો નિકાલ કરવાથી તેના પાણીની ગુણવત્તા ઉપર વિપરિત અસર થવા સંભવ છે. આવી નદીઓના પાણીનું મોનીટરીંગ કરવું જરૂરી છે. ‘મિનાર્સ’ – ભારતીય રાષ્ટ્રીય જળ સંપત્તિના મોનીટરીંગની વ્યવસ્થા (મિનાર્સ-મોનીટરીંગ ઓફ ઇન્ડિયન એક્વેટિક રિસોર્સીસ સિસ્ટમ) હેઠળ આ પાણીની ગુણવત્તાના મોનીટરીંગની અગાઉના વર્ષની યોજના કેન્દ્રીય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ દ્વારા મળેલ મંજૂરી અન્વયે ચાલુ રાખવામાં આવી છે.

આ યોજના હેઠળ બોર્ડ દ્વારા જુદી જુદી નદીઓ અને વિવિધ જળસ્ત્રોતોનાં ૧૫૬ સ્થળો ખાતેથી પાણીની ગુણવત્તાનું મોનીટરીંગ કરવામાં આવે છે. આ નદીઓમાં સાબરમતી નદી, મેશ્વો નદી, અનાસ નદી, મહી નદી, પાનમ નદી, નર્મદા નદી, દમણગંગા નદી, કોલક નદી, પાર નદી, તાપી નદી, અંબિકા નદી અને વિવિધ જળ સ્ત્રોતોનો સમાવેશ કર્યો છે.

આ પરિયોજના હેઠળ ભૂગર્ભજળ અને તળાવના પાણીની ગુણવત્તાનું સમયાંતરે મોનીટરીંગ પણ કરવામાં આવે છે. અમદાવાદ, વડોદરા, ભાવનગર, અમરેલી, જુનાગઢ, રાજકોટ, સુરેન્દ્રનગર, જામનગર, ભૂજ, પાલનપુર, મહેસાણા, સિધ્ધપુર, હિંમતનગર, નડિયાદ, દાહોદ, ગોધરા, અંકલેશ્વર, સુરત, હજીરા, વલસાડ, અને વાપીના ભૂગર્ભ જળની ગુણવત્તા ચકાસણી કરવામાં આવે છે. અમદાવાદના કાંકરીયા તળાવ અને ચંડોળા તળાવ, વડોદરાના આજવા તળાવ અને સુરસાગર તળાવ, નળ સરોવર, બિંદુ સરોવર, સહસ્રલિંગ સરોવર, લાખોટા તળાવ, નરસિંહ મહેતા સરોવર, નડિયાદ તળાવ, રણજીત સાગર તળાવ- હાલોલ અને થોળ ટેન્ક/તળાવના પાણીની ગુણવત્તાની ચકાસણી કરવામાં આવે છે.

મોટા શહેર તથા ઔદ્યોગિક વિસ્તારમાં પર્યાવરણનું મોનીટરીંગ:

ગુજરાત રાજ્યમાં ઝડપી ઔદ્યોગીકરણને લીધે અને આસપાસના નગરો અને શહેરો ફરતે ઉદ્યોગોના વિકાસથી ખાસ કરીને શહેરી વિસ્તારોમાં વિસ્તરણ થયેલ છે. શહેરીકરણ અને વ્યાપક ઔદ્યોગીકરણને કારણે ગુજરાતમાં શુદ્ધ પાણીના સ્ત્રોતો પર નકારાત્મક અસર થઈ છે. તેમજ પાણી પ્રદૂષણના કારણે જલીય પર્યાવરણની ગુણવત્તા જોખમવવાની શક્યતા છે, જળાશયો અને ભુગર્ભ સ્ત્રોતો પર ગંદાપાણીના નિકાસને લીધે નદીઓના પાણી તથા ભુગર્ભ સ્તર સહીતના જમીન પરના પાણીના સ્ત્રોતો પર અસરો જાણવી જરૂરી છે. આ હેતુથી સદર યોજના અંતર્ગત રાજ્યમાં ઔદ્યોગીક તેમજ શહેરી વિસ્તારોના ભુગર્ભ અને ભુમી પરના પાણીની ગુણવત્તાની મોનીટરીંગ અલગ સ્થળોએ ગુણવત્તા કરવામાં આવે છે. જેમાં હાર્ડનેશ, ક્લોરાઇડ, ફોસ્ફેટ, ઓમોનીકલ નાઇટ્રોજન, નાઇટ્રાઇટ, નાઇટ્રેટ, પીએચ, ટર્બીડીટી, મેંગેનીઝ, આર્ચન, કેડમીયમ, લેડ, ઇ-કોલાઇ, ફીકલ કોલીફોર્મ, ટોટલ

કોલીફોર્મ જેવા પેરામીટર્સનું પૃથ્થકરણ માસમાં એક વખત લેખે વર્ષમાં બાર વખત ઉપરોક્ત સ્થળો પર સેમ્પલીંગ તેમજ એનાલીસીસ કરવામાં આવે છે.

જળસ્ત્રોતોનું જૈવિક મોનિટરીંગ:

કેન્દ્રીય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ દ્વારા (પ્રદૂષણ નિવારણ અને નિયંત્રણ) અધિનિયમ, ૧૯૭૪ની જોગવાઈઓ હેઠળ પાણી/ગુણવત્તા વ્યવસ્થાપન વિષય પર અભ્યાસ શરૂ કરાયો છે. જૈવિક મોનિટરીંગ પ્રસ્થાપિત પદ્ધતિ છે. જળ સ્ત્રોતોને ગુણવત્તા મુજબ જુદા જુદા પ્રકારના પાણીના વપરાશો આ પદ્ધતિથી જાણી શકાય છે. જળસ્ત્રોતોના પાણીની મૂળ ગુણવત્તા પ્રસ્થાપિત કરવા તેમજ તેની જાળવણી કરવા માટે પરવડે તેવી આ પદ્ધતિ અનુસરવા હિમાયત કરવામાં આવે છે.

ક્રમ	પાણીની ગુણવત્તાના વર્ગ	સેપ્રોબિક રેન્જનો ગુણાંક	વૈવિધ્યતા રેન્જનો ગુણાંક	પાણીની ગુણવત્તા	સૂચક રંગ
૧	એ	૭ અને વધુ	૦.૨ – ૧	શુદ્ધ	વાદળી
૨	બી	૬ - ૭	૦.૫ – ૧	સાધારણ પ્રદૂષણ	આછો વાદળી
૩	સી	૩ – ૬	૦.૩ – ૦.૯	મધ્યમ પ્રદૂષણ	લીલો
૪	ડી	૨ – ૫	૦.૪ અને ઓછું	ભારે પ્રદૂષણ	નારંગી
૫	ઇ	૦ – ૨	૦ – ૦.૨	ગંભીર પ્રદૂષણ	લાલ

ગુજરાત ઈકોલોજી કમિશન
ગાંધીનગર

ગુજરાત ઇકોલોજી કમિશન (જીઈસી), ગાંધીનગર

ગુજરાત ઇકોલોજી કમિશન, વન અને પર્યાવરણ વિભાગના તાબા હેઠળ રાજ્યમાં ઇકોલોજી તથા પર્યાવરણના પુનઃ સ્થાપની કામગીરી છેલ્લા ૨૮ વર્ષથી કરતી આવી રહેલ છે. આ ઉપરાંત કમિશનના હેતુઓને ધ્યાને રાખતા રાજ્યમાં પર્યાવરણ બચાવવા તથા કુદરતી સ્ત્રોતોના સંભાળપૂર્વક ઉપયોગો માટે સતત જાગૃતિ ફેલાવવાની કામગીરી સ્થાનિક સંસ્થાઓ મારફતે કરતી આવી રહેલ છે.

કલાઇમેટ ચેન્જની અસરોથી થતા અને ભવિષ્યમાં થનાર બદલવોને ધ્યાને રાખતા આજના પરિયોગમાં પર્યાવરણની જાળવણી એ અનિવાર્ય છે.

ગુજરાત ઇકોલોજી કમિશન દ્વારા વર્ષ ૨૦૨૧-૨૦૨૨ના સામાન્ય બજેટ માટે તેના હેતુઓ ધ્યાને રાખતા રૂ. ૨૦૧૬.૦૦ લાખની નીચે અનુસારની પ્રવૃત્તિઓ કરવા આવનાર છે.

૧. ગુજરાત ઇકોલોજી કમિશન વહીવટી ખર્ચ

ગુજરાત ઇકોલોજી કમિશન માટે રાજ્ય સરકાર દ્વારા મંજૂર કરેલ મેહકમને સંલગ્ન ખર્ચ જેવાકે પગાર ભથ્થા મોઘવારી ભથ્થા, ટ્રાવેલીંગ ખર્ચ વિગેરે. આ ઉપરાંત કચેરી નિભાવણી ખર્ચ જેવાકે લાઇટ બિલ, ઓફિસ ભાડું, પોસ્ટેઝ, ટેલીફોન ખર્ચ પેટ્રોલ ડીઝલ ખર્ચ, વ્હીકલ મરામત ખર્ચ વિગેરેને ધ્યાને રાખતા તથા વર્ષ ૨૦૨૧-૨૦૨૨માં કર્મચારીઓને કથિત ૭મા પગાર પંચના લાભને ધ્યાને રાખતા ૨૦૨૧-૨૦૨૨માં કુલ રૂ. ૨૦૦.૦૦ લાખની દરખાસ્ત મંજૂર કરવામાં આવેલ છે.

૨. ગુજરાત ઇકોલોજી કમિશન સ્પોનસર યોજના

ગુજરાત ઇકોલોજી કમિશન દ્વારા વિવિધ જાગૃતિ વર્ધક કાર્યક્રમો હાથ ધરવામાં આવેલ હતા, આ કાર્યક્રમો અન્વયે પર્યાવરણ જીવનશૈલી અપનાવવા અંગેના કાર્યક્રમો ગામોમાં હાથ ધરવામાં આવેલ હતા. આ ઉપરાંત અન્ય અભિયાનો પણ હાથ ધરવામાં આવેલ હતા.

ગુજરાત ઇકોલોજી કમિશનના હેતુઓને ધ્યાને રાખતા તથા રાજ્યમાં પર્યાવરણની જાળવણી અર્થે વિવિધ રાજ્યસ્તરના અભિયાનો જેવાકે ઇકો વે ઓફ લાઇફ ગામોમાં રેડિયો પ્રોગ્રામ, હોર્ડિંગ્સ, LED, વર્કશોપ વગેરે હાથ ધરવાના હેતુથી વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨માં કુલ રૂ. ૧૧૦૦.૦૦ લાખની જોગવાઈ અર્થે દરખાસ્ત મંજૂર કરવામાં આવેલ છે.

૩. કાંઠાળ વિસ્તારનાં તાલુકાઓનો ઈકોલોજીકલ પ્રોફાઈલ બનાવવો

જીઈસી દ્વારા રાજ્યના તમામ તાલુકા માટે ઈકોલોજીકલ પ્રોફાઈલ બનાવવા માટેની સ્કીમ સરકારશ્રી દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવેલ હતી. આ સ્કીમમાં જેતે વખતે રાજ્યના તમામ તાલુકાઓને ક્રમવાર આવરી લેવાનું નક્કી કરવામાં આવેલ હતું.

આ સ્કીમ અન્વયે જે તે વખતે આવુ તકનીકી કામ કરવા સારુ બે પ્રોજેક્ટ ઓફીસર (કરાર આધારિત) તરીકે નિમવાની પણ જોગવાઈ કરવામાં આવેલી હતી. જે જગ્યાઓ ચાલુ વર્ષે પણ ચાલુ રાખવાનું પ્રાયોજન છે જેથી કરીને આવો અહેવાલ સમયસર બનાવી શકાય.

સન ૨૦૨૧-૨૦૨૨ દરમિયાન પણ ગુજરાત ઈકોલોજી કમિશન આ પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખવા માંગે છે. આ સંદર્ભે વર્ષે હાથ ધરવામાં આવનાર કાર્યવાહીને ચાલુ રાખવાનું આયોજન કરેલ છે. આ દસ્તાવેજમાં પ્રાથમિક તેમજ સેકન્ડરી ડેટા સમાવવામાં આવશે, જે પરિસ્થિતિ વિજ્ઞાન અને પર્યાવરણના સંરક્ષણમાં રસ ધરાવતા લક્ષજૂથોને ઘણો જ ઉપયોગી થશે. સન ૨૦૨૧-૨૦૨૨ દરમિયાન આ પ્રવૃત્તિ માટે રૂ. ૪૨.૦૦ લાખની દરખાસ્ત મંજૂર કરવામાં આવેલ છે. જેમાં કુલ ૬ તાલુકાનો પ્રોફાઈલ બનાવવામાં આવશે.

૪. ઈકોલોજીકલ રીસ્ટોરેશન

ગુજરાત ઈકોલોજી કમિશન, ગાંધીનગર, દ્વારા પર્યાવરણનું પુનઃસ્થાપન (ઈકોલોજીકલ રીસ્ટોરેશન) નામની યોજના અંતર્ગત ગુજરાત રાજ્યના વિવિધ પર્યાવરણીય પ્રશ્નો જેવા કે - રણીકરણ, જમીનની ખારાશ, ભૂગર્ભ પાણીના સ્ત્રોતોનો વધારે પડતો ઉપયોગ, વનસ્પતિ અને પ્રાણીઓનું સંવર્ધન, વિવિધ પર્યાવરણજન્ય રોગો, ખેતીવાડીની ક્ષમતા વધારવી વગેરે જેવા પ્રશ્નોનું નિરાકરણ કલસ્ટર લેવેલે મોડેલો ઊભા કરી હાથ ધરવાનું વિચારેલ છે. કમિશન દ્વારા, ગુજરાત રાજ્યની ખાસ પ્રકારની ભૌગોલિક પરિસ્થિતિના પરિણામે પ્રવર્તતા અનેક વિધ પરિસર-તંત્રના પ્રશ્નોના નિરાકરણ માટે વિવિધ પ્રકારના ‘મોડલ’ ઊભા કરવામાં આવ્યા છે. આવાં મોડેલ રાજ્યના જેતે ‘ઈકો-રીજન’માં ઊભા કરવામાં આવી રહ્યા છે. જેનો આગળ જતાં રાજ્ય સરકાર દ્વારા અન્ય સ્થળે પણ અમલ થઈ શકે.

ઉપર મુજબ, રાજ્યના કાંઠાળ વિસ્તારોમાં પ્રવર્તતી જમીનની ખારાશ અને ક્ષારીકરણ પ્રક્રિયાને હળવી બનાવવી ઘણી જ અગત્યની બાબત છે. આ સમસ્યાના ઉકેલ રૂપ કેટલાંક ઉપાયો જેવાં કે જૈવિક આડશ (બાયોશિલ્ડ) / ભૌતિક આડશ (ફિઝીકલ બેરીયર) ઊભી કરવી તેમજ કેટલીક

“અનુકુલન-પ્રક્રિયા” (એડેપ્ટીવ મેઝયર્સ) અપનાવવા વિગેરે મોડેલ સ્થાપિત કરવા અનુસાર હાલમાં કુલ પાંચ જેટલા નીચે અનુસારના આવા મોડેલ પ્રસ્થાપિત કરવાની કાર્યવાહી હાથ ધરવામાં આવી રહેલ છે. આવા સંભવિત મોડેલની ઓળખ, સ્થળ, નિર્માણ, અસરકારકતા વિગેરે પ્રકારની કાર્યવાહી ચાલુ છે. જેનો સમય જતાં, સરકારશ્રી દ્વારા મોટાં પાયે અમલ થઈ શકે અને ગુજરાત રાજ્યના લોકો ‘ઈકો-ફ્રેન્ડલી’ વલણ અપનાવી રાજ્યના સમગ્ર રૂપે સાતત્યપૂર્ણ વિકાસમાં સહયોગી બની શકે. સમગ્ર કાર્યવાહીનું અમલીકરણ, સ્થાનિક લોક-સમુદાયો, સામાજિક સંગઠનો, સરકારશ્રીના વિભાગોની સક્રીય ભાગીદારીથી કરવામાં આવી રહ્યું છે.

હાલમાં ઉપયુક્ત અનુસારની કાર્યવાહી ચાલુ હોવાથી એક યોજના માટે વર્ષ ૨૦૨૧-૨૦૨૨ દરમિયાન આવી કાર્યવાહીઓની જાળવણી તથા ગુણવત્તા વર્ધકની પ્રવૃત્તિઓ માટે રૂ. ૮૦.૦૦ લાખની મંજૂર કરવામાં આવેલ છે.

૫. એન્વાયરનમેન્ટ એક્શન યોજના

ગુજરાત રાજ્યની વિરલ પ્રકારની ભૌગોલિક પરિસ્થિતિને કારણે રાજ્યમાં વિવિધ પ્રકારની પર્યાવરણ પ્રણાલીઓ અસ્તિત્વ ધરાવે છે. આ પ્રણાલીઓમાં ૧૬૫૦ કી.મી. લાંબો દરિયાકિનારો કે જેમાં કચ્છના અને ખંભાતના અખાતનો સમાવેશ થાય છે, કચ્છનું મોટું રણ તેમજ કચ્છનું નાનું રણ, ઘાસીયા મેદાનો, જળ પ્લાવીત વિસ્તારો વિગેરેનો સમાવેશ થાય છે. આ ઉપરાંત અરાવલ્લી, વિન્ધ્યા, સાતપુડા અને સહ્યાદ્રીની ગીરી માળાઓ આવેલી છે. આ તમામ પર્યાવરણ પ્રણાલીઓ વિવિધ પ્રકારના પ્રાણીઓ અને વનસ્પતિઓ માટેનું આશ્રય સ્થાન છે. ખરેખર તો આ પ્રણાલીઓને “લાઈફ સપોર્ટ સીસ્ટમ” ગણી શકાય આવા કારણોસર પ્રણાલીઓને જિવંત રાખવા માટે તથા તેમા આવેલા કુદરતી સ્ત્રોતોની જાળવણી કરવાનું અનિવાર્ય બની જાય છે. ગુજરાત ઈકોલોજી કમિશનનો એક અગત્યનો હેતુ આવી પર્યાવરણ પ્રણાલીઓને કથળતી બચાવવાનું, તે માટેનું આયોજન કરવાનું અને તે માટે સારી ખ્યાતી ધરાવતી બિન સરકારી સંસ્થાઓને સાથે કામ કરવાનો છે. સંસ્થાઓ દ્વારા સાદર કરવામાં આવતી દરખાસ્તોની ચકાસણી કમિશન સ્તરે નિષ્ણાંતો દ્વારા કરવામાં આવે છે, અને આવી સંસ્થાઓને નાણાકીય સહાય પુરી પાડવામાં આવે છે. પર્યાવરણની દૃષ્ટિએ અગત્ય ધરાવતી દરખાસ્તોની ચકાસણી માટે સરકારશ્રી દ્વારા નિષ્ણાંતોની બનેલી સમિતિ રચવામાં આવેલ છે. જે ઉપલબ્ધ ભંડોળને ધ્યાનમાં રાખી પ્રોજેક્ટ મંજૂર કરે છે. વિવિધ અભ્યાસો દ્વારા જે ફળશ્રુતિ ઉપલબ્ધ થાય તેનો ઉપયોગ એન્વાયરનમેન્ટ મેનેજમેન્ટ પ્લાન બનાવવામાં ઉપયોગ થઈ રહેશે. અને તેઓ પર્યાવરણ ક્ષેત્રમાં રહેલી જરૂરિયાતને કારણે અને એનજીઓ તથા સ્થાનિક સીબીઓમાં આ બાબતે જાણકારીનો અભાવ હોવાથી, હાલમાં આ યોજનામાં જરૂરી અથવા યોગ્ય દરખાસ્તો મેળવવામાં

મુશ્કેલી થઈ રહેલી છે જેને લીધે યોજનાનો હેતુ સિધ્ધ થતો નથી આથી વર્ષ ૨૦૧૬-૧૭માં જીઈસી દ્વારા જરૂરી યોજનાઓ તૈયાર કરીને સરકારશ્રી દ્વારા પર્યાપ્ત સમિતિ સાથે વિચાર વિમર્શમાં તેનું અમલીકરણ એનજીઓ/સીબીઓ મારફતે કરવામાં આવી રહેલ છે.

આ યોજનાના અમલીકરણ માટે જીઈસી દ્વારા એક યોગ્ય કાર્યક્ષેત્રો અનુભવ ધરાવતા જરૂર પડે કન્સલટન્ટની નિમણૂક કરવામાં આવશે જેથી યોજનાનું અમલીકરણ સારી રીતે થઈ શકે. આ પ્રવૃત્તિમાં ઓછામાં ઓછી બે યોજનાનું અમલીકરણ કરવામાં આવશે અને શક્ય હશે તેટલો સ્થાનિક લોકોનો સહયોગ પણ લેવામાં આવશે. સને ૨૦૨૧-૨૦૨૨ માટે રૂ. ૧૧૦.૦૦ લાખની મંજૂર કરવામાં આવેલ છે.

૬. પર્યાવરણ માહિતી કેન્દ્ર

ગુજરાત રાજ્યમાં હાલમાં ઔદ્યોગિક ક્ષેત્રે પ્રગતિ કરી રહ્યું છે, આથી આ ઔદ્યોગિક પ્રગતિની સાથે સાથે પર્યાવરણી સંવર્ધન તથા સંરક્ષણ હેતુ અને ઔદ્યોગિક પ્રગતિ માટે રાજ્ય સરકાર દ્વારા પર્યાવરણીય ક્ષેત્રે જરૂરી એવા નિર્ણયો લેવા માટે એક પર્યાવરણીય માહિતી કેન્દ્ર જરૂરી છે જેથી કરીને રાજ્ય સરકારને વિવિધ નિતીઓ બનાવવા તથા યોગ્ય નિર્ણય માટે માહિતી આપવા પર્યાવરણીય માહિતી કેન્દ્ર દ્વારા મળી શકે.

આ માહિતી કેન્દ્ર ભારત સરકારના ડીઝીટલ ઇન્ડિયા કેમ્પેઈનમાં પણ ભાગીદાર બનશે કારણ કે પર્યાવરણીય માહિતી કેન્દ્ર ઓન લાઈન ઇન્ફોર્મેશન પુરી પાડશે જે સામાન્ય માણસ પણ મેળવી શકશે. આ પર્યાવરણીય માહિતી નકશા, આંકડા, ગ્રાફ, ફોટોગ્રાફ વગેરે મળી શકશે. જે છેવાડાના માનવી તથા સંસ્થાઓને ઉપયોગી બનશે.

હાલ આ યોજનાની કામગીરી પ્રગતિમાં હોય રાજ્ય પર્યાવરણીય અહેવાલ બનાવવામાં આવશે. આ યોજના અન્વયે સને ૨૦૨૧-૨૦૨૨ માટે રૂ. ૩૫.૦૦ લાખની જોગવાઈની દરખાસ્ત મંજૂર કરવામાં આવેલ છે.

૭. મરીન ઓસેનેરીયમ

ગુજરાત રાજ્યનો લાંબો દરિયાકિનારો તથા દરિયાઈ જૈવ વૈવિધ્યતાને અને દરિયાઈ સ્રોતોના સંરક્ષણ તથા સંવર્ધનના હેતુને સિધ્ધ કરવા સારું ભારત સરકાર દ્વારા સહાયિત અને વિશ્વ બેંક પુરસ્કૃત કચ્છના અખાત માટે સંકલિત દરિયાકાંઠા વ્યવસ્થાપન પરિયોજના (આઈસીઝેડએમ) અંતર્ગત અનોખું તથા ભારતમાં પહેલું “મરીન ઓસેનેરીયમ” (મરીન રીસર્ચ, કંઝર્વેશન અને ઇન્ફોર્મેશન સેન્ટર) ડી.બી.એફ.ઓ.ટી. (ડીઝાઈન બીલ્ડ ફાઈનાન્સ ઓપરેશન એન્ટ ટ્રાન્સફર) પ્રમાણે પ્રસ્થાપિત કરવાની

પ્રવૃત્તિ આવરી લેવામાં આવેલ છે. દરિયાઈ જીવો તથા નિવસનતંત્રના સંરક્ષણ તથા સંવર્ધનના ઉદ્દેશ તથા રાજ્યમાં ટુરીઝમ ક્ષેત્રે પ્રોત્સાહન મળી રહે તે હેતુથી મરીન ઓસેનરીયમ પ્રસ્થાપિત કરવા સારુ રાજ્ય સરકાર દ્વારા ટુરીઝમ કોર્પોરેશન ઓફ ગુજરાત લીમીટેડ (ટીસીજીએલ) ને અમલીકરણ સંસ્થા તરીકે જાહેર કરવામાં આવેલી છે, જ્યારે ગુજરાત ઇકોલોજી કમિશન અને વન અને પર્યાવરણ વિભાગ દ્વારા ટીસીજીએલને મરીન ઓસેનરીયમ પ્રસ્થાપિત કરવા માટે મદદ કરવામાં આવશે.

આ યોજના અંતર્ગત રૂ. ૫૫.૦૦ કરોડની સહાય આઈસીઝેડએમ યોજનામાંથી વાવેબીલીટી ફંડીંગ તરીકે ફાળવવામાં આવેલ છે. આ પ્રોજેક્ટને પૂર્ણ થવામાં આશરે ૨ થી ૩ વર્ષ જેટલો સમય લાગનાર હોય આ કામે થનાર ખર્ચ માટે રાજ્ય સરકારશ્રી તરફથી અપાયેલ ખાત્રી મુજબ આ કામગીરી માટે રૂ. ૫.૦૦ લાખની વર્ષ ૨૦૨૧-૨૦૨૨ માટે દરખાસ્ત મંજૂર કરવામાં આવેલ છે.

૮. મોડેલ ઇકો વિલેજ પ્રોજેક્ટ – નવી પહેલની દરખાસ્તની વિગતો

સરકાર, સમાજ અને સ્વૈચ્છિક સંસ્થાઓ સાથે મળીને સમગતીશીલ અને ટકાઉ વિકાસ માટેની નવી રણનિતી ઘડવી પડશે. જેનો ઉકેલ સ્વરૂપે નવી પહેલ તરીકે મોડેલ ઇકો વિલેજ પ્રોજેક્ટની દરખાસ્ત તૈયાર કરવામાં આવી છે. જે યોજના એક મોડેલ તરીકે નિદર્શન કરવામાં આવશે અને તે અન્ય ગામોમાં પ્રતિકૃતિ તરીકે અમલીકરણ કરવામાં આવશે. આ અંતર્ગત નીચેની પ્રવૃત્તિઓનું નિદર્શન કરવામાં આવશે.

- સજીવ ખેતીને પ્રોત્સાહન આપવું અને બાયો ફર્ટિલાઈઝર અને બાયો પેસ્ટીસાઈડના ઉપયોગ પર ભાર મુકવો.
- ભુગર્ભજળના સ્તર ઉપર આવે તે માટે વહી જતા પાણીને જમીનમાં ઉતારવા રિચાર્જકુવા, ચેક ડેમ, ખેતતલાવડી અને વરસાદી પાણીના સંગ્રહ માટે ભુગર્ભ ટાંકા જેવી કામગીરી કરવી જેથી જળસંરક્ષણની કામગીરી થઈ શકે. આ ઉપરાંત ભુગર્ભ જળને ખેંચવાનું ઓછું કરવું.
- પ્રવાહી અને ઘન કચરા વ્યવસ્થાપન, બાયો ટોઇલેટ, શૌચાલયનો ઉપયોગ અને પ્લાસ્ટીક પર પ્રતિબંધ મુકવામાં આવે તો સ્વચ્છતા ઉભી થશે અને જેનાથી લોકા સ્વાસ્થ્ય સુધરશે.
- પુનઃપ્રાપ્ય કુદરતી સ્ત્રોતોનો વિકાસ થાય તે પ્રકારની કામગીરી કરવામાં આવશે જેવી કે સુર્ય ઉર્જા આધારિત ઉપકરણ દ્વારા વિજળીની બચત. બાયોગેસ, વર્મીકમ્પોસ્ટ વગેરે

કામગીરી દ્વારા કુદરતી સ્ત્રોતોનો ઉપયોગ કરી કાર્બન ન્યુટ્રીયલ ઈકો વિલેજ સ્થાપિત કરી શકાય.

- ગામોમાંથી સ્થળાતર ઘટે અને લોકોને પોતાના ગામમાં જ રોજગારી મળી રહે તે માટે સ્થાનિક સંશોધનો આધારીત આજિવિકાની વૃદ્ધી માટેની કામગીરી હાથ ધરવી જેવી કે પશુપાલન, વન પેદાશો દ્વારા ગૃહઉદ્યોગ ઉભા કરી સ્થાનિક રોજગારી મળી રહે તે માટેની કામગીરી કરવી જેથી ગ્રામ સ્વરાજ પ્રસ્થાપિત કરી શકાય.

આ યોજના લોક ભાગીદારી સાથે કરવામા આવશે. જેનાથી સમુદાયની જવાબદેહીતા અને ઉત્તરદાયિત્વ ઉભુ થશે અને આ યોજના સમગતિશિલ અને લાભા ગાળા સુધી જળવાઈ રહેશે. રૂ.૮૫.૦૦ લાખની નાણાકીય વર્ષ ૨૦૨૧-૨૦૨૨નાં અંદાજપત્રમાં દરખાસ્ત મંજૂર કરવામાં આવેલ છે.

૯. ગુજરાત ઈન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ ડેઝર્ટ ઈકોલોજી (ગાઈડ) ની જાળવણી (મેઈન્ટેનન્સ)

ગાઈડ સંસ્થા દ્વારા વિવિધ સુકા પ્રદેશો, રણીકરણની પ્રક્રિયા અટકાવવા, જૈવિક વિવિધતાના સંશોધનો કરવા, તથા ગાઈડ સંસ્થા દ્વારા અત્યાધુનિક પ્રયોગશાળા સ્થાપવામાં આવેલ છે, આ પ્રયોગશાળાનો ઉપયોગ આ વિસ્તારના ઉદ્યોગો અને સ્થાનિક સંસ્થાઓ ઉપયોગ કરી શકે. હાલમાં આ સંસ્થામાં વિવિધ પર્યાવરણ સંશોધનની પ્રક્રિયા ચાલુ છે. આ પ્રયોગશાળાના સાધનોની જાળવણી તથા સંધોશનની કામગીરી માટેના થનાર ખર્ચને પહોંચી વળવા વર્ષ ૨૦૨૦-૨૦૨૧ના વર્ષમાં ગાઈડ સંસ્થાની ક્ષમતાવર્ધન, મેઈન્ટેનન્સ તથા વૈજ્ઞાનિક પ્રયોગને અધ્યતન કરી તેની જાળવણી માટે રૂ. ૫.૦૦ લાખની દરખાસ્ત મંજૂર કરવામાં આવેલ હતી.

ગાઈડ સંસ્થા જીઈસીની ભગીની સંસ્થા તરીકે કાર્યરત હોય, તથા રણને અડીને આવેલ સુકા પ્રદેશનો સૌથી મોટા જિલ્લામાં કાર્યરત હોવાથી પર્યાવરણની જાળવણી માટે એક મહત્વનું કામ કરી રહેલ હોય ગાઈડ સંસ્થાને આર્થીક સહાયક અનુદાન આપવા સને ૨૦૨૧-૨૦૨૨ માટે રૂ. ૭.૦૦ લાખની જોગવાઈની દરખાસ્ત મંજૂર કરવામાં આવેલ છે.

૧૦. ચેર વાવેતર અને પુનઃસ્થાપન

ગુજરાત ઈકોલોજી કમિશન, ગાંધીનગરની સ્થાપના રાજ્ય સરકાર દ્વારા સને ૧૯૯૨માં કરવામાં આવી હતી. ત્યાર બાદ કમિશન દ્વારા રાજ્યના પર્યાવરણ તથા પરિસરોના સંરક્ષણ તથા સુધારણા માટે લાંબાગાળાના ઉપાયો અર્થે તથા આ સંદર્ભે લોકોની જાગૃત્તિ કેળવા જુદી જુદી યોજનાનું અમલીકરણ કરતું આવ્યું છે. છેલ્લા એક દાયકાથી વધારે સમય દરમિયાન કમિશન દ્વારા સ્પોન્સર્ડ

પ્રોગ્રામ ફોર અવેરનેસ, સ્ટેટ એન્વાયરોનમેન્ટ એક્શન પ્લાન, રિસ્ટોરેશન ઓફ મેન્ગ્રુવ્ઝ, એનજીઓ એન્વાયરોનમેન્ટ એક્શન ફંડ જેવા મહત્વના પ્રોજેક્ટો હાથ ધરવામાં આવેલ છે. તદ્દપરાંત લગભગ ૩૦ કરતા પણ વધારે વૈજ્ઞાનિક અહેવાલો કે જેના વિશે બહુ મર્યાદિત જ્ઞાન પ્રકાશમાં હતું એવા અહેવાલો બહાર પાડવામાં આવ્યા છે. છેલ્લા દાયકામાં કમિશને રાજ્યના પર્યાવરણના સંરક્ષણના હેતુસર વિવિધ યોજનાઓ અમલમાં મૂકીને એક નવા પ્રકારનું અભિયાન હાથ ધર્યું છે.

ગુજરાત રાજ્યને ૧૬૫૦ કી.મી. કરતા પણ લાંબો દરિયા કિનારો મળેલો છે. આ વિસ્તારમાં દરિયાના પાણીની તીવ્ર ખારાશ સામે ટકી શકે તેવી એક વિરલ પ્રકારની વનસ્પતિ ઉગી શકે છે. આ વનસ્પતિ ભરતી અને ઓટ વચ્ચેના વિસ્તારમાં જ્યાં કાદવ કીચડવાળો વિસ્તાર હોય ત્યાં સારી રીતે વૃદ્ધી પામે છે. આ વનસ્પતિને દરીયાકાંઠાનું કલ્પવૃક્ષ ગણી શકાય કારણકે તટીય વિસ્તારમાં રહેતા અત્યંત ગરીબ લોક સમુદાયો માટે વિવિધ પ્રકારની જરૂરિયાત આ વનસ્પતિ પુરી પાડે છે. તેમજ માછીમાર સમુદાય, પશુપાલકો, ખેડૂતો વગેરેની આજીવિકામાં વધારો કરે છે.

ગુજરાત રાજ્યમાં થઈ રહેલા ઔદ્યોગિક વિકાસની પ્રક્રિયામાં તમેજ અન્ય માનવીય આડ ખીલીના પરિણામ સ્વરૂપ આ વનસ્પતિનું પ્રમાણ ઘણું થઈ જવા પામ્યું હતું. જીઈસી દ્વારા છેલ્લા દસ વર્ષથી આ વનસ્પતિ હેઠળનો વિસ્તાર વધે તેવા પ્રયત્નો કરવામાં આવ્યા છે. આ વનસ્પતિના સંવર્ધન તેમજ સંરક્ષણની પ્રક્રિયામાં સ્થાનિક લોકસમુદાયોની સક્રીય ભાગીદારી હાંસલ કરવામાં આવી છે જેના પરિણામ સ્વરૂપ કચ્છ તેમજ ખંભાતના અખાત વિસ્તારમાં ૧૫૦૦૦ હેક્ટર કરતા પણ વધારે વિસ્તાર મેન્ગ્રુવ હેઠળ આવી લેવામાં આવ્યો છે.

ગુજરાત રાજ્યના દરિયા કાંઠાના વિસ્તારોમાં ચેર વનસ્પતિના વાવેતર સંબંધિત જીઈસી હવે બહોળો અનુભવ ધરાવે છે. નાણાંકીય વર્ષ ૨૦૨૦-૨૦૨૧ દરમિયાન જીઈસી દ્વારા ૬૮૫ હે. વિસ્તારમાં ચેર વાવેતરની કામગીરી નર્સરી દ્વારા ઉભા કરાયેલ રોપાઓ થતી લોકભાગીદારીથી હાથ ધરેલ છે. ઉપરોક્ત કામગીરી અર્થે વર્ષ ૨૦૨૧-૨૦૨૨માં આ પ્રવૃત્તિ માટે રૂ. ૩૫૨.૦૦ લાખની દરખાસ્ત મંજૂર કરવામાં આવેલ છે.

નાણાકીય સને ૨૦૨૦-૨૦૨૧ની મંજૂર કરવામાં આવેલ જોગવાઈ અને સને ૨૦૨૧-૨૦૨૨ની સૂચિત કરવામાં આવેલ જોગવાઈની માહિતી નીચે મુજબ છે.

અ.નું	યોજના	વર્ષ ૨૦૨૦-૨૦૨૧ માટે મંજૂર કરવામાં આવેલ જોગવાઈ	વર્ષ ૨૦૨૧-૨૦૨૨ માટે જોગવાઈ
રૂ. લાખમાં			
૧	જીઈસી મેઈન્ટેનન્સ	૧૦૦.૦૦	૨૦૦.૦૦
૨	જીઈસી સ્પોન્સર્ડ પ્રોજેક્ટ	૨૦૦.૦૦	૧૧૦૦.૦૦
૩	ઈકોલોજીકલ પ્રોફાઈલ	૧.૦૦	૪૨.૦૦
૪	ઈકોલોજીકલ રીસ્ટોરેશન યોજના	૧૦.૦૦	૮૦.૦૦
૫	એન્વાયરનમેન્ટ એક્શન યોજના	૧૨.૦૦	૧૧૦.૦૦
૬	પર્યાવરણ માહિતી કેન્દ્ર	૧૩.૦૦	૩૫.૦૦
૭	મરીન ઓસેનેરીયમ	૧.૦૦	૫.૦૦
૮	મોડેલ ઈકો વિલેજ પ્રોજેક્ટ	૧૦.૦૦	૮૫.૦૦
૯	ગુજરાત ઈન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ ડેઝર્ટ ઈકોલોજી (ગાઈડ)ની જાળવણી (મેઈન્ટેનન્સ)	૫.૦૦	૭.૦૦
૧૦	ચેર વાવેતર અને પુનઃસ્થાપન	૧૨૦.૦૦	૩૫૨.૦૦
૧૧	ન્યુટ્રિશન પાર્ક	૧૭૦૦.૦૦	૦૦.૦૦
કુલ		૨૧૭૨.૦૦	૨૦૧૬.૦૦

ગુજરાત પર્યાવરણ પ્રબંધન
સંસ્થાન,
ગાંધીનગર

ગુજરાત પર્યાવરણ પ્રબંધન સંસ્થાન (ગેમી), ગાંધીનગર

ભાગ-૧ પ્રસ્તાવના:

ગુજરાત પર્યાવરણ પ્રબંધ સંસ્થાન (ગેમી) ની રચના, વન અને પર્યાવરણ વિભાગ દ્વારા રાજ્યપાલશ્રીના વિધાનસભાના ગૃહને સંબોધતા તા. ૧૯-૦૩-૧૯૯૮ ના પ્રવચનને આધારે ગુજરાત સરકારના ઠરાવ ક્રમાંક: ૧૦૯૮-૧૨૮૦-પી, તા.૧ લી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૯૯ થી કરવામાં આવી.

ગેમીનું બંધારણ એટલે કે Memorandum of Association & Rules and Regulation ઘડીને મંજૂર કરવામાં આવ્યું. ગેમીની નોંધણી Society Registration Act, 1860 હેઠળ Registration No. Gujarat/ 1380/Vadodara, તા. 01-03-1999 અને Bombay Public Trust Act, 1950 હેઠળ Registration No. F/1065 Vadodara, તારીખ 01-03-1999 થી કરવામાં આવેલ છે. વર્ષ ૨૦૧૧માં આ સંસ્થાનનું વડુમથક વડોદરા મુકામથી ગાંધીનગર ખાતે ખસેડવામાં આવ્યો. અને ગાંધીનગર ખાતે ગેમીની નોંધણી Society Registration Act, 1860 હેઠળ Registration No. Guj/ 2326/Gandhinagar, તા. 19-11-2014 અને Bombay Public Trust Act, 1950 હેઠળ Registration No. F/2287 Gandhinagar, તારીખ 19-11-2014 થી કરવામાં આવેલ છે. ગેમીને Ministry of Science and Technology, Government of India દ્વારા Scientific and Industrial Research Organization (SIROs) તરીકેની માન્યતા આપવામાં આવેલ છે. ઉપરાંત ગેમી સંસ્થાનને અને ગેમીની પ્રયોગશાળા ISO 9001:2008 અને ISO 14001:2014 પ્રમાણિત છે.

ગુજરાત રાજ્યમાં ઔદ્યોગિક વિકાસના પરિણામે અને મુખ્યત્વે ચોક્કસ વિસ્તારોમાં રાસાયણિક ઉદ્યોગોની ધનિષ્ઠતાના ધ્યાનમાં રાખી ઔદ્યોગિક વિકાસની સાથે સાથે પર્યાવરણની સમતુલા જળવાય તે હેતુથી રાજ્ય સરકારે Gujarat Environment Management Institute (GEMI) નામની એક સ્વાયત્ત મોભાવાળી સંસ્થા ઉભી કરવાનું નક્કી કર્યું. જે હાલમાં ગુજરાત રાજ્યમાં પર્યાવરણની ખુબ જરૂરી એવી સમસ્યાઓનું નિવારણ તેમજ ઘટાડો કરવા માટે કરવા માટે કાર્યરત છે. આ સંસ્થાની પ્રાથમિક ભૂમિકા શ્રેષ્ઠ પર્યાવરણીય પ્રબંધ કાર્યપદ્ધતિ, અસરકારક પર્યાવરણીય આયોજન અને સંકલન તથા સંશોધન અને વિકાસ કાર્યો દ્વારા પર્યાવરણીય પ્રશ્નોને ધ્યાનમાં રાખીને રાજ્યને પર્યાવરણીય સમતુલા જાળવવામાં મદદરૂપ સેવા આપવાની છે.

કાર્યવાહીનું સંકલન કરવા તેમજ અગત્યના નિર્ણયો લેવા માટે સરકારશ્રી દ્વારા અધિક મુખ્ય સચિવશ્રી, વન અને પર્યાવરણ વિભાગ, ગુજરાત સરકારશ્રીના અધ્યક્ષ સ્થાને Governing

Council અને Exectuive Committee ની રચના કરવામાં આવેલ છે. ઉપરાંત Technical ચર્ચા/વિચારણા/નિર્ણયો માટે, નિયામકશ્રી, ગેમીના અધ્યક્ષ સ્થાને Technical Committee ની પણ રચના કરવામાં આવેલ છે. ગેમી દ્વારા ઉપરોક્ત કમિટીઓની સમયાંતરે બેઠકો યોજવામાં આવે છે.

ગેમી ની પ્રયોગશાળાને Water (Prevention and Control of Pollution) Act 1974 હેઠળ “State Water Lab” તરીકે અને Air (Prevention and Control of Pollution) Act 1981 હેઠળ “State Air Lab” તરીકે વન અને પર્યાવરણ વિભાગના ઠરાવ ક્રમાંક: GNV(30)/Env-10-2011-1941-E, તારીખ ૦૧-૦૯-૨૦૧૨ થી જાહેર કરવામાં આવેલ છે. ઉપરાંત વન અને પર્યાવરણ વિભાગના ઠરાવ ક્રમાંક: GNV(30)/Env-10-2011-1941-E, તા. ૨૨-૦૧-૨૦૧૩ થી Senior Scientific Officer, ગેમી ને Government Analyst તરીકે નિમણુંક કરવામાં આવી છે. અને રાજ્ય સરકારશ્રી દ્વારા પ્રયોગશાળાનું નામ “GEMI’s Laboratory” તરીકે નક્કી કરેલ છે.

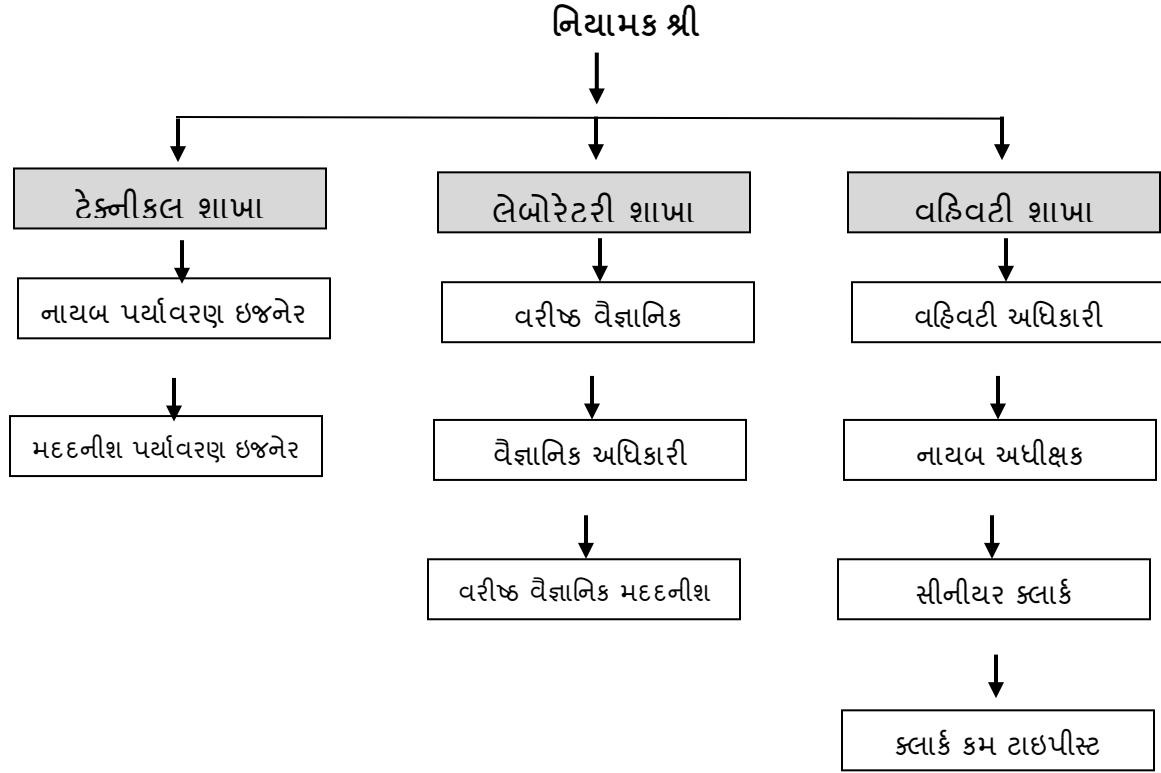
ગેમીની પ્રયોગશાળાને Department of Science & Technology, Government of India ની સ્વાયત્ત સંસ્થા National Accreditation Board for Testing and Calibration Laboratories (NABL) દ્વારા પ્રમાણપત્ર ક્રમાંક: T-3297, તારીખ ૦૯-૦૨-૨૦૧૫ થી chemical testing માટે અને પ્રમાણપત્ર ક્રમાંક: T- 3333, તારીખ ૦૯-૦૩-૨૦૧૫ થી Biological testing માટેની માન્યતા આપવામાં આવેલ છે.

ગેમીની પ્રયોગશાળામાં Air, Water, અને Wastewater ના નમુનાઓનું પૃથ્થકરણ APHA અને ISO standards મુજબ કરવામાં આવે છે. ઉપરાંત ગેમી સંસ્થાએ નમુનાઓના Monitoring, Sampling અને Transport માટે GEMI’s Protocol તૈયાર કરેલ છે. જે વન અને પર્યાવરણ વિભાગના પત્રાંક: ENV-102013-299-E, તારીખ ૨૪-૦૨-૨૦૧૪ થી Water (Prevention & Control of Pollution) Act, 1974 અને Air (Prevention & Control of Pollution) Act, 1981 હેઠળ મંજૂરી આપવામાં આવેલ છે.

વધુમાં ગેમીની પ્રયોગશાળા દ્વારા પર્યાવરણના દષ્ટિ બિંદુને ધ્યાને લઈ, જમીનના નમુના એકત્ર કરીને તેની ચકાસણી કરનાર સદર પ્રયોગશાળા રાજ્યની પ્રથમ પ્રયોગશાળા છે. અને ગેમી દ્વારા Central Pollution Control Board ને Environment (Protection) Act, 1986

હેઠળ સદર પ્રયોગશાળાને Environmental Laboratory જાહેર કરવા માટેની દરખાસ્ત કરવામાં આવેલ છે.

ગેમી સંસ્થાનું હાલનું વહીવટી માળખું નીચે પ્રમાણે છે.

સંસ્થાનમાં નીચે મુજબની કામગીરી કરવામાં આવે છે:

૧. Environment Management & Consulting (પર્યાવરણીય વ્યવસ્થાપન અને કન્સલ્ટિંગ)
૨. Environment Monitoring & Audit (પર્યાવરણીય મોનીટરીંગ અને ઓડીટ)
૩. Environment Impact Assessment Study (પર્યાવરણીય અસર મુલ્યાંકન અભ્યાસ)
૪. Environment Education (પર્યાવરણીય શિક્ષણ)
૫. Environment training & Awareness (પર્યાવરણીય તાલીમ અને જાગૃતિ)
૬. Environment Accreditation Scheme (પર્યાવરણીય એક્રેડિટેશન સ્કીમ)
૭. Development of Environment Rating (ડેવલોપમેન્ટ ઓફ પર્યાવરણ રેટિંગ)
૮. Laboratory Services (પ્રયોગશાળાની સર્વિસ)

✓ ભાગ-૨ એકંદર સંક્ષેપ:

ગેમી સંસ્થાન દ્વારા નીચેની પર્યાવરણલક્ષી પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરવામાં આવે છે. અને આ સંસ્થા નીચેના સંશોધન અને વિકાસના અગ્રીમ વિસ્તારો આગળ ધપાવવા માંગે છે.

❖ ગ્રામ્ય પર્યાવરણ અભ્યાસ :

ગ્રામ્ય પર્યાવરણીય અભ્યાસ, સ્કીમ/પ્રોજેક્ટ અંતર્ગત ગુજરાતના ગ્રામ્ય વિસ્તારોમાં પર્યાવરણની વર્તમાન પરિસ્થિતિની ચકાસણી કરવામાં આવે છે, જે અંતર્ગત ગામનો આર્થિક-સામાજિક સર્વે તથા વિવિધ પર્યાવરણીય પરિબલોના નમુનાની ચકાસણી કરવામાં આવે છે. આ અભ્યાસ અંતર્ગત ગ્રામ્ય વિસ્તારમાં આવેલ કુદરતી સંપત્તિ જેવી કે જળ, જમીન અને હવાની પરિસ્થિતિની વૈજ્ઞાનિક રીતે ચકાસણી કરવામાં આવે છે, જેમાં ગ્રામ્ય વિસ્તારમાં આવેલા તમામ પાણીના સ્ત્રોતો જેવા કે ફ્લુવા, તળાવ, બોરવેલ, કેનાલ વગેરે તથા ખેતી લાયક જમીનનો સમાવેશ કરી લેવામાં આવેલ છે. અને પ્રયોગશાળામાંથી આવેલ પરિણામોની મદદથી જે-તે વિસ્તાર/ક્ષેત્ર નો વિગતવાર અહેવાલ તૈયાર કરવામાં આવે છે. જે ગામની વિવિધ પર્યાવરણને લગતી સુવિધાઓ જેવી કે સ્વચ્છતા, બળતણનો પ્રકાર, શૌચાલયની સુવિધા, ખેતી પાકોમાં થતા રોગોની વિગત જેવા ખુબજ અગત્યના પરિબલોનો સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે, જેના દ્વારા પર્યાવરણીય દ્રષ્ટીએ ગ્રામ્ય વિસ્તાર ચકાસીને, ગામલોકો તથા સરકારને ખુબ જ ઉપયોગી માહિતી પૂરી પડાશે. વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨ દરમિયાન ગુજરાત રાજ્યના આહવા, ડાંગ જીલ્લાના આશરે ૧૦ ગામોનો અભ્યાસ કરવામાં આવશે.

રીવર એન્ડ કોસ્ટલ મોનીટરીંગ

રાજ્યની વિવિધ પર્યાવરણીય પ્રવૃત્તિઓમાં જળસ્ત્રોતોની પાણીની ગુણવત્તાનું સમયાંતરે નિરીક્ષણ એ એક મહત્વપૂર્ણ કામગીરી છે. વનસ્પતિ અને પ્રાણી સૃષ્ટિનું અસ્તિત્વ આ પ્રાકૃતિક જળસ્ત્રોતો પર નિર્ભર છે. આ ઉદ્દેશને ધ્યાનમાં રાખી ગેમી દ્વારા સપાટીય જળસ્ત્રોતોની પાણીની ગુણવત્તાની સમયાન્તરે ચકાસણી અન્વયે અભ્યાસ કરવામાં આવી રહ્યો છે.

નદીના પાણીનો પીવા માટે, સિંચાઈ માટે, ઔદ્યોગિક વપરાશ તેમજ અન્ય હેતુઓ માટે ઉપયોગ થાય એ માટે તેનું વિશ્લેષણ/પૃથક્કરણ કરવું ખૂબ જ આવશ્યક છે. નદીના પાણીની ગુણવત્તાનું

પૃથક્કરણ કરી તેનો નિશ્ચિત હેતુ અર્થે ઉપયોગ એ પર્યાવરણના જતનમાં એક મહત્વનું પાસું ગણી શકાય. પાણીની ગુણવત્તાનું નિરીક્ષણ તેના ભૌતિક, રાસાયણિક અને જૈવિક પરિમાણોને આધારે કરવામાં આવે છે. આ અભ્યાસ અંતર્ગત રાજ્યમાં આવેલી સાબરમતી, મહીસાગર, નર્મદા, તાપી, દમણગંગા, હિરણ, મેશ્વો, આજી, ભાદર અને વાત્રક તેમજ આ નદીઓની ઉપનદીઓના પાણીની ગુણવત્તાની ચકાસણી કરવામાં આવે છે. આ રીતે, નદીઓનાં સમયાંતરે મોનીટરીંગ દ્વારા તેના ચોક્કસ પરિમાણોને આધારે તેની ગુણવત્તામાં થતા ફેરફારોનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે છે.

સદર અભ્યાસ હેઠળ વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨ માં ગુજરાત રાજ્યમાં આવેલી ૧૦ મોટી નદીઓ જેવી કે સાબરમતી, મહીસાગર, તાપી, નર્મદા, દમણગંગા, આજી, ભાદર, મેશ્વો, હિરણ અને વાત્રક નો પુનરાવર્તિત અભ્યાસ કરવામાં આવશે.

3rd પાર્ટી મોનીટરીંગ કાર્યક્રમ

ગુજરાત રાજ્યના ઉદ્યોગોમાં પર્યાવરણને લગતી મોનીટરીંગ કરવામાં આવશે અને તેના પર્યાવરણને લગતા પ્રદૂષણની અંગેની તપાસ કરવામાં આવશે.

❖ સોર્સ એપોર્સમેન્ટ સ્ટડી અમદાવાદ શહેર

હવાના પ્રદૂષણમાં થઈ રહેલ વધારો એ ભારતના મોટાભાગ ના શહેરોની મુખ્ય સમસ્યાઓ માની એક છે, જેમાં અમદાવાદ ઉપરાંત ગુજરાતનાં અન્ય મોટા શહેરો નો સમાવેશ થાય છે. સોર્સ એપોર્સમેન્ટ સ્ટડી (Source Apportionment Study) નો મુખ્ય હેતુ હવા પ્રદુષિત કરી રહેલ સ્ત્રોતો જેમ કે ઉદ્યોગો, વાહનો, ઘરગથ્થું કચરાનું દહન વગેરે દ્વારા પ્રદુષણમાં કેટલો-કેટલો ફાળો છે એની માપણી કરવી. આ અભ્યાસ ના અંતે પ્રાપ્ત થતી માહિતીનો ઉપયોગ ભવિષ્યમાં પ્રદુષણ નિયંત્રણ અને તેના નિવારણ માટેની વ્યૂહરચના ઘડવામાં થશે. આ પ્રકાર ના અભ્યાસમા હવાને પ્રદુષિત કરનારા સ્ત્રોતોની યાદી તૈયાર કરવી, જમીન પર પ્રદુષણ ની મહત્તમ માત્રા શોધવી. હવા પ્રદૂષણ ની સમસ્યાના કારણો વિશે વધુમાં વધુ જાણકારી મેળવવી જેથી ગુજરાતનાં મોટા શહેરોમાં હવા પ્રદૂષણની સમસ્યાને ઘટાડી તેની ગુણવત્તા માં સુધારો કરવા માટેની નીતિ બનાવીને અમલમાં મુકી શકાય.

૧. હવા પ્રદુષિત કરનારા સ્ત્રોતોની યાદી (Emission Inventory)

ઇમીઝન ઇન્વેન્ટરી એટલે કે એક ચોક્કસ વિસ્તાર અને સમય માટે ગૌણ તેમજ પ્રાથમિક માહિતી નો ઉપયોગ દ્વારા વિવિધ સ્ત્રોતોમાંથી ઉત્પન્ન થતા પ્રદુષકોની જથ્થામક વિશ્લેષણ કરવું. આ માટે સમગ્ર અમદાવાદ શહેર ના નકશા ને ૨ બાય ૨ કિમી ક્ષેત્ર માં વિભાજિત કરવામાં આવેલ છે. ઇમીઝન ઇન્વેન્ટરી માટે બે રહેણાંક વિસ્તાર (પાલડી અને બાપુનગર), એક ઔદ્યોગિક વિસ્તાર, એક ટ્રાફિક કમ વ્યાપારી વિસ્તાર અને એક બેકગ્રાઉન્ડ વિસ્તાર (અમદાવાદના સાયન્સ સીટી, નારોલ અને ઇન્કમ ટેક્સ વિસ્તાર) એમ કુલ પાંચ વિવિધ સ્ત્રોતો ધરાવતા વિસ્તાર નો સમાવેશ કરેલ છે.

૨. ડીસ્પર્ઝન મોડેલિંગ (Dispersion Modelling)

ડીસ્પર્ઝન મોડેલિંગ એ અત્યાધુનિક વૈજ્ઞાનિક તકનીક દ્વારા સ્ત્રોતો માંથી ઉત્સર્જીત થઇ રહેલા પ્રદુષકોની જમીન સપાટી એ મહત્તમ માત્રાનું અનુમાન કરવામાં આવે છે જેથી હવા પ્રદુષણગ્રસ્ત વિસ્તારની ઓળખી શકાય. આ માહિતી નો ઉપયોગ હવાની ગુણવત્તા સુધારણા માટે શહેરી ચોક્કસ એક્શન પ્લાન ઘડવા તેમજ વિવિધ નિયંત્રણ વિકલ્પોનું મૂલ્યાંકન કરી શકાય.

આ અભ્યાસ વિવિધ પર્યાવરણલક્ષી નિતીઓ; શહેરી હવા ગુણવત્તા વ્યવસ્થા નીતિ, ઔદ્યોગિક નીતિ, પ્રદુષણ નિયંત્રણ નીતિ માટે આધારભૂત બની રહેશે. તદુપરાંત સદર અભ્યાસ દ્વારા સ્થાનિક લોકોમાં હવા પ્રદુષણ અંગે જાગૃતતા ફેલાવવામાં મદદ રૂપ થશે. વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨ દરમિયાન ગુજરાત રાજ્યના વડોદરા અથવા રાજકોટ શહેરનો અભ્યાસ કરવામાં આવશે.

❖ ગ્રીન રેટીંગ, પોલ્યુશન રેટીંગ ઇન્ડેક્સ અને એકેડેશન

ગેમી દ્વારા વિવિધ ઉદ્યોગોને ગ્રીન રેટીંગ આપવામાં આવશે. જે માટે ગેમી દ્વારા સ્કીમ બનાવવામાં આવી રહી છે. ઉપરાંત, સંસ્થાન દ્વારા રાજ્યમાં કાર્યરત Environmental Auditors અને Environmental Auditing Agencies ને પ્રમાણિત કરવા “Recognition of Environment Auditing Bodies under ISO 17020” અને “Manual for Operation of Environment Auditing Services under ISO 17011” તૈયાર કરવામાં આવી રહી છે. સદર સ્કીમો ઔદ્યોગિક એકમોને પર્યાવરણીય વ્યવસ્થાપનની કામગીરી માટે આધારભૂત બની રહેશે.

પોલ્યુશન રેટિંગ ઇન્ડેક્સ

ઉભરતા અને વિકાસશીલ અર્થતંત્રમાં શહેરીકરણ ઝડપી ગતિએ થઈ રહ્યું છે. શહેરો હવા, પાણી અને જમીનના પ્રદૂષકોનો સ્રોત છે. નાગરિકો માટે, શહેરમાં પ્રદૂષણના સ્તર અંગેની જાગરૂકતા હોવી મહત્વપૂર્ણ છે, ખાસ કરીને તેમના માટે જે તેથી લગતી બીમારીઓથી પીડાય છે. ગેમીએ શહેરોની પર્યાવરણીય ગુણવત્તાના આધારે રેટિંગ આપવાની કલ્પના વિકસાવી છે જેને સિટી પોલ્યુશન રેટિંગ ઇન્ડેક્સ કહેવામાં આવેલ છે. આ પ્રોજેક્ટમાં વર્ષ ૨૦૨૧-૨૦૨૨માં મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન અને અન્ય એજન્સીઓ પાસેથી પર્યાવરણીય ગુણવત્તાથી લગતા ડેટા એકત્રિત કરી રાજ્યનાં મોટા શહેરોનું પોલ્યુશન રેટિંગ ઇન્ડેક્સ તૈયાર કરી સાર્વજનિક ડોમેનમાં લોચ કરવામાં આવશે.

➤ ક્ષેત્રીય પર્યાવરણ અસર મૂલ્યાંકન, કેરિંગ કેપેસિટી, સામુહિક પર્યાવરણીય સવલતોની efficacy / adequacy અને બાયોમેડિકલ કચરાની ગુણવત્તા ચકાસણી:

ક્ષેત્રીય પર્યાવરણ અસર મૂલ્યાંકન અને કેરિંગ કેપેસિટી

ગુજરાત પર્યાવરણ વ્યવસ્થાપન સંસ્થા (ગેમી) ના ઉદ્દેશ્યમાં એક તરીકે, "પર્યાવરણીય સ્થિતિ અને ઉદ્યોગિકરણ, શહેરીકરણ અને જળ સંસાધનોની વિકાસલક્ષી પ્રવૃત્તિઓના પ્રભાવનું મૂલ્યાંકન" માટે " કચ્છ ના અખાતમાં ક્ષેત્રીય પર્યાવરણ અસર મૂલ્યાંકન અને કેરિંગ કેપેસિટી પ્રોજેક્ટ હાથ ધરવામાં આવ્યો છે. ક્ષેત્રીય પર્યાવરણ અસર મૂલ્યાંકન દ્વારા કચ્છના અખાતમાં આવેલ તેમજ સૂચિત પ્રોજેક્ટોથી થતા પર્યાવરણને લગતી સંભવિત લાભકારક અને પ્રતિકૂળ અસરોને ઓળખી મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે છે. જો સૂચિત પ્રોજેક્ટોથી થતી સંભવિત પર્યાવરણીય અસરો અસ્વીકાર્ય હોય, તો તે સૂચિત પ્રોજેક્ટના સ્થાનમાં ફેરફાર તરફ દોરી જાય છે જેના કારણે સૂચિત પ્રોજેક્ટોના પ્રારંભિક તબક્કે જ પ્રોજેક્ટોમાં પૂર્ણ થવામાં વિલંબ અને ખર્ચમાં થતો વધારો ઘટાડી શકાય છે.

આ પ્રોજેક્ટ હેઠળ, ગેમી સંસ્થા ઉદ્યોગિકરણ ને કારણે થતી પર્યાવરણીય અસર (બંદર પ્રવૃત્તિઓ સહિત) ની ઓળખ અને મૂલ્યાંકન કરશે અને જરૂરી સુધારાત્મક અને નિવારક પગલાં સૂચવી પર્યાવરણીય સ્થિતિ ની હાલ ની કેરિંગ કેપેસિટી નક્કી કરી GIS દ્વારા નકશો તૈયાર કરી તેનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવશે.

બાયોમેડિકલ કચરાની ગુણવત્તા ચકાસણી

બાયો-મેડિકલ વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ સ્થાનિક સમુદાયોને ચેપ ફેલાવવાથી બચાવવાની જરૂરિયાતથી શરૂ થયો અને ત્યારબાદ વૈશ્વિક મહત્વનો મુદ્દો બની ગયો. ચેપ નિયંત્રણ, દર્દીની સલામતી, વ્યવસાયિક આરોગ્ય (હોસ્પિટલમાં) અને સમુદાયના આરોગ્ય અને પર્યાવરણ માટે બાયો-મેડિકલ કચરાનું સંચાલન સુસંગત બને છે. બાયો-મેડિકલ કચરો એટલે કોઈ કચરો, જે માનવ અથવા પ્રાણીઓના નિદાન ઉપચાર અથવા ઇમ્યુનીકરણ દરમિયાન અથવા સંશોધન પ્રવૃત્તિઓમાં અથવા જૈવિકના ઉત્પાદન અથવા પરીક્ષણમાં પેદા થાય છે. જેનો ઉલ્લેખ બાયોમેડિકલ વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ નિયમો ૨૦૧૬ નાં Schedule – I માં થાય છે.

રાજ્યમાં પ્રવર્તિત બાયો-મેડિકલ વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ સિસ્ટમનો અભ્યાસ કરવાનું મહત્વનું કાર્ય ગેમી દ્વારા કરવામાં આવેલ છે. આ પ્રોજેક્ટ અંતર્ગત સંસ્થાએ રાજ્યમાં Health Care Facilities માંથી ઉત્પન્ન થતાં બાય-મેડિકલ કચરાની જીલ્લા મુજબની ઇન્વેન્ટરી હાથ ધરવાનું નક્કી કર્યું છે. પહેલા તબક્કામાં કુલ પાંચ જિલ્લાની ઇન્વેન્ટરી (રાજકોટ, મોરબી, મહેસાણા, અરવલ્લી અને નવસારી) પૂર્ણ કરેલ છે. બીજા તબક્કામાં ત્રણ જિલ્લાની (આણંદ, ભરૂચ અને સુરેન્દ્રનગર) ઇન્વેન્ટરી પૂર્ણ કરેલ છે.

આ પ્રોજેક્ટ અંતર્ગત વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨ માં Covid 19ના સારવાર / ક્વોરેન્ટાઇન / નિદાન દરમિયાન ઉત્પન્ન થયેલ કચરાના જથ્થાનું Secondary Data વડે અભ્યાસ તથા Covid 19 દર્દીઓની સારવાર / નિદાન ક્વોરેન્ટાઇન સાથે સંકળાયેલા સ્વાસ્થ્યકર્મી કર્મચારી / કામદારને Covid 19 કચરાનો વ્યવસ્થાપન અને નિકાલ માટેની વિવિધ તાલીમનું આયોજન કરવામાં આવશે.

સામૂહિક પર્યાવરણીય સવલતોની efficacy / adequacy

આ યોજના/સ્કીમ અંતર્ગત ગેમી દ્વારા CETP ના ડિસ્ચાર્જ પોઇન્ટ નું મોનીટરીંગ કરવામાં આવે છે. અને ગેમીની પ્રયોગશાળામાં ચકાસણી કરી, પાણીનાં પરિણામોની સરખામણી GPCB દ્વારા Consolidated Consent & Authorization (CC&A) માં ઉલ્લેખિત ડિસ્ચાર્જ પોઇન્ટ ના ધોરણો અને CPCB દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવેલા ‘General Standards for Discharge of Environmental Pollutants’ સાથે કરવામાં આવે છે. તેમજ રાજ્યના ઔદ્યોગિક એકમોને જરૂરીયાત મુજબ સરકારશ્રી સાથે પરામર્શ દ્વારા પ્રદૂષણના નિવારણ અને નિયંત્રણ માટે તકનીકી તેમજ વૈજ્ઞાનિક માર્ગદર્શન પૂરું પાડવામાં આવે છે. અને CETP ના ડિસ્ચાર્જ પોઇન્ટ મોનીટરીંગ નો

વિગતવાર અહેવાલ તૈયાર કરી, સંબંધિત એજન્સીઓને જાણ કરવામાં આવે છે.સને ૨૦૨૧-૨૨ માં સુરત જીલ્લાના CETP ના ડિસ્ચાર્જ પોઇન્ટ નુ મોનીટરીંગ કરવામાં આવશે.

➤ ભૂગર્ભજળ સ્ત્રોતના ગુણવત્તાની ચકાસણી અને ગટરના પાણીનો સીંચાઈમાં ઉપયોગ.

ભૂગર્ભજળના સ્ત્રોતની ગુણવત્તાની ચકાસણી

સદર પ્રોજેક્ટનો ઉદ્દેશ ભૂગર્ભજળના સ્ત્રોતની ગુણવત્તા અને તેમાં પ્રદૂષણની માત્રા ચકાસવાનો છે. સદર પ્રોજેક્ટ અંતર્ગત ગુજરાત રાજ્યમાં આવેલાં શહેરો અને ગામોનાં વિવિધ સ્થળોએથી ભૂગર્ભજળના નમૂનાઓ એકત્રીત કરી સંસ્થાનની પ્રયોગશાળામાં પૃથક્કરણ કરવામાં આવશે. આ પૃથક્કરણ દ્વારા ચકાસવામાં આવેલાં વિવિધ ભૌતિક અને રસાયણિક પરીમાણોની નિયત ધારાં-ધોરણો સાથે સરખામણી કરી જળની ગુણવત્તા પીવા માટે, અન્ય ઘરગથ્થુ વપરાશ માટે યોગ્ય છે કે નહીં તેની જાણકારી મેળવી શકાશે. આ જાણકારી પરથી તેનાં ઉપયોગનાં હેતુ અર્થે યોગ્ય શુદ્ધિકરણ પ્રક્રિયાનાં વિકલ્પ અંગેનો અવકાશ મળી રહેશે. આ પ્રોજેક્ટ ગુજરાત રાજ્યના ભૂગર્ભજળની ગુણવત્તાની સ્થિતિએ નિયમનકારી તેમજ સરકારશ્રીની સંબંધિત સંસ્થાઓ અને વિભાગોને ભૂગર્ભજળનાં સ્ત્રોતોનાં જતન કરવા અને પ્રદૂષણને નિયંત્રણમાં લાવવા માટે યોગ્ય પગલા લેવા માટે મદદરૂપ નિવડશે. વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨ દરમિયાન ગુજરાત રાજ્યના પંચમહાલ અને દાહોદ જીલ્લાના આશરે ૪૦ ગામોનો અભ્યાસ કરવામાં આવશે.

ગટરના પાણીનો સીંચાઈમાં ઉપયોગ

આધુનિક સમયમાં ઔદ્યોગિકરણ અને શહેરીકરણને ને પરીણામે વધતી જતી પ્રદૂષણની માત્રાને લીધે જળસ્ત્રોતની ગુણવત્તામાં થઈ રહેલાં ફેરફારો અને તેના વપરાશ પર અંકુશ લાવવા માટે પાણીના પુનઃ વપરાશને પ્રોત્સાહન આપવામાં આવી રહ્યું છે. આવા સંજોગોમાં શુદ્ધિકરણ કરેલ ગટરના પાણીનો સિંચાઈ માટે પુનઃવપરાશ એ ખૂબ સારો વિકલ્પ છે. તદુપરાંત ગટરના પાણીના સિંચાઈમાં ઉપયોગ દ્વારા સિંચાઈ માટે વપરાતા કેનાલ/ બોરના પાણીના વપરાશમાં ઘટાડો કરી શકાય અને સપાટીય જળસ્ત્રોતોમાં ગટરના પાણીને છોડવાથી થતાં પ્રદૂષણનાં પ્રશ્નને નિવારી શકાય છે. વર્તમાન સમયમાં ઘણાં શહેરો અને ગામોમાં ગટરના પાણીનો સિંચાઈ માટે ઉપયોગ થઈ રહ્યો છે, પરંતુ, તેનાં પદ્ધતિસર ઉપયોગ અંગે અને શુદ્ધિકરણ કર્યા વગરના ગટરના પાણીનો સિંચાઈમાં ઉપયોગ કરવાથી થતા નુકશાન અંગેની જાગૃતિનો અભાવ જણાય છે. ગેમી સંસ્થાન દ્વારા ગટરના પાણીનો સિંચાઈ માટે ઉપયોગ અને તેનાથી થતા ફાયદા અને નુકશાન અંગેનો અભ્યાસ હાથ ધરવામાં આવેલ છે.

સને ૨૦૨૧-૨૨માં ખેડા જીલ્લાના કપડવંજ તાલુકા તથા અમદાવાદ જીલ્લાના ગ્યાસપુર ગામમાં સદર અભ્યાસ હાથ ધરવામાં આવશે.

➤ ઔદ્યોગિક એકમોને સહાય કરી ધન કચરો વિનિમય કેન્દ્ર તરીકે સ્થાપવામાં મદદરૂપ. :-

ગુજરાત રાજ્યના ઔદ્યોગિક એકમોમાંથી ઉદ્ભવતા ધન કચરા નુ પ્રમાણ ખુબજ વ્યાપક પ્રમાણ માં વધી રહ્યું છે અને તેનો યોગ્ય નિકાલ એ એક ગંભીર પર્યાવરણીય સમસ્યા બની ગઇ છે. આ સમસ્યાનું નિરાકરણ લાવવાં માટે ધન કચરાના ઉત્પાદન વિશેની સચોટ માહિતી અતિ આવશ્યક છે.

ઉપરોક્ત બાબતને ધ્યાને લઇ ઔદ્યોગિક ધન કચરાનો યોગ્ય નિકાલ કરી શકાય તેમજ તેનો અન્ય ઔદ્યોગિક એકમો દ્વારા પુનઃઉપયોગ કરી શકાશે.

➤ ગુજરાતમાં ઉદ્ભવતા ઔદ્યોગિક કચરો, ધન કચરો તેમજ ઇ કચરાની ઇન્વેન્ટરી તેમજ વપરાશ બાબતની મોજણી.

ગુજરાત રાજ્યમાં ઔદ્યોગિક એકમોનું પ્રમાણ વધી રહેલ છે, અને તેઓના ઉત્પાદનના કારણે ઔદ્યોગિક એકમો માંથી ઉત્પન્ન થતા ઔદ્યોગિક કચરા પ્રમાણ પણ ખૂબ જ વ્યાપક પ્રમાણમાં વધી રહ્યું છે. હાલમાં, વપરાશકર્તા દ્વારા ઉત્પન્ન ધરગથ્થુ ધન કચરાની પરિસ્થિતિને જોતા ધન કચરાના ઉત્પાદન અંગે કોઇપણ પ્રકારના એકમ કે સચોટ માહિતી મેળવવી એ વ્યાપક સમસ્યા બની ગયેલ છે. ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાને લેતા, સંસ્થા દ્વારા ઔદ્યોગિક એકમો માથી ઉત્પન્ન થતા ઔદ્યોગિક કચરા, વપરાશકર્તા દ્વારા ઉત્પન્ન થતા ધરગથ્થુ ધન કચરાની યોજનાની મોજણી હાથ ધરવામાં આવશે. સાથે સાથે GIS નકશાઓ તૈયાર કરી તેનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવશે. જેથી ગુજરાતમાં ઉદ્ભવતા ઔદ્યોગિક કચરો તેમજ ધન કચરો ની મોજણી કરી તેના ઉદ્ભવ અંગે ની સચોટ માહિતી મેળવી શકારો અને પર્યાવરણમાં ઉદ્ભવતા નકામો કચરાનો ઘટાડો કરી શકાશે. વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨ દરમિયાન ગુજરાત રાજ્યના આશરે બે ઔદ્યોગિક વિસ્તારનો અભ્યાસ કરવામાં આવશે.

➤ પર્યાવરણ પ્રબંધ આધારીત સર્ટીફિકેઇડ અભ્યાસક્રમો :-

ગેમી દ્વારા વિવિધ પર્યાવરણને લગતા શરૂ કરવામાં આવેલ છે. હાલમાં “Identification & Quantification of Impacts and Mitigation Measures in Environment Impact Assessment” કોર્સ શરૂ કરવામાં આવેલ છે.

➤ ગેમીને સંશોધન અને વિકાસના કેન્દ્ર તરીકે વિકસિત કરવાની યોજના

ગેમીને સંશોધન અને વિકાસના કેન્દ્ર તરીકે વિકસિત કરવાની યોજના અંતર્ગત ગેમી દ્વારા વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨ માં નીચે મુજબના પર્યાવરણીય વિષયો પર સંશોધનો કરવામાં આવશે.

- વાતાવરણીય પ્રદૂષકોનાં ઉદભવસ્થાનો, વ્યાપ, અને ગુજરાતના શહેરી વિસ્તારોનાં સુક્ષ્મ પર્યાવરણ ઉપર તેની અસરનો અભ્યાસ
- સમુદ્રનું એસિડિફિકેશન અને તેની નદીમુખ (એસ્યુરી) પર અસરો વિશેનો અભ્યાસ
- સાબરમતી નદીનાં રિવરફ્રન્ટનાં ભારે ધાતુ (હેવી મેટલ) પ્રદૂષણ પર સંશોધનનો અભ્યાસ.
- પર્યાવરણીય પ્રયોગશાળાના પરિસરમાં કાર્યરત વ્યક્તિઓના વ્યવસાયિક સ્વાસ્થ્યના સંદર્ભમાં હવામાં રહેલાં સુક્ષ્મજીવો (એર માઇક્રોફ્લોરા) નો સવિસ્તાર અભ્યાસ

➤ મુખ્ય સ્થિર જળાશયો (તળાવ) માટે પર્યાવરણીય આકારણી પરથી તારવેલી સંરક્ષણ વ્યૂહરચના ઘડવા માટે:-

ગુજરાત રાજ્યના મુખ્ય શહેરોના સ્થિર જળાશયોમાં પાણીની ગુણવત્તાને સુધારવા માટે વર્તમાન સ્થિતિની ગુણવત્તા અને જળ ગુણવત્તા સૂચકાંક, યુટ્રોફિકેશન, જળ પ્રદૂષણ સૂચકાંક અને સ્તરીકરણ જેવી અન્ય બીજી પ્રવૃત્તિઓના અભ્યાસ પરથી તળાવોના સંરક્ષણ માટે એકદંરે મેનેજમેન્ટ પ્લાન બનાવવામાં આવે છે. જેના અનુકરણ થી જળાશયોના પાણીની ગુણવત્તા માં સુધારો લાવી શકાશે.

વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨માં, ગુજરાત રાજ્યના મહત્વના શહેરોના આશરે ૧૦ તળાવોના વિવિધ ભૌતિક રાસાયણિક પરિમાણોના વિશ્લેષણ દ્વારા અન્ય સ્થિર જળાશયોમાં પાણીની ગુણવત્તાનું વ્યાપક વૈજ્ઞાનિક વિશ્લેષણ અને તળાવોમાં થતી પ્રવૃત્તિઓને ધ્યાનમાં લઈ, તેની આકારણી પરથી, બંધ પડેલ યોજનાના મહત્વને સારાંશ કરવામાં આવશે, પાણીની ગુણવત્તાને સુધારવા માટે વર્તમાન સ્થિતિ અને વ્યૂહરચનાઓ હાથ ધરવામાં આવશે અને આ કારણે તળાવોના સંરક્ષણ માટેનો મેનેજમેન્ટ પ્લાન બનાવવામાં આવશે.

ભાગ-૩

૧. કાર્યક્રમનું પ્રવૃત્તિવાર વર્ગીકરણ

૨. ઉદ્દેશવાર વર્ગીકરણ

૩. નાણાંકીય સાધનો

ઉપરોક્ત ત્રણેય બાબતની માહિતી નીચે પ્રમાણે પત્રકોમાં આપેલ છે.

૧. પત્રક: ક, કાર્યક્રમનું પ્રવૃત્તિવાર વર્ગીકરણ

૧. પ્રવૃત્તિ જૂથ- ૧ પર્યાવરણીય મોજણી, જેમાં પ્રયોગશાળા પૃથ્થકરણ, મોજણી પ્રકલ્પો અને મોજણી કાર્યોનો સમાવેશ થશે.
૨. પ્રવૃત્તિ જૂથ- ૨ પર્યાવરણીય અસરોની ચકાસણી, રેટીંગ, એકેડેશન અને પર્યાવરણીય ઓડીટ જેમાં ચકાસણીકાર તરીકે કામ કરી પર્યાવરણીય અસરો તથા પર્યાવરણની વહન ક્ષમતાના અભ્યાસો હાથ ધરવામાં આવશે.
૩. પ્રવૃત્તિ જૂથ- ૩ કચરામાં ઘટાડો કરી, કચરાના વિનિમય કરી અને સ્વચ્છ ઉત્પાદન તકનીકીઓ અપનાવવી અને સુવેજના પાણીનો સિંચાઈ તરીકે ઉપયોગ કરવો.
૪. પ્રવૃત્તિ જૂથ- ૪ પર્યાવરણીય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ માટેની વિવિધ તાંત્રિક પ્રણાલીઓના આલેખો તૈયાર કરી, પ્રોજેક્ટ સ્વરૂપે સલાહ આપવી
૫. પ્રવૃત્તિ જૂથ- ૫ વિવિધ અગત્યોની તકનીકીઓના નિર્દેશન અને ઉપયોગ માટે તાલીમ કાર્યક્રમો, કાર્યશાળાઓ, વિચાર ગોષ્ઠિઓનું કરી ગેમીની કામગીરીનો વિકાસ કરવો તથા વિવિધ પ્રકાશનો દ્વારા પર્યાવરણને લગતી માહિતી પૂરી પાડવી.

૨. પત્રક: ખ, ઉદ્દેશવાર વર્ગીકરણ

- અ અનુદાન સહાય કાર્યક્રમો: - ૩rd પાર્ટી મોનીટરીંગ કાર્યક્રમ
- બ પુરસ્કૃત કાર્યક્રમો: - ગ્રામ્ય પર્યાવરણ અભ્યાસ
- રિવર એન્ડ કોસ્ટલ મોનીટરીંગ
- સોર્સ અપોર્શમેન્ટ સ્ટડી

- ગ્રીન રેટીંગ પોલ્યુશન રેટીંગ ઇન્ડેક્સ અને એકેડેશન
- ક્ષેત્રિય પર્યાવરણ અસર મૂલ્યાંકન,કેરિંગ કેપેસિટી, સામુહિક પર્યાવરણીય સવલતો અને બાયોમેડિકલ કચરાની ગુણવત્તા ચકાસણી.
- ક્ષેત્રિય ભૂગર્ભજળની ગુણવત્તા ચકાસણી અને સુવેજના પાણીનો સિંચાઈ માટે ઉપયોગ.
- ગુજરાતમાં ઉદ્ભવતા ઔદ્યોગિક કચરો, ઘન કચરો તેમજ ઇ કચરાની ઇન્વેન્ટરી તેમજ વપરાશ બાબતની મોજણી
- ઔદ્યોગિક એકમોને સહાય કરી ઘન કચરો વિનિમય કેન્દ્ર તરીકે સ્થાપવામાં મદદરૂપ.
- e-બેઇઝ ગવર્નસ મોડેલ દ્વારા એન્વાયર્નમેન્ટ મોનિટરીંગ સીસ્ટમ
- પર્યાવરણ પ્રબંધન આધારીત સર્ટીફાઇડ અભ્યાસક્રમો
- વિવિધ પર્યાવરણીય રાષ્ટ્રીય તથા આંતર રાષ્ટ્રીય સંસ્થાઓ સાથે સહભાગી બની કોન્ફરન્સ સેમીનાર ટ્રેનીંગ પ્રોગ્રામ વર્કશોપ પ્રદર્શન વગેરેનું આયોજન.

ક સલાહકારીના કામો

3. પત્રક: ગ નાણાંકીય સાધનો

છેલ્લા પાંચ વર્ષમાં (૨૦૧૬-૧૭,૨૦૧૭-૧૮,૨૦૧૮-૧૯,૨૦૧૯-૨૦,૨૦૨૦-૨૧) માટે નીચે પ્રમાણે નાણાંકીય જોગવાઈ ગુજરાત સરકાર દ્વારા અનુદાન સહાય તરીકે કરવામાં આવી. તથા સને ૨૦૨૧-૨૨ માટે ચાલુ અને નવી બાબત તરીકે કુલ ૫૩૩ લાખની જોગવાઈ સૂચિત કરવામાં આવેલ છે.

(રૂ. લાખમાં)

વર્ષ	મંજૂર થયેલ નાણાકીય જોગવાઈ
૨૦૧૬-૧૭	૯૭૦.૦૦
૨૦૧૭-૧૮	૧૪૭૪.૦૦
૨૦૧૮-૧૯	૮૭૦.૦૦
૨૦૧૯-૨૦	૫૨૫.૦૦
૨૦૨૦-૨૧	૫૨૫.૦૦

ગુજરાત ઇકોલોજીકલ
એજ્યુકેશન એન્ડ રીસર્ચ
ફાઉન્ડેશન,
ગાંધીનગર

ગુજરાત ઇકોલોજીકલ એજ્યુકેશન એન્ડ રીસર્ચ (“ગીર”) ફાઉન્ડેશન,

ગાંધીનગર.

ભાગ – ૧

પ્રસ્તાવના

ગુજરાત ઇકોલોજીકલ એજ્યુકેશન એન્ડ રીસર્ચ ફાઉન્ડેશન એટલે કે “ગીર ફાઉન્ડેશન” ગુજરાત સરકારના વન અને પર્યાવરણ વિભાગ દ્વારા સ્થાપવામાં આવેલ એક સ્વાયત્ત સંસ્થા છે. જેની નોંધણી ઇન્ડિયન સોસાયટીઝ એક્ટ-1860 તથા પબ્લિક ટ્રસ્ટ તરીકે બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ એક્ટ - 1950 હેઠળ થયેલ છે. “ગીર ફાઉન્ડેશન” ગુજરાત રાજ્યમાં પ્રકૃતિ શિક્ષણ અને સંશોધનના ક્ષેત્રમાં માહે ફેબ્રુઆરી-૧૯૮૩ થી કાર્યરત છે.

‘ગીર’ ફાઉન્ડેશનના મુખ્ય ઉદ્દેશ પ્રકૃતિ, વન્યપ્રાણી,પર્યાવરણ અને સંલગ્ન વિષયોમાં શિક્ષણના માધ્યમથી જાહેર જનતા અને શાળા કોલેજના વિદ્યાર્થીઓને શિક્ષણ આપવાનો અને પરિસરીય સંશોધનોનો છે. “ગીર” ફાઉન્ડેશનનો ખાસ ઉદ્દેશ અને હેતુ નીચે મુજબ છે.

- પ્રજાજનો, બાળકો તથા યુવાનોમાં પ્રકૃતિ તેમજ વન્યપ્રાણી માટે પ્રત્યે પ્રેમ ઉત્પન્ન કરવો.
- પરીસરીય અંગેના સંશોધનમાં સક્રિય રીતે કામે લાગવું તથા ભવિષ્ય માટે કુદરતી સંપત્તિ જાળવી રાખવા સારું અને સામાન્ય પ્રજાને આ અંગે શિક્ષણ આપવા સહિત વન્ય વનસ્પતિ તથા પ્રાણી સુષ્ટિના સંરક્ષણના કાર્યને પુષ્ટિ આપવી.
- વન્યપ્રાણી ઉદ્યાનો તથા સ્થાનિક જાતોના રોપવનો સ્થાપવા તથા જાળવવા તથા લોકોના શિક્ષણ તથા શિક્ષણપ્રદ આનંદ માટે બધા જીવંત નમુનાઓ તેના યોગ્ય વનસ્પતિય આવરણ સહિત પ્રદર્શિત કરવા અને જીવ વૈજ્ઞાનિક સંશોધન તેમજ સંલગ્ન પ્રવૃત્તિ સાથે સંકળાયેલ પ્રાકૃતિક ઇતિહાસની દરેક શાખાઓને પુષ્ટિ આપવી.
- ગુજરાતની અગત્યની પ્રાકૃતિક સંપત્તિ વિશે તથા તેની વિવેકપૂર્ણ અને વૈજ્ઞાનિક વ્યવસ્થા અને વિકાસ તરફ ધ્યાન કેન્દ્રીત કરવું.
- વિનાશને આરે ઉભેલી વનસ્પતિ તેમજ પ્રાણીઓની જાતોના પુનર્જનનનું આયોજન કરવું કે જેથી આવી જાતોને તેના પ્રાકૃતિક સ્થાનમાં ફરીથી દાખલ કરી શકાય.
- ખાસ કરીને સ્થાનિય પ્રદેશો તથા તેની નજીક આવેલા પ્રાણી – ભૌગોલિક પ્રદેશોના પ્રાણી તથા વનસ્પતિ જીવનના અભ્યાસ સહિત પ્રાકૃતિક ઇતિહાસ અંગેના જ્ઞાનને પુષ્ટિ આપવી.

- પ્રાકૃતિક ઇતિહાસની સર્વે શાખાઓમાં સંશોધન કરવાનો અને જરૂર જણાય ત્યાં આવા સંશોધન માં જોડાયેલ બીજી સંસ્થાઓ તથા વ્યક્તિઓને જરૂરી માહિતી, સલાહ તથા નાણા પણ આપીને મદદ કરવી.
- એક અથવા તેથી વધુ સંગ્રહાલયો,ઉદ્યાનો તથા જીવંત અગર મૃત પ્રાણીઓ અને વનસ્પતિના સંગ્રહો જે પ્રાકૃતિક ઇતિહાસના અભ્યાસ માટે યોગ્ય હોય તેવા પુરા પાડવા, ખરીદ કરવા, બાંધવા, સજ્જ કરવા તથા ભરપુર કરવા વિગેરે.
- વનસ્પતિ તેમજ પ્રાણીના નમુનાઓની વ્યવસ્થિત જાળવણી તથા નોંધ રાખવાનું તથા તેને પ્રદર્શિત કરવાનું કાર્ય.

ભાગ – ૨

એકંદર સંક્ષેપ:

‘ગીર’ ફાઉન્ડેશન, ગાંધીનગર દ્વારા નીચેની સંશોધનાત્મક પ્રકૃતિ, વન્યપ્રાણી તથા પર્યાવરણલક્ષી પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરવામાં આવે છે.

- પ્રકૃતિ તથા પારિસ્થિતિકીય શિક્ષણ :
- ઇન્દ્રોડા પ્રકૃતિ ઉદ્યાન તથા અરણ્ય ઉદ્યાન:

સાબરમતી નદીના પૂર્વકાંઠે બાસણ ૩૦૦ હેક્ટર (અરણ્ય ઉદ્યાન) અને પશ્ચિમ કાંઠે ૧૬૮ હેક્ટર વિસ્તારમાં એક અજોડ ઇન્દ્રોડા પ્રકૃતિ ઉદ્યાન વિકસાવવામાં આવેલ છે. વર્ષ ૨૦૧૯-૨૦ દરમિયાન ૫.૩૧ લાખ મુલાકાતીઓએ મુલાકાત લીધેલ છે. સને ૨૦૨૦-૨૧ના વર્ષમાં કોરોના મહામારીના કારણે સરકારશ્રીના આદેશ મુજબ માહે ૧૫ ઓક્ટોબર, ૨૦૨૦ થી મુલાકાતીઓ માટે પાર્ક ખોલવામાં આવેલ છે. જેથી અત્યાર સુધીમાં ૨૦૦૦ જેટલા મુલાકાતીઓએ મુલાકાત લીધેલ છે.

- હિંગોળગઢ અભયારણ્ય:

રાજકોટ જિલ્લાના જસદણ તાલુકામાં આવેલ હિંગોળગઢ અભયારણ્યનો વહીવટ અને વિકાસ રાજ્ય સરકાર તરફથી ‘ગીર’ ફાઉન્ડેશન હસ્તક મુકવામાં આવેલ છે. અહીં પ્રાકૃતિક શિક્ષણ સંકલ વિકસાવવામાં આવેલ છે.વર્ષ ૨૦૧૯-૨૦ દરમિયાન લગભગ ૧૮૦૦૦ જેટલા મુલાકાતીઓ એ મુલાકાત લીધી છે. સને ૨૦૨૦-૨૧ના વર્ષમાં કોરોના મહામારીના કારણે સરકારશ્રીના આદેશ મુજબ માહે ૧૫ ઓક્ટોબર, ૨૦૨૦ થી મુલાકાતીઓ માટે અભયારણ્ય ખોલવામાં આવેલ છે.

➤ સ્ટેચ્યુ ઓફ યુનિટી ખાતે કેક્ટસ (થોર) ગાર્ડનની કામગીરી:

વિશ્વની સૌથી ઉંચી પ્રતિમા પાસે 'ગીર' ફાઉન્ડેશન દ્વારા કેવડિયા ખાતે કેક્ટસ ગાર્ડનનું નિર્માણ કરવામાં આવેલ છે. આ એક અનેરું ગાર્ડન પ્રવાસીઓના આકર્ષણનું કેન્દ્ર બની રહ્યું છે. કેક્ટસ ગાર્ડનના વિકાસ નો મુખ્ય હેતુ એ ભારતના તથા વિશ્વના વિવિધ ભાગો માંથી આવતા મુલાકાતીઓને રણ પ્રદેશના પરિસ્થિતિકરણનો અનુભવ આપવાનો છે. આ ઉપરાંત પ્રવાસન અને પર્યટનના વિકાસ માટે તથા રણ પ્રદેશમાં ઉગતા છોડ તરફ સામાન્ય જનતાની જાગરૂકતા, એ આ કેક્ટસ ગાર્ડનના વિકાસ પાછળનો મુળ વિચાર છે.

આ કેક્ટસ ઉદ્યાન મુખ્ય ત્રણ ભાગ માં વહેંચાયેલો છે. જેમાં સૌ પ્રથમ વિશાળ ગુંબજ (cactus Dom), કેક્ટસ ની મેડીસીનલ, હર્બલ પ્રોડક્ટસ તથા સુવેનીયર શોપ અને ઓપન એટલે કે ખુલ્લો કેક્ટસ ઉદ્યાન. કુલ ૨૫ એકર માં ફેલાયેલ આ કેક્ટસ ઉદ્યાન માં કુલ ૬૦૦ જેટલી દેશી તેમજ વિદેશી પ્રજાતિઓના ત્રીસ લાખ થી પણ વધારે રોપાઓ નું વાવેતર કરવામાં આવેલ છે. જેમાં દેશના સૌથી મોટા “કેક્ટસ ડોમ” એટલે કે ગુંબજનો સમાવેશ થાય છે. આ ગુંબજ ૮૩૬ ચો.મી વિશાળ છે. વિવિધ પ્રકાર ની કેક્ટસની પ્રજાતિ ધરાવતો આ ગુંબજ ભારત માં એક માત્ર અને સૌથી મોટો ગુંબજ છે. જેમાં ઘણી ખરી દુર્લભ તેમજ વિશ્વના લગભગ ૨૫ જેટલા દેશોમાં જોવા મળતી વિવિધ પ્રજાતિઓનો સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે. વૈશ્વિક કક્ષાએ ખાસ કરીને ઉત્તર અને દક્ષીણ અમેરિકા અને આફ્રિકા માં જોવા મળતી અનેક કેક્ટસ ને સક્યુલન્ટ ની પ્રજાતિઓ પણ આ ઉદ્યાન માં જોવા મળશે. આ ઉદ્યાનની બાજુમાં સૂર્યશક્તિ માટે સોલાર પેનલો (વૃક્ષ આકારની), કેક્ટસ અને સક્યુલન્ટસને કલમોથી ઊછેરવા માટેની નર્સરી અને માટીના ધોવાણને અટકાવવા માટેની કામગીરી પણ કરવામાં આવેલ છે.

તદ્ ઉપરાંત કેક્ટસ ગાર્ડન ખાતે એક સોવેનિયર શોપનું પણ નિર્માણ કરવામાં આવેલ છે. જેમાં વિવિધ જાતની વસ્તુઓની આર્થુવેદિક ઓષધિઓનું વેચાણ તથા તેની જાણકારી મુલાકાતીઓને આપવામાં આવે છે. ગુજરાતમાં જોવા મળતા જુદા જુદા પ્રકારના કેક્ટસ અને સક્યુલન્ટની ૧૫ થી પણ વધુ પ્રોડક્ટ આ શોપમાં ઉપલબ્ધ છે. ઔષધિઓ અને હર્બલ પ્રોડક્ટ ઉપરાંત કેક્ટસ ઉદ્યાનની આ શોપ માં મુલાકાતીઓ માટે યાદગીરી સ્વરૂપે કેપ, ટી-શર્ટ, માઉસ પેડ, કી-ચેન, ફીજ મેઝેન્ટ જેવી વસ્તુઓનું પણ વેચાણ આ શોપ માંથી કરવામાં આવે છે. અહિયાં ઉપલબ્ધ સોવેનિયરની વસ્તુઓ માંથી મુલાકાતીઓમાં જેકેટ તેમજ હેટની મોટા પાયે માંગ રહે છે.

કેક્ટસ ઉદ્યાનમાં ગુંબજ તેમજ તેની આસપાસના વિસ્તારને વિસ્તૃત કરતા એક અભિન્ન ભાગ સ્વરૂપ “ઓપન કેક્ટસ ઉદ્યાન”ની પણ રચના કરવામાં આવી. કેક્ટસ ઉદ્યાન નો આ ખુલ્લો ભાગ અનેક આકર્ષણો થી ભરપૂર છે. જેમાં નાની મોટી ટેકરીઓ બનાવી તેમાં વિવિધ પ્રકારના કેક્ટસ તેમજ

સકયુલન્ટ થી સજાવીને ખુબજ આકર્ષક રીતેને ટાપુ જેવું સ્વરૂપ આપવામાં આવેલ છે. રાત્રી દરમ્યાન આ ઉદ્યાનમાં ભવ્ય થી અતિ ભવ્ય રોશની કરવામાં આવે છે જેની મુલાકાત લેવી અનિવાર્ય બની જાય છે.

➤ પ્રકૃતિ શિક્ષણ શિબિર:

ઉપરોક્ત ત્રણેય સ્થળોએ એટલે કે ઇન્દ્રોડા પાર્ક પૂર્વ બાજુ, તેમજ પશ્ચિમ બાજુ અને હિંગોળગઢ ખાતે પ્રકૃતિ શિક્ષણ શિબિરો યોજવામાં આવે છે. આ કેમ્પમાં તાલીમાર્થીઓ જંગલો, વન્યજીવન, પરિસ્થિતિ વિજ્ઞાન અને પર્યાવરણ વગેરેનું વાસ્તવિક જ્ઞાન મેળવે છે. વર્ષ ૨૦૧૯-૨૦ દરમ્યાન ૫૦ શિબિરો વન વિભાગ દ્વારા ફાળવવામાં આવેલ હતી. સને ૨૦૨૦-૨૧ના વર્ષમાં કોરોના મહામારીના કારણે શાળા-કોલેજો બંધ હોવાથી પ્રકૃતિ શિક્ષણ શિબિરનું આયોજન કરવામાં આવેલ નથી.

➤ નેશનલ ગ્રીન કોર (N.G.C):

જાન્યુઆરી ૨૦૦૧માં કોઇમ્બતુર ખાતે વન અને પર્યાવરણ મંત્રાલયના મંત્રીશ્રીઓ અને તેમના રાજ્યના વનમંત્રીશ્રીઓ તેમજ અધિકારીઓની મળેલી ઉચ્ચસ્તરીય બેઠકમાં પર્યાવરણ અંગે શિક્ષણ અને જાગૃતિ અંગે રાષ્ટ્રીય કાર્યક્રમ હોવા અંગે ભલામણ કરવામાં આવી હતી. જેના અનુસંધાને શાળાના બાળકોમાં પર્યાવરણ અંગે જાગૃતિ લાવવા તેમજ સંવેદનશીલતા લાવવા માટે “નેશનલ ગ્રીન કોર” યોજના અમલમાં આવી. જેના મુખ્ય ઉદ્દેશો નીચે મુજબ છે:

- બાળકો પર્યાવરણ, પારિસ્થિતિકીય બાબતો અને પર્યાવરણીય સમસ્યાઓને સમજે
- સમાજમાં પર્યાવરણ અંગે જાગૃતિ લાવવા શાળાના બાળકો અનન્ય માધ્યમ બને
- પર્યાવરણ અને વિકાસ સંબંધિ ક્ષેત્રોમાં નિર્ણયોની પ્રક્રિયામાં બાળકોને સામેલ થવા પ્રોત્સાહિત કરવા.
- સમાજ જે પર્યાવરણીય સમસ્યાઓનો સામનો કરી રહ્યું છે તેવી સમસ્યાઓ સાથે બાળકોને સીધા સંપર્કમાં લાવવા અને આવી પર્યાવરણીય સમસ્યાઓનો ઉકેલ શોધવા માટે બાળકોને પ્રોત્સાહિત કરવા વિગેરે.

‘ગીર’ ફાઉન્ડેશન દ્વારા યોજનાનું સંચાલન ગુજરાત રાજ્ય વન વિભાગ તેમજ શિક્ષણ વિભાગ ની મદદથી કરવામાં આવે છે. ગુજરાત રાજ્યની શાળાઓ તથા કોલેજોની ઇકો ક્લબને વાર્ષિક રૂ. ૫૦૦૦/- નાણાંકીય સહાય પણ આપવામાં આવે છે જે ઇકો ક્લબની પ્રવૃત્તિઓને વેગ આપે છે. ગુજરાત રાજ્યમાં અત્યાર સુધી ૧૬૦૦૦ ઇકો ક્લબ સ્થાપવામાં આવેલ છે. ઇકો ક્લબ દ્વારા પર્યાવરણીય શિક્ષણ તેમજ લોકજાગૃતિ માટેની પ્રવૃત્તિઓ કરવામાં આવે છે. જેના માધ્યમથી વિદ્યાર્થીઓ અને સમાજમાં પર્યાવરણ પ્રત્યે સંવેદનશીલતા લાવવાના પ્રયાસો થાય છે.

➤ વિવિધ પ્રસંગોની ઉજવણી:

“ગીર” ફાઉન્ડેશન હસ્તકના ઇન્ડોડા પ્રકૃતિ ઉદ્યાન તથા હિંગોળગઢ પ્રકૃતિ શિક્ષણ અભયારણ્ય ખાતે દર વર્ષે વિશ્વ પર્યાવરણ દિન, વન્યપ્રાણી સપ્તાહ, જૈવિક વિવિધતા દિન, વિશ્વ દિન ,ઓઝોન સંરક્ષણ દિન, વિશ્વ ભૂમિ દિન વિગેરે પ્રસંગોની ઉજવણી કરવામાં આવે છે. જેમાં શાળાના વિદ્યાર્થીઓ, પ્રકૃતિ પ્રેમીઓ, સ્વૈચ્છિક સંગઠનો, વિગેરેને આમંત્રિત કરી ચિત્ર-સ્પર્ધા, મૌખિક પ્રશ્નોત્તરી, કાર્યશાળાઓ, શિબિરો વિગેરેનું આયોજન કરવામાં આવે છે. જેમાં કુદરતી તત્વો, તેને લગતી સમસ્યાઓ તેમના અસ્તિત્વ સામે ઉભી થયેલ મુશ્કેલીઓ વિગેરે વિષયોની સમજ આપવામાં આવે છે.

સંશોધન સંસ્થા :

ગુજરાત ઇકોલોજીકલ એજ્યુકેશન એન્ડ રીસર્ચ (‘ગીર’) ફાઉન્ડેશન,ગાંધીનગરને ભારત સરકારના ડીપાર્ટમેન્ટ ઓફ સાયન્સ એન્ડ ટેકનોલોજી તરફથી “રીસર્ચ ઇન્સ્ટીટ્યુટ” તરીકે માન્યતા આપેલ છે.

સંશોધન પ્રવૃત્તિઓ:

ભારત સરકારના વિજ્ઞાન અને તકનીકી વિભાગ દ્વારા ‘ગીર’ ફાઉન્ડેશનને સંશોધન સંસ્થા તરીકે માન્યતા આપવામાં આવી છે. સંશોધન સંસ્થા તરીકે આ સંસ્થા હેઠળ નીચેના સંશોધનાત્મક પ્રોજેક્ટો પર કામ કરી રહેલ છે.

૧) મુખ્ય સદર: ૩૪૩૫ પરિસ્થિતિ વિજ્ઞાન અને પર્યાવરણ:

પર્યાવરણલક્ષી સંશોધન અને પરિસ્થિતિ વિજ્ઞાનલક્ષી પુનર્નિર્માણ અને પર્યાવરણલક્ષી શિક્ષણ/તાલીમ/વિસ્તરણ:

• ‘હરિયાણુ ગુજરાત’ રેડિયો કાર્યક્રમ:

આ બજેટ હેઠળ જાહેર જનતાને પર્યાવરણ સંબંધિત વિવિધ માહિતી આપવા તેમજ જાગૃતિ લાવવા માટે આકાશવાણી, ઓલ ઇન્ડિયા રેડિયો પરથી દર રવિવાર રાત્રે ૦૮.૦૦ થી ૦૮.૩૦ દરમિયાન ‘હરિયાણુ ગુજરાત’ કાર્યક્રમનું પ્રસારણ કરવામાં આવશે. વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨ દરમિયાન આવા કુલ ૪૦ એપિસોડનું પ્રસારણ કરવામાં આવશે. પર્યાવરણ જાગૃતિ માટે જાહેર જનતાને પર્યાવરણ સંબંધિત વિવિધ માહિતી આપતા તેમજ જાગૃતિ લાવવા માટે વિવિધ સાહિત્ય પ્રકાશનોઆ બજેટ હેઠળ પ્રકાશિત કરવામાં આવશે.સમાજના ખાસ વર્ગો જેમ કે તબીબો, વકિલો, પત્રકારો, કોલેજ યુથ વગેરે માટે પ્રકૃતિ શિક્ષણ શિબિરપક્ષી દર્શન તાલીમ કાર્યક્રમ વગેરે જેવા પર્યાવરણ પ્રત્યે સંવેદનશીલતા જગાડતા વિવિધ કાર્યક્રમ કરવામાં આવશે.

ગુજરાત રાજ્યની દક્ષિણની મુખ્ય નદીઓના મુખ વિસ્તારોના પારિસ્થિતિકીય સંશોધન અને મોનિટરીંગની કામગીરીઓ:

વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨ અંતર્ગત રાજ્યની દક્ષિણની મુખ્ય નદીઓના (નર્મદા, તાપી, અંબિકા, પૂર્ણા) મુખ પ્રદેશોનું પારિસ્થિતિકીય મોનિટરીંગ હાથધરવામાં આવશે. તે અનલ્પ આ વિસ્તારોના પાણીમાં વરસાદ પહેલા (પ્રી મોનસુન) તથાવરસાદ પછી (પોસ્ટ મોનસુન) સમય ગાળામાં થતાં ભૌતિક-રાસાયણિક ફેરફારોનો અભ્યાસ કરવામાં આવશે. આ વિસ્તારોમાં દક્ષિણની મુખ્ય નદીઓના મુખ પ્રદેશોમાં ઇકોલોજીકલ મોનિટરીંગ કરવામાં આવશે. આ વર્ષ દરમિયાન ગુજરાતમાં પ્રચુર તેમજ લાબાંસમયના વરસાદને ધ્યાને રાખીને વરસાદ પહેલા (પ્રી મોનસુન) તથા વરસાદ પછી (પોસ્ટ મોનસુન) પાણી, માટી (સેડીમેન્ટ) તેમજ પ્લાવકોનો અભ્યાસ કરવામાં આવશે. આ અભ્યાસનો હેતુ વરસાદ પહેલા (પ્રી મોનસુન) તથા વરસાદ પછી (પોસ્ટ મોનસુન) સમય ગાળા માટે તેમજ વાર્ષિક ધોરણે નદીનાં મુખ પ્રદેશોનાં અ. પાણીનું, બ. માટી (સેડીમેન્ટ) ના ભૌતિક – રાસાયણિક સ્ટેટસનું મુલ્યાંકન કરવામાં આવશે તથા ક. જૈવિક વિવિધતા (પ્રાણીઓ, પક્ષીઓ, પ્લાવકો અને જલજ વનસ્પતિનું) સર્વેક્ષણ કરવામાં આવશે.

• ઇકોલોજીકલ મોનિટરીંગ ઓફ ઇમ્પોર્ટન્ટ વેટલેન્ડઝ ઓફ ગુજરાત (છારીઢંઢ, ખીજડિયા, થોળ, મોકરસાગર (ગોસા બારા), કાજ વેટલેન્ડ :

ઇકોલોજીકલ મોનિટરીંગ ઓફ ઇમ્પોર્ટન્ટ વેટલેન્ડઝ ઓફ ગુજરાતનાં ઇકોલોજીકલ મોનિટરીંગ અંતર્ગત વર્ષ ૨૦૨૦-૨૧માં રાજ્યના પાંચ મુખ્ય જલપ્લાવિત વિસ્તારોને ઋતુ અનુસાર આવરવામાં આવેલ અને ૧૭ પેરામીટરસની ચકાસણી કરવામાં આવી છે. આ અંગેનો તકનીકી અહેવાલ ટુંક સમયમાં રાજ્યનાં વન અને પર્યાવરણ વિભાગમાં સુપ્રત કરવામાં આવશે. વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨ અંતર્ગત રાજ્યના જળપ્લાવિત પ્રદેશોનું પારિસ્થિતિકીય મોનિટરીંગ હાથધરવામાં આવશે. તે અનલ્પ આ વિસ્તારોના પાણીમાં વરસાદ પહેલા (પ્રી મોનસુન) તથાવરસાદ પછી (પોસ્ટ મોનસુન) સમય ગાળામાં થતાં ભૌતિક-રાસાયણિક ફેરફારોનો અભ્યાસકરવામાં આવશે. આ વિસ્તારોમાં છારીઢંઢ, ખીજડિયા, થોળ, મોકરસાગર (ગોસા બારા), કાજ વેટલેન્ડમાં ઇકોલોજીકલ મોનિટરીંગ કરવામાં આવશે. આ અભ્યાસનો હેતુવરસાદ પહેલા (પ્રી મોનસુન) તથા વરસાદ પછી (પોસ્ટ મોનસુન) સમય ગાળા માટે તેમજ વાર્ષિક ધોરણે નદીનાં મુખ પ્રદેશોનાં અ. પાણીનું, બ. માટી (સેડીમેન્ટ) ના ભૌતિક-રાસાયણિક સ્ટેટસનું મુલ્યાંકન કરવામાં આવશે તથા ક. જૈવિક વિવિધતા (પ્રાણીઓ, પક્ષીઓ, પ્લાવકો અને જલજ વનસ્પતિનું) સર્વેક્ષણ કરવામાં આવશે.

• ઈકોલોજીકલ મોનીટરીંગ ઓફ નળ સરોવર (પક્ષી અભયારણ્ય અને ગુજરાતની રામસર સાઈટ) :

નળ સરોવર જળપ્લાવિત વિસ્તાર (પક્ષી અભયારણ્ય અને ગુજરાતની રામસર સાઈટ) ના ઈકોલોજીકલ મોનીટરીંગ અંતર્ગત નળ સરોવર કે જેને રામસર સાઈટ તરીકે પણ નામાંકન કરવામાં આવશે, તેનો પણ અભ્યાસ કરવામાં આવશે. આ જળપ્લાવિત વિસ્તારમાં સૂક્ષ્મ પ્લવકો, ક્ષુપો, વૃક્ષો, જલજ વનસ્પતિ ક્ષેત્રિય વનસ્પતિ, જલજ પક્ષીઓ અને અપૃષ્ઠવંશીસ જીવો જેવાં કે, કીટકો, મૃદુકાયો, કરોળિયા વગેરેનો તલસ્પર્શી અભ્યાસ હાથ ધરાવામાં આવશે. આ યોજનાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ નળસરોવર જળપ્લાવિત વિસ્તારની વનસ્પતિ, પ્રાણીસૃષ્ટિ અને પાણીની ગુણવત્તાની મોસમી અને બહુવાર્ષિક સ્થિતિનું મૂલ્યાંકન અને નોંધ કરવાનો છે. પાણીના સંબંધિત પર્યાવરણીય પરિમાણોનું મૂલ્યાંકન, વનસ્પતિ સૃષ્ટિ, પ્રાણી સૃષ્ટિની જૈવવિવિધતાનો અભ્યાસ કરવાનો ઉદ્દેશ છે.

• મધ્યસ્થ પ્રયોગશાળા તેમજ પાંચ દરિયાકાંઠા પરની ક્ષેત્રીય પ્રયોગશાળાનું સશક્તિકરણ:

‘ગીર’ ફાઉન્ડેશનની મધ્યસ્થ પ્રયોગશાળા તેમજ પાંચ દરિયાકાંઠા પરની ક્ષેત્રીય પ્રયોગશાળાનું સશક્તિકરણ, સંશોધન તેમજ વિકાસના કામો હાથ ધરવામાં આવશે.

• ‘વિશ્વ જળપ્લાવિત’ દિનની ઉજવણી/કાર્યશાળાઓ/ સેમીનાર:

તા.૦૨/૦૨/૨૦૨૨ના રોજ ગુજરાત રાજ્યના જળપ્લાવિત વિસ્તારોમાં ‘વિશ્વ જળપ્લાવિત’ દિનની ઉજવણી કરવામાં આવશે. પ્રકૃતિવિદ્યે વકવ્યો આપશે, “ગીર” ફાઉન્ડેશનના સંશોધકો દ્વારા કરવામાં આવેલ “ક્ષેત્રિય નિદર્શન” દરમિયાન પાણીની ગુણવત્તા ચકાસણી, પક્ષીઓ, અન્ય પ્રાણીઓ અને જલજ વનસ્પતિઓની ઓળખ તેમનું મહત્વ, લોકોનું જળપ્લાવિત વિસ્તારો પર અવલંબન વગેરે સંબંધિત યોગ્ય સમજૂતી આપવામાં આવશે અને આંતરરાષ્ટ્રીય/રાષ્ટ્રીયસ્તરના નિષ્ણાતોને આમંત્રિત કરી કાર્યશાળાઓ, સેમીનાર અને ફીલ્ડમાં કામ કરતા કર્મચારીઓની ક્ષમતાવર્ધક તાલિમો વગેરે કામો હાથ ધરવામાં આવશે.

૧. નદીઓ સહિતના અગત્યના ૫ જળપ્લાવિત વિસ્તારો માટે આંતરરાષ્ટ્રીય સંસ્થાઓ તેમજ વિશ્વ વિદ્યાલયોના વૈજ્ઞાનિકોના સાયન્ટીફિક તથા ટેકનીકલ સહયોગથી કાર્યક્રમોનું આયોજન:

વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨ અંતર્ગત આંતરરાષ્ટ્રીય સંસ્થાઓ તેમજ વિશ્વ વિદ્યાલયોના વૈજ્ઞાનિકોના સાયન્ટીફિક તથા ટેકનીકલ સહયોગથી કાર્યક્રમોનું આયોજન ૧ વર્કશોપ/ ટ્રેનીંગ ની કામગીરી કરવામાં આવશે.

૨. “અસેસમેન્ટ ઓફ ઇમ્પેક્ટ ઓન નળસરોવર વેટલેંડ ડ્યુ ટુ કોટન કલ્ટીવેશન ઇન ધ સરાઉંડિંગ લેંડસ્કેપ”:

વલ્ડ વાઈડ ફંડ ફોર નેચર, દિલ્લી સ્થિત સંસ્થા દ્વારા અત્રેની કચેરીના પત્ર ક્રમાંક GEER/ICZM/WWF/C-4829-30 Dt:24/07/2018: May/2018ના રોજ MoU મુજબ “અસેસમેન્ટ ઓફ ઇમ્પેક્ટ ઓન નળસરોવર વેટલેંડ ડ્યુ ટુ કોટન કલ્ટી વેશન ઇન ધ સરાઉંડિંગ લેંડસ્કેપ” પ્રોજેક્ટ માટે કુલ રૂ.૮૭.૦૭ લાખ ભંડોળ મંજૂર થયેલ છે. આ પ્રોજેક્ટનો મુખ્ય હેતુ નળસરોવર અને તેની આસપાસના વિસ્તારોમાંથી કપાસની વાવણી માટે ઉપયોગમાં લેવાતા જંતુનાશકો તેમજ બીજા રાસાયણિક દ્રવ્યો / દવાઓની નળસરોવર ના નિવસનતંત્ર, ખાસ કરીને યાચાવર પક્ષીઓ ઉપર થતી અસરો અને પ્રદૂષણના પ્રકાર તેમજ તેની માત્રા/પ્રમાણતા વિશેનો અભ્યાસ કરવાનો છે. આ પ્રોજેક્ટ અંતર્ગત વર્ષ 2020-21 દરમિયાન 1. પસંદ કરેલા ગામડાઓમાં કપાસની વાવણી કરાતા ખેતરોમાંથી માટીના નમુનાઓ નક્કી કરેલી પદ્ધતિનુસાર એકત્રિત કરાયા. તદુપરાંત, નળસરોવર તેમજ આસપાસના ગામના અન્ય જળપ્લાવિત વિસ્તારો (મુખ્યત્વે તળાવ) માંથી પાણી તેમજ માટીના (સેડિમેન્ટ) નમુનાઓ પણ લેવામાં આવ્યા હતા. 2. અત્યારસુધી બે ઋતુ માટે એકંદરે ૨૦૨ ખેતર (કપાસના)ની માટીના નમુનાઓ, ૩૮ સેડિમેન્ટ (નળસરોવર તેમજ અન્ય તળાવની માટી) અને ૨૦ પાણીના નમુનાઓનું એકત્રિકરણ કરવામાં આવ્યું છે. ૩. ઉપર જણાવેલ નમુનાઓ વર્ષાઋતુ પહેલા (પ્રી-સોઈંગ પ્રી-મોન્સૂન) અને વર્ષાઋતુ પછી (પોસ્ટ-મોન્સૂન, પોસ્ટ-હાર્વેસ્ટિંગ)ના સમયગાળા માટે એકત્રિત કરવામાં આવ્યા હતા. ૪. જળપ્લાવિત વિસ્તારોમાંથી લીધેલા પાણી તેમજ માટીના નમુનાઓનું ભૌતિક-રાસાયણિક પૃથક્કરણ ફિલ્ડમાં તેમજ “ગીર” ફાઉન્ડેશનની લેબોરેટરીમાં કરવામાં આવ્યું હતું. ૫. આ ઉપરાંત, ખેતરની માટીના નમુનાઓ, પાણી અને સેડિમેન્ટના નમુનાઓને તેમાં રહેલ જંતુનાશકો (પેસ્ટિસાઇડ)નાં પૃથક્કરણ અર્થે આણંદ કૃષિ વિશ્વવિદ્યાલય (આણંદ એગ્રીકલ્ચર યુનિવર્સિટી) ખાતે મોકલવામાં આવ્યા હતા. વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨ દરમિયાન નળસરોવર તેમજ આસપાસ આવેલી પ્રાણી સૃષ્ટિ, મુખ્યત્વે પક્ષીઓ દ્વારા લેવામાં આવતા ખોરાક અને ત્યાં વપરાશમાં આવતા પેસ્ટિસાઇડ (જંતુનાશકો) વચ્ચે કોઈ કડી છે કે નહીં તે નિર્ધારીત કરવા અંગે પણ અભ્યાસ કરવામાં આવશે. ઉપરોક્ત માહિતી ત્યાંની નિવસનતંત્ર અને ખોરાક શૃંખલામાંથી જંતુનાશક દવાની અસર અને પરિણામના મૂલ્યાંકન કરવામાં ઉપયોગી થશે.

૩. “અબનલ્સ સ્ટેટસ ઓફ સિલેક્ટેડ મેડિસનલ પ્લાન્ટસ ઓફ ગુજરાત સ્ટેટ”:

ગુજરાત ઔષધિય વનસ્પતિ બોર્ડ, ગુજરાત રાજ્ય, ગાંધીનગર કચેરીના પત્ર ક્રમાંક G.M.P.B./T-3/1745/2019-20 Dt: 01/10/2019 ના રોજ “અબનલ્સ સ્ટેટસ ઓફ સિલેક્ટેડ મેડિસનલ પ્લાન્ટસ ઓફ ગુજરાત સ્ટેટ” પ્રોજેક્ટ માટે કુલ રૂ. ૪૩.૧૫ લાખ ભંડોળ મંજૂર થયેલ છે.

ભૂતકાળમાં વર્ષ- ૨૦૦૫ માં ‘ગીર’ ફાઉન્ડેશન દ્વારા “મેડિસનલ પ્લાન્ટસ ઓફ ગુજરાત” નામનું પુસ્તક પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યું હતું આ પુસ્તકમાં ‘ગીર’ ફાઉન્ડેશન દ્વારા ૧૩૧૫ પ્રજાતિના ઔષધિય વનસ્પતિઓની નોંધણી તેની યાદી તૈયાર કરવામાં આવેલ હતી. જેમાં તેના વિસ્તરણ તેમજ વિપુલતાનો અભ્યાસ કરવામાં આવ્યો ન હતો. હાલના, ઉપર દર્શાવેલ પ્રોજેક્ટ અંતર્ગત ભૂતકાળમાં નોંધાયેલ ૧૩૧૫ પ્રજાતિના ઔષધિય વનસ્પતિઓનો વિગતવાર/ઉંડાણ પૂર્વક અભ્યાસ કરવામાં આવશે. આ પ્રોજેક્ટ અંતર્ગત વર્ષ- ૨૦૧૯-૨૦ દરમિયાન Systematic Stratified Sampling માટે ફોરેસ્ટ સર્વે ઓફ ઇન્ડિયા, દહેરાદુન દ્વારા (ISFR-2017) તૈયાર કરેલ Classified (Tree Cover) Digital Map ખરીદી કરવામાં આવેલ. વર્ષ- ૨૦૨૦-૨૧ દરમિયાન ગુજરાતના વિવિધ વિસ્તારો જેમકે, મધ્ય ગુજરાત, દક્ષિણ ગુજરાત, દક્ષિણ-પૂર્વ ગુજરાત, ઉત્તર ગુજરાત, સૌરાષ્ટ્ર અને કચ્છ વિસ્તારના નકકી કરેલ જીલ્લાની કામગીરી માટે કચેરીના RS/GIS વિભાગ દ્વારા ‘ગ્રીનનેસ’ ઇન્ડેક્સ ક્લાસ મુજબ સિસ્ટમેટીક સેમ્પલિંગ પ્લોટસ નાખવાની કામગીરી કરવામાં આવેલ તથા કચેરીના RS/GIS વિભાગ દ્વારા નકકી કરેલ સેમ્પલિંગ પ્લોટસ પર ‘ગીર’ ફાઉન્ડેશનના સંશોધનાત્મક સ્ટાફ દ્વારા ક્ષેત્રિય મુલાકાત કરી ત્યાંની ઔષધિય વનસ્પતિઓ (વૃક્ષ, ક્ષુપ, વેલા, છોડ, ઘાસ ઇત્યાદિની) નોંધણી તેમજ તેના વિતરણ વિશેની માહિતી એકત્રિત કરવામાં આવેલ. જેની માહિતી નીચે મુજબ છે:

બનાસકાંઠા, પાટણ, ગાંધીનગર, ખેડા, અમદાવાદ, સાબરકાંઠા, અરવલ્લી, પંચમહાલ, મહિસાગર, સુરેન્દ્રનગર, મોરબી, છોટા ઉદેપુર, દાહોદ, વડોદરા, આણંદ, રાજકોટ, દેવભૂમિ દ્વારકા અને જામનગર જીલ્લાની કામગીરી પૂર્ણ કરેલ છે. આ સાથે ડાંગ, નર્મદા, કચ્છ અને જુનાગઢ જીલ્લાની કામગીરી ચાલુ છે. વર્ષ-૨૦૨૧-૨૨માં ડાંગ, નર્મદા, કચ્છ અને જુનાગઢ ઉપરાંત ગીર સોમનાથ, પોરબંદર, અમરેલી, વલસાડ, નવસારી, તાપી, સુરત અને ભરૂચ જીલ્લાની કામગીરી કરવામાં આવશે. આ પ્રોજેક્ટના પરીણામ સ્વરૂપે ગુજરાત રાજ્યની ઔષધિય વનસ્પતિઓના વિતરણનો નકશો તૈયાર કરવામાં આવશે જે આ વનસ્પતિઓની ફિક્કવન્સી વિશે વિસ્તૃત માહિતી પૂરી પાડશે.

૪. “બાયો શિલ્ડ - મેન્યૂવ વાવેતર દ્વારા તા.જંબૂસર, જી. ભરૂચ ખાતે કલાઇમેટ ચેન્જની અસરો રોકવાનો પ્રોજેક્ટ”:

ગુજરાત સરકાર, કલાઇમેટ ચેન્જ વિભાગ, યાદી ક્રમાંક: PRJ/10/2013/679490/B Dt: 08/03/2019ની વિગતે બાયો શિલ્ડ- મેન્યૂવ વાવેતર દ્વારા તા. જંબૂસર, જી. ભરૂચ ખાતે કલાઇમેટ ચેન્જની અસરો રોકવાનો પ્રોજેક્ટ”માટે કુલ રૂ.૧૯૮.૭૫ લાખ ભંડોળ મંજૂર થયેલ છે.

આ પ્રોજેક્ટ ‘ગીર’ ફાઉન્ડેશન અને વિકાસ સેન્ટર ફોર ડેવલપમેન્ટ (એનજીઓ), અમદાવાદના સહયોગથી કરવામાં આવી રહેલ છે. આ પ્રોજેક્ટ અંતર્ગત જંબૂસર તાલુકાના ૧૫ કિ.મી.ના દરિયાકાંઠાના વિસ્તારમાં મેન્ગ્રૂવ (એવિસિનિયા મરિના) તેમજ તેની સહ વનસ્પતિઓનું (પીલું અને ઊંટ-મોરડ) વાવેતર કરવામાં આવી રહેલ છે. આ કામગીરીના પરિણામ રૂપે દરિયાકાંઠાના આ વિસ્તારમાં મેન્ગ્રૂવ અને તેની સહ વનસ્પતિઓનું બાયો શિલ્ડ તૈયાર થશે. જે જળવાયુ પરિવર્ત અને તેના લીધે થનાર કુદરતી હોનારતોને ટાળવામાં મદદરૂપ થશે. આ પ્રોજેક્ટથી ત્યાંનાં વિસ્તારનો સાતત્ય પૂર્ણ વિકાસ થશે તેમજ ત્યાંના સ્થાનિક રહેવાસીઓને રોજગાર તેમજ આજીવિકા મળી રહેશે. આ પ્રોજેક્ટ હેઠળ ‘ગીર’ ફાઉન્ડેશન દ્વારા સંશોધનાત્મક અને મોનીટરીંગની કામગીરી કરવામાં આવી રહેલ છે અને વિકાસ સેન્ટર ફોર ડેવલપમેન્ટ સંસ્થા દ્વારા વાવેતર તેમજ તેની જાળવણીની કામગીરી કરવામાં આવી રહેલ છે. વર્ષ-૨૦૨૦-૨૧ દરમિયાન ‘ગીર’ ફાઉન્ડેશન દ્વારા વાવેતર કરવામાં આવનાર સ્થળની મુલાકાત કરવામાં આવેલ તથા પાણી તેમજ માટીના નમૂનાઓ એકત્રિત કરીને તેના ભૌતિક રાસાયણિક મૂલ્યાંકનની કામગીરી કરવામાં આવેલ છે અને વિકાસ સેન્ટર ફોર ડેવલપમેન્ટ સંસ્થા દ્વારા પીલું અને ઊંટ-મોરડની નર્સરી બનાવી તેનું અનુક્રમે ૬૨ હેક્ટર જમીનમાં વાવેતર અને તેની જાળવણી તેમજ ઓનસાઇટ મેન્ગ્રૂવની નર્સરી વિકસાવવાની અને મેન્ગ્રૂવ પ્લાન્ટેશનની કામગીરી કરવામાં આવેલ છે, જેનું ‘ગીર’ ફાઉન્ડેશન દ્વારા તેના ગ્રોથ રેટ તેમજ સર્વાઇવલ રેટની ચોક્કસ નકકી કરેલ પદ્ધતિ અનુસાર મોનીટરીંગની કામગીરી કરવામાં આવેલ છે. વર્ષ-૨૦૨૧-૨૨ દરમિયાન ‘ગીર’ ફાઉન્ડેશન દ્વારા નકકી કરેલ સાઇટસ પરથી ચોક્કસ સમયગાળે પાણી તેમજ માટીના નમૂનાઓ એકત્રિત કરી તેનું ભૌતિક રાસાયણિક પૃથ્થકરણ અને દરેક પ્લાન્ટેશન પ્લોટસમાં મેન્ગ્રૂવ, પીલું અને ઊંટ-મોરડ વગેરેના ગ્રોથ રેટ તેમજ સર્વાઇવલ રેટની ચોક્કસ નકકી કરેલ પદ્ધતિ અનુસાર મોનીટરીંગની કામગીરી કરવામાં આવશે.

વિકાસ સેન્ટર ફોર ડેવલપમેન્ટ સંસ્થા દ્વારા મેન્ગ્રૂવ તથા પીલું અને ઊંટ-મોરડ વગેરેના વાવેતરમાં ગેપ ફીલીંગ તેમજ તેની જાળવણીની કામગીરી કરવામાં આવશે.

૫. ગુજરાત NAFCC પરિયોજના "ગુજરાતના કચ્છ જિલ્લાની પ્રાકૃતિક સંસાધનો પર નિર્ભર સમુદાય માટે જળવાયુ પરિવર્તન સામે અનુકુલન સાધવા:પાણી અને આજીવિકા સુરક્ષા તથા નિવસનતંત્રના પુનઃસ્થાપન દ્વારા પ્રતિકાર શક્તિમાં વૃદ્ધિ કરવી":

ભારત (કેન્દ્ર) સરકારના Proceeding No. 16/17/2016-CC dated: 23/03/2017ના રોજ આ યોજના માટે કુલ રૂ.૨૧૩૫.૮૮ લાખ ભંડોળ મંજૂર થયેલ છે.આ યોજના અંતર્ગતપસંદગી પામેલ ગ્રામજનો માટે જળવાયુ પરિવર્તનના અનુકૂળનની તાલીમ અને કૌશલ્ય વર્ધનમાટે વર્ષ ૨૦૨૦-૨૧

(ઓક્ટોબર-૨૦૨૦) માસ સુધી ૧. બે લાભાર્થીઓની તાલીમ - અબડાસાના મોહાડા અને નવાવાસમાં ૨. બે ઓપન ટ્રેનીંગ - અબડાસા ના નિમડીવાંઢ અને ગોલય ગામમાં કરવામાં આવેલ છે. તાલીમ દરમિયાન ૧૩૦ કીટસ & બ્રોસરનું વિતરણ લાભાર્થીઓને કરવામાં આવેલ છે. ૩. COVID-19 મહામારીના કારણે ચાલુ વર્ષ દરમિયાન અબડાસા, બજી અને ખડીર ના લાભાર્થીઓ માટે એન્યુઅલ સ્ટેકહોલ્ડર વર્કશોપ/મીટીંગ, અને exposure visits હાથ ધરવામાં આવી શકેલ નથી. ૪. ચાલુ વર્ષમાં ૧ ઓડિયો-વિડિયુઅલ ડોક્યુમેન્ટ્રી પૂર્ણ કરવામાં આવેલ છે. ૫. કોમ્યુનીટી મોબીલાઈઝેશન હેઠળ કુલ ૬ પ્રવૃત્તિઓ પૂર્ણ કરવામાં આવેલ છે, જેમાં ત્રણેય વિસ્તારમાં પ્લાન્ટેશન અને COVID-19 પ્રોટેક્શન કીટનું વિતરણ કરવામાં આવેલ.

ઈકોસીસ્ટમ અને કોમ્યુનીટી બેઝડ અડેપ્ટેશન ઈન્ટરવેન્શન હેઠળ હોલીયાના નિર્માણ માટે (ઈ-ટૅન્ડર દ્વારા) પાર્ટી સિલેક્શન, જીયો - હાઈડ્રોલોજીકલ સર્વે અને રેસિસ્ટિવિટી સર્વે પ્રમાણે ૧૬ હોલીયાનું નિર્માણ ની કામગીરી પૂર્ણ કરેલ છે. ખેતીલાયક જમીનને ટપક સિંચાઈ પદ્ધતિનું વિતરણ પ્રવૃત્તિ અંતર્ગત 81.88 હેક્ટર માટે ટપક સિંચાઈ પદ્ધતિ વિકસાવી ખડીર ના 41 ખેડૂતોને આપવામાં આવેલ છે તથા જી.જી.આર.સી. દ્વારા Third Party Inspection Visit કરાયેલ જેમાં ૫૧ હેક્ટર માટે 21 ખેડૂતોના MIS ના Trial Run ની કામગીરી પૂર્ણ કરવામાં આવેલ છે. વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨ માં અંદાજિત 260 હેક્ટર માટે ટપક સિંચાઈની કામગીરી કરવામાં આવશે. ચાલુ વર્ષમાં માર્ચ-૨૦૨૧ સુધી ૧૦૦ હેક્ટર માટેની ટપક સિંચાઈની કામગીરી કરવામાં આવશે. તેમજ સૌર ઊર્જા સંચાલિત સિંચાઈ પંપનું વિતરણ ભારત સરકારની 'કુસુમ' યોજનાની સબસીડી હેઠળ કુલ ૭૯ સોલાર સિંચાઈ પંપ ખડીર ના ખેડૂતોને આપવા આવશે. સોલાર સિંચાઈ પંપનું ઈન્ટોલેશન ખડીરના ખેડૂતોના ખેતરમાં કરવામાં આવશે.

ઓક્ટોબર-૨૦૨૦ સુધીમાં બાયો-ચારના ઉપયોગથી ખેતીની જમીનનું સંરક્ષણ અને ફળદ્રુપતામાં વધારો કરવા માટે ૧૧૫ બાયો-ચારના યુનિટ તૈયાર કરી ખડીર ના ખેડૂતો ને તાલીમ આપવામાં આવેશે અને વર્ષ માર્ચ-૨૦૨૧ સુધીમાં કુલ ૨૦૦ બાયો-ચારના યુનિટનો લક્ષ્યાંક પૂર્ણ કરવામાં આવશે.

ઓક્ટોબર-૨૦૨૦ સુધીમાં ચેરના જંગલોનું પ્રાકૃતિક પુનઃસ્થાપન માટે અબડાસા તાલુકાના દરીયાઈ વિસ્તારોમાં ૨૦૦ હેક્ટરના ચેરના વાવેતર માટે અનુકુળ જગ્યા નક્કી કરી નર્સરી બનાવવામાં આવેલ છે તેમજ દરિયાકાંઠાના ચયનીત ગામડાઓમાં તળાવોનું પુનઃસ્થાપન/નિર્માણ દ્વારા જલસંરક્ષણ માટે અબડાસા ગામના દરીયાકાંઠાના ગામડાઓમાં ૧૮ તળાવોનું પુનઃસ્થાપન કરવામાં આવેલ છે અને માર્ચ-૨૦૨૧ સુધીમાં ૨૦ તળાવોનું નિર્માણ / પુનઃસ્થાપન કરવામાં આવશે. જેનું વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨માં પુનઃસ્થાપન કરેલ 700 હેક્ટરના ચેરના જંગલોનું તથા અબડાસાના દરીયાકાંઠાના ગામડાઓમાં પુનઃસ્થાપન/ નિર્માણ કરેલ ૭૦ તળાવોનું રખ-રખાવની કામગીરી કરવામાં આવશે. બજીના ઘાસના મેદાનોનું પુનઃસ્થાપન માટે બજીના ૦૯ ગામોમાં ૬૦૦ હેક્ટર માટે ઘાસના મેદાનોના રખ-રખાઉની

કામગીરી ચાલુ વર્ષમાં હાથ ધરવામાં આવેલ અને બન્નીના ચયનિત ગામડાઓમાં તળાવોનું પુનઃસ્થાપન/ નિર્માણ દ્વારા જલસંરક્ષણ માટે બન્નીના ૪ ગામડાઓમાં ૫ તળાવોનું પુનઃસ્થાપન કરવામાં આવેલ છે અને બાકી રહેલ ૨ તળાવોનું કામ માર્ચ-૨૦૨૧ સુધીમાં પૂર્ણ કરવામાં આવશે. વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨ દરમિયાન બન્નીના ચયનિત ગામડાઓમાં પુનઃસ્થાપન / નિર્માણ કરેલ ૩૦ તળાવોનું રખ-રખાવની કામગીરી કરવામાં આવશે.

વૈકલ્પિક આજીવિકા માટે -મહિલા હસ્ત કલાનું કૌશલ્ય વર્ધન અંતર્ગત બન્નીના ચયનિત ગામોમાં કુલ ૮ મહિલા સ્વસહાય જૂથની રચના કરવામાં આવી અને ૫ જૂથ માટે બેન્કમાં ખાતુ ખોલવાની પ્રક્રિયા પૂર્ણ કરવામાં આવી છે. 'ગુર્જરી' દ્વારા તે મહિલાઓને ૨ કૌશલ્યવર્ધન તાલીમો આપવામાં આવેલ છે અને વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨ દરમિયાન રચના કરેલ બન્નીના ૧૦ મહિલા સ્વસહાય જૂથની મહિલાઓ માટેની એક્સ્પોઝર વિઝિટ કરવામાં આવશે. અબડાસાના ચયન કરેલ ૧૦ ગામોમાં પણ ૧૦ મહિલા સ્વસહાય જૂથની રચના ચાલુ વર્ષમાં પૂર્ણ કરવામાં આવશે અને 'ગરવી ગુર્જરી' દ્વારા તે મહિલાઓને પણ કૌશલ્ય વર્ધન તાલીમ અપાશે. ૧૦ એક્સ્પોઝર વિઝિટ માંથી બાકી રહેતા લક્ષ્યાંક વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨માં પૂર્ણ કરવામાં આવશે. અબડાસાના કુલ ૨૨૫ પગડિયા માછીમારોને ફીશરીઝ કમીશનરની કચેરીના સહયોગથી ફીશિંગ કિટનું વિતરણ કરવામાં આવશે.

➤ રીમોટ સેન્સિંગ -જીઓગ્રાફીકલ ઇન્ફરમેશન સિસ્ટમ (જી.આઇ.એસ):

આ પ્રોજેક્ટ હેઠળ રાજ્યના વિવિધ વન વિસ્તારમાં વનોની ગીચતા, દવ વિસ્તાર, વાવેતર વિસ્તાર વગેરેનો રીમોટ સેન્સિંગ ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કરી અભ્યાસ કરવામાં આવે છે. આ અભ્યાસ જેતે વન વિભાગના “વર્કિંગ પ્લાન્સ” તૈયાર કરવામાં ઉપયોગી થાય છે. રીમોટ સેન્સિંગ ટેકનોલોજીના ઉપયોગથી ફોરેસ્ટ સ્ટેટસ દર્શાવતા નકશા તૈયાર કરવામાં આવે છે. તેમજ “ગીર” ઊન્ડેશન, ગાંધીનગર હસ્તકના વિવિધ પ્રોજેક્ટના અનુરૂપ વિવિધ સ્ટડી રીપોર્ટના નકશા તથા તેનું અર્થઘટન રીમોટ સેન્સિંગ ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કરી તૈયાર કરવાની કામગીરી હાથ ધરવામાં આવે છે.

➤ કેમ્પા પ્રોજેક્ટ:

‘ગીર’ ફાઉન્ડેશને વન વિભાગ દ્વારા અત્રે હસ્તકના અરણ્ય ઉદ્યાન ખાતે પતંગિયા પાર્કમાં આવેલ બિલ્ડિંગમાં પતંગિયાના જીવનચક્ર તેમજ તેની દરેક અવસ્થા તેમજ અન્ય માહિતી મળી રહે તેવા ઉદ્દેશથી એક ઇન્ટરપ્રીટેશન સેન્ટર તૈયાર કરવામાં આવેલ છે. આ ઇન્ટરપ્રીટેશન સેન્ટરમાં પતંગિયાના મોડેલ, ડાયરોમા અને તેના નિવસનતંત્ર તેમજ વિવિધ જાતિઓના પતંગિયાની તસ્વીરો અને મોડેલ તથા કીચોસ્ક મુકવામાં આવેલ છે.

આ ઉપરાંત સ્ટેચ્યુ ઓફ યુનિટી કેવડીયા ખાતે વેલી ઓફ ફ્લાવર્સ, લેન્ડ ડેવલોપમેન્ટ, આરોગ્ય વન, એકતા નર્સરીનું નિર્માણ, રીજુવેનેશન ઓફ ઝરવાણી હિલ્સ, શુલપાણેશ્વર વાઇલ્ડ લાઇફ સેન્યુરી ખાતે ઇન્ટરપ્રિટેશન સેન્ટરની જાળવણીની કામગીરી, બેટરી ઓપરેટેડ વાહનોની સુવિધા, રેસ્ક્યુ સેન્ટર કમ વેટેરીનરી હોસ્પિટલનું બાંધકામ, સ્ટાફ ક્વાટરનું બાંધકામ, શુલપાણેશ્વર વાઇલ્ડ લાઇફ સેન્યુરી તથા તેના પરિસરના વિસ્તારમાં વાવેતરની કામગીરી કરવામાં આવી રહેલ છે.

➤ **એફ.આર.એ. ૨૦૦૬ (FRA-2006):**

આ પ્રોજેક્ટ આદિજાતિ વિકાસ કમિશ્નરશ્રી ગુજરાત રાજ્ય દ્વારા આપવામાં આવેલ છે. આ કામગીરીમાં વર્ષ ૨૦૦૫ના ઉપગ્રહના ફોટાઓનો ઉપયોગ કરી વિવાદિત દાવાઓની ચકાસણી કરવાની કામગીરી કરવામાં આવે છે. ખેતી માટે વન જમીનની માંગણી કરેલ વિસ્તારમાં વર્ષ ૨૦૦૫માં ખરેખર ખેતી થતી હતી કે નહીં તે ચકાસવામાં આવે છે.

➤ **ઇન્વેન્ટરી ઓફ કોરલ રીફ, ગુજરાત અને મહારાષ્ટ્ર: મેપિંગ, મોનિટરિંગ અને હેલ્થ એસેસમેન્ટ:**

આ પ્રોજેક્ટ ઇસરો, અમદાવાદના સહયોગથી આ કામગીરી કરવામાં આવેલ છે. આ કામગીરીમાં વર્ષ ૨૦૧૭ના ઉપગ્રહના ફોટાઓનો ઉપયોગ કરી ગુજરાત રાજ્યના પરવાળા વિસ્તારોમાં થયેલ ફેરફાર તથા હેલ્થ ની ચકાસણી કરવામાં આવે છે.

➤ **નેશનલવેટલેન્ડ ઇન્વેન્ટરી એસેસમેન્ટ (NWIA):**

આ પ્રોજેક્ટ ઇસરો, અમદાવાદના સહયોગથી કરવામાં આવે છે. ગુજરાત રાજ્યના ૨.૫ હેક્ટરથી વધુ ક્ષેત્રફળ વાળા જળ પ્લાવિત વિસ્તારોને ઉપગ્રહના વર્ષ ૨૦૧૬-૧૭ના ફોટાઓના ઉપયોગથી ડિઝીટાઇઝેશન કરી, વર્ષ ૨૦૦૬-૦૭ના જળ પ્લાવિત વિસ્તારો સાથે સરખામણી કરી, દસ વર્ષમાં જળ પ્લાવિત વિસ્તારોમાં થયેલ ફેરફારોનો અહેવાલ તૈયાર કરવાની કામગીરી કરવામાં આવી રહી છે.

➤ **નેશનલ મેન્યુવ મેપિંગ, ગુજરાત, દીવ, દમણ:**

આ પ્રોજેક્ટ ઇસરો, અમદાવાદના સહયોગથી કરવામાં આવે છે. આ કામગીરી વર્ષ ૨૦૦૭ અને વર્ષ ૨૦૧૭ માં મેન્યુવ વિસ્તારમાં થયેલ ફેરફારોના અહેવાલ તૈયાર કરવાની કામગીરી કરવામાં આવે છે. આ કામગીરી માટે વર્ષ ૨૦૦૭ અને વર્ષ ૨૦૧૭ના ઇસરોના ઉપગ્રહ ના ફોટાઓના ઉપયોગ કરવામાં આવે છે.

➤ ભારતીય વરુના આવસ્થાનોના નકશા:

‘ગીર’ ફાઉન્ડેશન દ્વારા હાલ વન્યપ્રાણી (સંરક્ષણ) અધિનિયમ, ૧૯૭૨ની અનુસૂચિ-૧માં સમાવિષ્ટ ભારતીય વરુના ગુજરાતમાં આવાસ સ્થાનોના નકશા બનાવવાની કામગીરી ચાલી રહી છે. રિમોટ સેન્સિંગ અને જી.આઈ.એસ. તકનીકોનો ઉપયોગ કરીને વરુના વિવિધ રહેઠાણો દર્શાવતા જિલ્લા-વાર નકશાઓની તૈયાર કરવામાં આવી રહ્યા છે. વનવિભાગની મદદથી તેમજ ગીર ફાઉન્ડેશન અને અન્ય પ્રકૃતિ વિદ્વાન અવલોકનો ઉપયોગ કરવામાં આવી રહ્યો છે. આ નકશા દ્વારા ગુજરાતમાં વરુના મહત્વના રહેઠાણો અને સંભવિત રહેઠાણોના સંરક્ષણ માટેની યોજનામાં મહત્વનો ફાળો આપશે.

➤ ગુજરાતના ગીધની ચાર સ્થાનિક-રહેવાસી જાતિઓના આવસ્થાનોના નકશા:

ગુજરાત રાજ્યના સ્થાનિક-રહેવાસી ગીધ (સફેદ-પીઠ ગીધ, ગિરનારી ગીધ, ખેરા અને રાજગીધ) માટેના આવાસોના નકશાઓ તૈયાર કરી “Vulture Habitat Atlas of Gujarat” પ્રકાશિત કરવાની કામગીરી અંતિમ તબક્કામાં ચાલી રહી છે. આ નકશાઓમાં ગીધના રાતવાસા અને માળાના સ્થળો અને ત્યાના આવાસોનું મેપીંગ રિમોટ સેન્સિંગ અને જી.આઈ.એસ. તકનીકોનો ઉપયોગ કરીને કરવામાં આવેલ છે. નકશાઓ બનાવવા માટે વર્ષ ૨૦૧૬ અને ૨૦૧૮ના ગીધ વસ્તી અંદાજોનો ઉપયોગ કરીને બનાવવામાં આવ્યા છે. વિવિધ જાતિઓના ગીધના રહેઠાણ અને તે રહેઠાણોના આવાસો દર્શાવતા સમગ્ર રાજ્યના જિલ્લા-વાર નકશાઓ ગીધને બચાવવા અને તેના સંરક્ષણ માટે મહત્વનું યોગદાન આપશે. ઉપરાંત, ભવિષ્યમાં ગીધ માટે સંભવિત વિસ્તારોની પણ માહિતી આપશે.

➤ ગુજરાત રાજ્યમાં રોઝડાની સમસ્યાની ગંભીરતા બાબતનો સર્વેક્ષણ:

વન્યપ્રાણી વ્યવસ્થા અને વિકાસ યોજના ૪૪૦૬/૨૬ સને ૨૦૨૦-૨૧ની નવીબાબત (વિભાગ-૧) અર્થાત રોઝડા નિયંત્રણ યોજના અંતર્ગત રાજ્યમાં રોઝડાની સમસ્યા નિયંત્રણ અને નિવારણ માટે પ્રાયોગિક ધોરણે અભ્યાસના ભાગરૂપે “ગીર” ફાઉન્ડેશનને રાજ્યમાં જિલ્લાવાર રોઝડાની સમસ્યાના સર્વેક્ષણ અને તેના તારણોનો વિસ્તૃત અહેવાલ તૈયાર કરવાની કામગીરી અગ્ર મુખ્ય વન સંરક્ષકશ્રી (વન્યજીવ), ગુજરાત રાજ્ય દ્વારા સોંપવામાં આવેલ છે. ગુજરાતમાં રોઝડા મુખ્યત્વે સૌરાષ્ટ્ર, કચ્છ, ઉત્તર અને મધ્ય ગુજરાતમાં અને અમુક અંશે દક્ષિણ ગુજરાતમાં વિસ્તરેલા છે. સૌરાષ્ટ્ર, કચ્છ, ઉત્તર અને મધ્ય ગુજરાતના કુલ ૨૮ જિલ્લાઓમાં આ પ્રાણીની હાજરી નોંધાયેલ છે. આથી સર્વેક્ષણ હેતુ. આ ૨૮ જિલ્લાઓ આવરવામાં આવી રહેલ છે. રોઝડા સાથોસાથ ભૂંડની સમસ્યાની માહિતી પણ મેળવવામાં આવી રહેલ છે. આસર્વેક્ષણની કામગીરી ડિસેમ્બરના મધ્યભાગમાં પૂર્ણ થશે. ત્યારબાદ

રોઝડા સમસ્યાના સર્વેક્ષણના તારણો દર્શાવતો વિસ્તૃત અહેવાલ સત્વરેપૂર્ણ કરવામાં આવશે. આ વિસ્તૃત અહેવાલ વનવિભાગને રોઝડા સંરક્ષણ તેમજ માનવ-રોઝડા વચ્ચેના ધર્ષણને ઓછા કરવા માટે ઉપયોગી નીવડશે.

➤ સ્ટેચ્યુ ઓફ યુનિટી ખાતે કેક્ટસ ગાર્ડન માટેની જીંગલ તૈયાર કરી પ્રસારણ કરવાની કામગીરી:

ગુજરાતમાં થોર અને રસદાર વનસ્પતિઓ અંગે વૈજ્ઞાનિક માહિતી પ્રદાન કરનારા અને તે અંગે જનજાગૃતિ ફેલાવનારા ઉદ્યાનોની સંખ્યા ઓછી છે. થોરની ઘણી બધી જાતોના યોગ્ય પ્રયોગ માનવ જાત માટે ઘણા ઉપયોગી છે. આ કારણોસર સ્ટેચ્યુ ઓફ યુનિટી પાસે ભારતનું સૌથી વિશાળ કેક્ટસ ઉદ્યાન વિકસાવવાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું. આથી રાજ્ય, દેશ અને વિશ્વમાંથી સ્ટેચ્યુ ઓફ યુનિટીની મુલાકાત લેનારા મુલાકાતીઓ આ સુવિધાથી લાભાન્વિત થઈ શકે. આ કેન્દ્ર મોખડી ગામે, તા. ગરુડેશ્વર, જિ. નર્મદામાં ઉભું કરવામાં આવેલ છે. આ કેન્દ્ર માટે પ્રાપ્ત વિસ્તાર ૨૫ એકર છે, જેમાં બાંધકામનો વિસ્તાર ૮૩૬ ચો.મી જેટલો છે. આંતરિક અને બાહ્ય એમ અલગ અલગ વિભાગો સહિત મુલાકાતીઓના વિચરણ માટે પથનું નિર્માણ કરવામાં આવેલ છે. સૌર ઉર્જાથી પ્રકાશિત વૃક્ષની વિશિષ્ટ રચના કરવામાં આવેલ છે. આ કેન્દ્રમાં ૪૦૦ થી પણ વધારે પ્રજાતિઓના થોર અને રસદાર છોડનું વાવેતર કરેલ છે.

કેક્ટસ અને રસદાર વનસ્પતિઓ વિશે લોકોને વિસ્તૃત માહિતી આપવા માટે અને ઉપર જણાવ્યા મુજબના સ્થળે ‘ગીર’ ફાઉન્ડેશન દ્વારા અપ્રતિમ કામગીરી કરવામાં આવેલ છે. તે અંગે લોકોને માહિતગાર કરવા માટે કે જેથી પ્રવાસને વેગ મળે તે હેતુથી જીંગલ બનાવી ટી.વી પર પ્રસારણ કરવા માટેની સને ૨૦૨૦-૨૧ના વર્ષમાં કુલ રૂ. ૧૦૦.૦૦ લાખની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.

ભાગ- ૩

ખર્ચનું વર્ગીકરણ:

“ગીર” ફાઉન્ડેશન, ગાંધીનગરની સહાયક અનુદાનની યોજના હેઠળ ગ્રાન્ટની ફાળવણી કરવામાં આવે છે. તેમાંથી અધિકારી-કર્મચારીઓના પગાર, ભથ્થા, પ્રવાસ ખર્ચ, કચેરી ખર્ચ, વાહનોની નિભાવણી, કચેરી-મકાનની નિભાવણી, ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર ઉદ્યાનની જાળવણી, વાઇલ્ડરનેસ પાર્કની જાળવણી, હિંગોળગઢ અભ્યારણ્યની જાળવણી, વિશ્વ પર્યાવરણ દિન, વિશ્વ વન દિન, વન્યપ્રાણી સપ્તાહની ઉજવણી કરવાની કામગીરી કરવામાં આવે છે.

ઉપરોક્ત કામગીરી માટે સને ૨૦૨૦-૨૧ના વર્ષમાં મુખ્ય સદર ૨૬/૨૪૦૬ ગ્રાન્ટ ઇન એઇડ હેઠળ રૂ. ૯૭૪.૩૯ લાખની ગ્રાન્ટ ફાળવવામાં આવેલ છે. જેમાંથી અધિકારીઓના પગાર ભથ્થા, કચેરી

મકાન જાળવણી, વિવિધ પ્રસંગોની ઉજવણી, વાહનોની નિભાવણી ઇન્દ્રોડા પાર્કના વિવિધ વિભાગોની જાળવણી તથા ઇન્દ્રોડા પાર્કના પ્રાણી સંગ્રહાલય તથા વિવિધ વિભાગોની જાળવણીની કામગીરી કરવામાં આવે છે.

ઉપરાંત સ્ટેચ્યુ ઓફ યુનિટી ખાતે કેક્ટસ ગાર્ડનની કામગીરી માટે રૂ. ૫૦૦.૦૦ લાખની ગ્રાન્ટ તેમજ કેક્ટસ ગાર્ડન ખાતે પ્રવાસનની પ્રવૃત્તિને વેગ મળે તે હેતુથી કેક્ટસ માટેની જીંગલ બનાવી ટી.વી પર પ્રસારણ કરવા સને ૨૦૨૦-૨૧ના વર્ષમાં કુલ રૂ. ૧૦૦.૦૦ લાખની નવી બાબત તરીકે જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.

સને ૨૦૨૧-૨૨ના વર્ષમાં મુખ્ય સદર ૨૬/૨૪૦૬ વન નિર્માણ અને વન્યપ્રાણી જીવન, “ગીર” ફાઉન્ડેશનને સહાયક અનુદાનની યોજનાના સદર હેઠળ અધિકારીઓના પગાર ભથ્થા, કચેરી મકાન જાળવણી, વિવિધ પ્રસંગોની ઉજવણી, વાહનોની નિભાવણી, ઇન્દ્રોડા પાર્ક, અરણ્ય પાર્ક તથા હિંગોળગઢ અભયારણ્યના વિવિધ વિભાગોની જાળવણી માટે રૂ. ૧૦૦૨.૦૦ લાખની ગ્રાન્ટ ફાળવવા માટેની દરખાસ્ત કરવામાં આવેલ છે.

આ ઉપરાંત સ્ટેચ્યુ ઓફ યુનિટી ખાતેના કેક્ટસ ગાર્ડનની જાળવણી માટે રૂ. ૫૫૦.૦૦ લાખની દરખાસ્ત કરવામાં આવેલ છે.

“ગીર” ફાઉન્ડેશન,ગાંધીનગર દ્વારા પર્યાવરણ જાગૃતિ અંતર્ગત કાર્યક્રમ યોજવા તથા ઇકોલોજીકલ મોનીટરીંગની કામગીરી માટે વન અને પર્યાવરણ દ્વારા મુખ્ય સદર ૨૭/૩૪૩૫ પરિસ્થિતિ વિજ્ઞાનના સદરે ગ્રાન્ટની ફાળવણી કરવામાં આવે છે. જે માટે વર્કશોપ સેમીનાર, રેડીયો કાર્યક્રમ હરિયાળુ ગુજરાત,ઇકોક્લબ માટે સાહિત્ય તૈયાર કરવું, જલપ્લાવિત વિસ્તારોના મોનીટરીંગની કામગીરી માટે સને ૨૦૨૦-૨૧ના વર્ષમાં રૂ. ૨૦૧.૭૫ લાખ મંજૂર થયેલ છે.સને ૨૦૨૧-૨૨ના વર્ષમાં મુખ્ય સદર ૨૭/૩૪૩૫ પરિસ્થિતિ વિજ્ઞાનના સદરે રૂ. ૧૯૭.૨૫ લાખની સૂચિત કરવામાં આવેલ છે.

ભાગ- ૪

નાણાંકીય જરૂરીયાત :

‘ગીર’ ફાઉન્ડેશન, ગાંધીનગરની વિવિધ કામગીરીઓ માટે સને ૨૦૨૧-૨૨ના વર્ષમાં નીચેની વિગતે ગ્રાન્ટની દરખાસ્ત કરવામાં આવેલ છે.

(રૂ લાખમાં)

ક્રમ નં	યોજનાનું નામ	વર્ષ ૨૦૨૧- ૨૨ના વર્ષની દરખાસ્ત
૧.	મુખ્ય સદર ૨૬/૨૪૦૬ વન નિર્માણ અને વન્યપ્રાણી જીવન “ ગીર” ફાઉન્ડેશનને સહાયક અનુદાન (વિભાગ – ૨)	૧૦૦૨.૦૦
૨.	૨૭/૩૪૩૫ પરિસ્થિતિ વિજ્ઞાન અને પર્યાવરણ સહાયક અનુદાનની યોજના (વિભાગ – ૨)	૧૯૭.૨૫

ગુજરાત કલ્પીનર પ્રોડક્શન
સેન્ટર,
ગાંધીનગર

ગુજરાત ક્લીનર પ્રોડક્શન સેન્ટર, ગાંધીનગર

૧. ઔદ્યોગિક વસાહતોમાં ક્લીનર પ્રોડક્શન પ્રમોશન

“સ્વચ્છ ઉત્પાદન” – ક્લીનર પ્રોડક્શન એટલે ઉત્પાદન ક્ષમતા વધારવાની સાથે-સાથે કચરો ઉત્પન્ન થયા પછી તેના પર પ્રક્રિયા કરવાને બદલે તેનો સ્રોત પર જ નાબૂદ કરવો અથવા તેની માત્રાને લઘુત્તમ કરવી.

ઉદ્યોગોને ક્લીનર પ્રોડક્શનના અમલીકરણ માટે પ્રોત્સાહિત કરવા માટે નીચે મુજબની પ્રવૃત્તિઓ કરવામાં આવશે:

1. જન-જાગૃતિ માટે વિવિધ ઔદ્યોગિક વસાહતોમાં ક્લીનર પ્રોડક્શન પ્રમોશન પ્રોગ્રામ કરવા
2. ક્લીનર પ્રોડક્શન/ ક્લીન ટેકનોલોજી નો વિવિધ પ્રસારણ માધ્યમો મારફતે પ્રચાર અને પ્રસાર કરવો.

આ કાર્યક્રમોનો હેતુ કાર્યરત ઉદ્યોગો તેમજ નવા સ્થાપીત થતા ઉદ્યોગોમાં પ્રદૂષણ નિવારણ કરી પર્યાવરણની નૈસર્ગિક સમતુલાની જાળવણી થાય તથા સ્વચ્છ પર્યાવરણનો હેતુ સિધ્ધ થાય તે છે. આ ક્લીનર પ્રોડક્શન પ્રમોશન પ્રોગ્રામમા ઉદ્યોગકારોને ક્લીનર પ્રોડક્શન કોન્સેપ્ટ, ક્લીનર પ્રોડક્શન ટુલ્સ, ક્લીનર પ્રોડક્શન મેથેડોલોજી અને ગુડ હાઉસ કીપીંગ બાબતે માર્ગ દર્શન આપવામાં આવે છે. ઉદ્યોગકારોને પ્રદૂષણના ઉદ્ભવ સ્થાનેથીજ તેના ઘટાડા પર વધારે મહત્વ આપવાનું અને તેની તકનીકોનું પણ માર્ગદર્શન આપવામાં આવશે. જુદા-જુદા સેક્ટરની કેસ સ્ટડી ઉદાહરણ સ્વરૂપે સમજાવવામાં આવશે. ઉદ્યોગકારોને પ્રદૂષણને લગતા પ્રશ્નોનું નિવારણ માટે સલાહ સુચન પણ આપવામાં આવશે.

૧. જન જાગૃતિ પ્રોગ્રામો અંતર્ગત ક્લીનર પ્રોડક્શન પ્રમોશન પ્રોગ્રામ દરમિયાન ક્લીનર પ્રોડક્શન પ્રમોશન અમલ કરવાના ફાયદા અને ગુજરાત સરકાર તરફથી મળતી નાણાકીય સહાય (subsidy) નું પણ માર્ગદર્શન પાઠવવામાં આવશે. તદ્ઉપરાંત, ક્લીનર પ્રોડક્શનની માહિતી આપતી બુક્લેટકીટનું વિતરણ કરવામાં આવશે.

૨. ઓનલાઈન અથવા ઓફલાઈન પ્રસારણ માધ્યમો દ્વારા ગુજરાતમાં ક્લીનર પ્રોડક્શનનું વધુમાં વધુ પ્રચાર કરવો જેથી ગુજરાતના ઉદ્યોગોને પ્રદૂષણ નિવારણ માટેનું માર્ગદર્શન મળી રહે.

ઉદ્યોગોમાં આ વિષય પર જન-જાગૃતિ માટે કુલ ૦૭ ઔદ્યોગિક વસાહતો આવરી લેવામાં આવશે. ઉપરોક્ત દર્શાવેલ પ્રવૃત્તિ માટે, વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨ દરમિયાન જીસીપીસી ને રૂ. ૧૦.૦૦ લાખની ફાળવણી કરવા માટે.

૨. ઇજનેરી કોલેજોમાં ક્લીનર પ્રોડક્શન પ્રમોશન પ્રોગ્રામ કરવા બાબતે

એન્જીનીયરિંગ કોલેજમાં “સ્વચ્છ ઉત્પાદન” (Cleaner Production- CP) વિષય પર જરૂરી માર્ગદર્શન પુરું પાડવામાં આવતું નથી તેથી વિદ્યાર્થીઓને ઔદ્યોગિક એકમોમાં પ્રદુષણની સમસ્યાની માહિતી હોતી નથી. ગુજરાતમાં હાલમાં, કુલ ૧૬૩ ડિગ્રી એન્જીનીયરીંગ કોલેજ છે. જે પૈકી ૪૧ કોલેજોમાં કેમિકલ અને ૧૫ કોલેજોમાં એન્વાયર્મેન્ટ શાખા છે અને ૧૦ એન્વાયર્મેન્ટલ સાયન્સ કોલેજો આવેલ છે તદ્ઉપરાંત કુલ ૧૪૮ ડિપ્લોમાં એન્જીનીયરીંગ કોલેજ છે. જે પૈકી ૧૮ કોલેજોમાં કેમિકલ શાખા છે અને ૨ કોલેજમાં એન્વાયરમેન્ટ શાખા છે. તેથી આ પ્રોજેક્ટના ભાગ સ્વરૂપે ગુજરાત ની કેમિકલ, એન્વાયરમેન્ટ એન્જીનીયરીંગ અને એન્વાયરમેન્ટ સાયન્સ સંલગ્ન કોલેજોમાં સ્વચ્છ ઉત્પાદનના પ્રચાર માટેનો કાર્યક્રમ “સ્વચ્છ ઉત્પાદન” વિષય પર પ્રસ્તુતિકરણ કરી માર્ગદર્શન પુરું પાડવામાં આવશે.

આ પ્રસ્તુતિકરણ માં (presentation) નીચેનાં મુદ્દાઓ પર ચર્ચા કરી વિદ્યાર્થીઓને માર્ગદર્શન પૂરું પાડવામાં આવશે.

૧. ઉદ્યોગોમાં પ્રદુષણની સમસ્યા
૨. પ્રદુષણના નિવારણ માટે “સ્વચ્છ ઉત્પાદન” નું મહત્વ. (Importance of CP)
૩. “સ્વચ્છ ઉત્પાદન” કરવા માટેની કાર્યપદ્ધતિ (CP Methodology)
૪. “સ્વચ્છ ઉત્પાદન” કરવા માટેના ટુલ્સ (CP tools)
૫. પ્રદુષણના નિવારણ માટે જુદાં જુદાં આધુનિક સંશોધનો અને આધુનિક તકનિકો વિશે માહિતી
૬. અલગ અલગ ઉદ્યોગોમાં “સ્વચ્છ ઉત્પાદન” નાં અમલીકરણ કર્યાની case study વિશે માહિતી અને સમજણ

૭. “સ્વચ્છ ઉત્પાદન” કરવાના ફાયદા

૮. ગુજરાત સરકાર તરફથી મળતી નાણાસહાય (subsidy) નું માર્ગ દર્શન

અંતે “સ્વચ્છ ઉત્પાદન”ની માહિતી આપતી બુકલેટ કીટનું વિતરણ કરવામાં આવશે. આ માટે ગુજરાતમાંથી વિવિધ ૧૫ જેટલી ડિગ્રી, ડિપ્લોમાં ઇજનેરી અને સાયન્સ કોલેજોમાં ક્લીનર પ્રોડક્શન પ્રમોશન પ્રોગ્રામ કરવામાં આવશે.

ઉપરોક્ત દર્શાવેલ પ્રવૃત્તિ માટે, વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨ દરમિયાન જીસીપીસીને રૂ. ૦૮ લાખની ફાળવણી કરવા અર્થે.

૩. વિદ્યાર્થીઓને રિસર્ચ માટે પ્રોત્સાહિત કરવા સરકાર, ઉદ્યોગો અને વિદ્યાર્થીઓનું સંકલન

ગુજરાતએ દેશનું ૭૬૫ થી પ્રગતિ કરનારું રાજ્ય છે. હાલમાં ગુજરાત સતત પ્રગતિશીલ વિકાસ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરી રહ્યું છે. બીજી તરફ આજના વિદ્યાર્થીઓ સમાજને આગળ વધારવા અને તેની કાર્યક્ષમતા વધારવામાં મહત્વનો ભાગ ભજવી રહ્યા છે. આજ કાલ વિદ્યાર્થીઓ પોતાના શૈક્ષણિક કાળ દરમિયાન એવા સંશોધન કરે છે કે જેનો ઉદ્યોગોમાં અમલ કરી શકાય છે. આ પ્રોગ્રામ આયોજીત કરવાનો મુખ્ય હેતુ સરકાર, ઉદ્યોગો અને વિદ્યાર્થીઓને એક પ્લેટફોર્મ પૂરું પાડી વિદ્યાર્થીઓએ કરેલા સંશોધનોનો પ્રાયોગીકી કરી તે ઉદ્યોગોમાં અમલી કરણ થાય તથા ઉદ્યોગોને લગતી સંશોધન પ્રક્રિયા આગળ વધે અને ઉદ્યોગોની કાર્યક્ષમતા વધે અને પર્યાવરણની જાળવણી થાય તે છે. એ વિચારસરણીને ધ્યાનમાં રાખીને જુસીપીસી, વિદ્યાર્થીઓની કાર્યક્ષમતા વધે અને આજના યુગમાં સ્પર્ધાત્મક રહે તે માટે આ કાર્યક્રમ ડિગ્રી કેમિકલ અને એન્વાયરમેન્ટલ એન્જીનીયરીંગ તથા એન્વાયરમેન્ટલ સાયન્સમાં ભણતા વિદ્યાર્થીઓને સાથે રાખીને કરે છે.

આ કાર્યક્રમ માટે કરવામાં આવતી કેટલીક પ્રવૃત્તિઓ નીચે મુજબ છે:

૧. કોલેજોના ડિગ્રી (કેમિકલ અને એન્વાયરમેન્ટલ એન્જીનીયરીંગ તથા એન્વાયરમેન્ટલ સાયન્સમાં) છેલ્લા વર્ષના વિદ્યાર્થીઓના પ્રોજેક્ટનું એબસ્ટ્રેક્ટ (Abstract) મંગાવવું કે જેનો મુખ્ય વિષય ક્લીનર પ્રોડક્શન (Cleaner Production) / વેસ્ટ મીનીમાઇઝેશન (waste minimization) / ઊર્જા, પાણી, તેમજ કાચામાલના વપરાશમાં ઘટાડો (Reduction in energy, water & raw material consumption) / પ્રક્રિયા પદ્ધતિમાં બદલાવ (Process change), આધુનિક તકનિકો ...વગેરે હોય .

૨. આ અંતર્ગત ગ્રેજ્યુએટ, પોસ્ટ ગ્રેજ્યુએટ અને પી.એચ.ડી. માંથી પાંચ- પાંચ એમ કુલ પંદર સારા એબસ્ટ્રેક્ટની (Abstract) નિષ્ણાતો (Experts) ની પેનલ મારફતે પસંદગી કરવી.

૩. પ્રથમ પાંચ એબસ્ટ્રેક્ટ (Abstract) બનાવનાર વિદ્યાર્થીઓને અને તેમના માર્ગદર્શક (Guide) ને પણ પ્રોત્સાહન આપવા રોકડ ઇનામ અને સર્ટિફિકેટ માટે એવોર્ડ વિતરણ સમારોહ રાખવો.

૪. પસંદ કરેલા એબસ્ટ્રેક્ટમાંથી નિષ્ણાતો (Experts) ની પેનલ દ્વારા પાંચ સારા research work ને pilot scale પર લઈ જવા માટે સ્ટાઇપેન્ડ (stipend) આપવું.

૫. બધા જ મળેલ એબસ્ટ્રેક્ટનું (Abstract) પુસ્તક (book) પ્રકાશિત કરવું અને તેને ગુજરાતની ઔદ્યોગિક વસાહતો અને શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં મોકલવી.

ઉપરોક્ત દર્શાવેલ કામગીરી માટે જુસીપીસીને વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨ માટે રૂ. ૧૦.૦૦ લાખ ની ફાળવણી કરવા અર્થે.

Forest & Environment Department					
(Rs. inLakh)					
Demand No.	Demand Name	R.E. 2019-20	B.E. 2020-21	R.E.2020-21	Projections 2021-22
1	2	3	5		5
25	Revenue	975.00	989.92	630.07	942.05
25	Capital	0.00	0.00	0.00	0.00
Total	25	975.00	989.92	630.07	942.05
26	Revenue	59353.14	82814.97	61878.36	77741.36
26	Capital	43800.27	55503.78	41914.16	55860.69
Total	26	103153.41	138318.75	103792.52	133602.05
27	Revenue	4132.25	3147.51	2885.81	2974.25
27	Capital	0.00	0.00	0.00	0.00
Total	27	4132.25	3147.51	2885.81	2974.25
28	Revenue	0.00	0.00	0.00	0.00
28	Capital	11.29	22.25	12.00	23.35
Total	28	11.29	22.25	12.00	23.35
93	Revenue	32.00	25.00	25.00	25.00
93	Capital	0.00	0.00	0.00	0.00
Total	93	32.00	25.00	25.00	25.00
95	Revenue	52.94	297.87	44.66	297.87
95	Capital	4975.28	5109.32	3556.66	5109.32
Total	95	5028.22	5407.19	3601.32	5407.19
96	Revenue	11462.76	10834.49	8739.55	18956.00
96	Capital	17607.03	19352.43	15286.73	19474.14
Total	96	29069.79	30186.92	24026.28	38430.14
Total		142401.96	178097.54	134973.00	181404.03